

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

AKADEMİSYENLERİN YAŞLANMA DENEYİMİ

SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

RÜMEYSA BETÜL BİLGİN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Zuhall GÜLER

BOLU, ARALIK 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Rümeysa Betül BİLGİN tarafından hazırlanan
“AKADEMİSYENLERİN YAŞLANMA DENEYİMİ” adlı tez çalışması
jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Programında Yüksek
Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir. 29/12/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zuhall GÜLER
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Abdullah Durakoğlu
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Berfin Varışlı
Maltepe Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

Bu çalışma için İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 2024/373 sayısı ile etik izin alınmıştır.

.....
RÜMEYSA BETÜL BİLGİN

ÖZET

AKADEMİSYENLERİN YAŞLANMA DENEYİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
RÜMEYSA BETÜL BİLGİN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

(TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZUHAL GÜLER)

BOLU, ARALIK - 2025

XI + 121 sayfa

Yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci, bireyi ruhsal, fiziksel, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik olarak birçok yönden etkilemektedir. Bireylerin yaşlılığa bakış açısının yanında, onların bu süreci nasıl deneyimlediği önem arz etmektedir. Bu çalışmada öncelikle yaşlanma süreci ve yaşlılık olgusunun kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. Ardından akademi kavramının ne olduğu ve Türkiye’de akademinin gelişimi teorik olarak incelenmiştir. Araştırmanın konusu akademisyenlerin yaşlanmayı nasıl deneyimledikleridir. Araştırmanın amacı, 60 yaş ve üstü akademisyenlerin yaşlanma sürecini, yaşlılığı nasıl anlamlandırdıklarını, nasıl tanımladıklarını, deneyimlerinin özünün ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Söz konusu amaca ulaşmak için araştırmada nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji kullanılmıştır. Çalışmada Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde çalışmaya devam eden 60 yaş ve üzeri olan akademisyenlerin yaşlanma deneyimleri ele alınmıştır. Çalışmaya 7 kadın, 29 erkek olmak üzere toplam 36 akademisyen katılım sağlamıştır. Veriler, açık ve kapalı uçlu sorular içeren mülakat formu kullanılarak yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Çalışmada katılımcıların yaşlılığı nasıl tanımladığı, yaşlılığa yönelik metaforları, yaşlılık denildiğinde ilk akıllarına neyin geldiği, yaş alırken neler hissettikleri, akademiye nasıl yaşlandıkları, yaşlı bakımına yönelik düşünceleri ve emeklilik süreçleri incelenmiştir. Katılımcılar yaşlılığı olgunluk ve tecrübe olarak tanımlamıştır. Akademisyenlere göre yaşlanma, bilgelik ve üretkenlik ekseninde şekillenen, topluma katkı sunmaya devam etme arzusuyla dolu bir deneyimdir. Deneyim ve üretkenlik ile zenginleşen bu yolculuk değerli bir kütüphane gibidir. Zamanla fiziksel olarak yıpransa da içindeki bilgi birikimi ve tecrübe var oldukça, o kütüphane toplum için en kıymetli hazine olmayı sürdürmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Akademi, Deneyim, Yaşlanma, Yaşlılık.

ABSTRACT

**THE AGING EXPERIENCE OF ACADEMICS
MASTER THESIS
RÜMEYSA BETÜL BİLGİN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
(SUPERVISOR: ASSIST PROF. DR. ZUHAL GÜLER)**

BOLU, DECEMBER 2025

XI + 121 pages

The phenomenon of old age and the aging process affect individuals in various aspects, including psychological, physical, economic, and sociological dimensions. In addition to individuals' perspectives on old age, how they experience this process is of great importance. In this study, first, the conceptual framework of the aging process and the phenomenon of old age are discussed. Subsequently, the concept of academia and the development of academia in Türkiye are theoretically examined. The subject of the research is how academicians experience aging. The aim of the study is to understand the aging process of academicians aged 60 and over, how they interpret and define old age, and the essence of their experiences. To achieve this aim, phenomenology, one of the qualitative research designs, was employed. The study examines the aging experiences of academicians aged 60 and over who continue to work at Bolu Abant İzzet Baysal University. A total of 36 academicians, 7 female and 29 male, participated in the study. Data were obtained through face-to-face interviews using an interview form containing open-ended and closed-ended questions. The study investigates how participants define old age, their metaphors for old age, what first comes to mind regarding old age, their feelings while aging, how they age in academia, their thoughts on elderly care, and their retirement processes. Participants defined old age as maturity and experience. According to the academicians, aging is an experience shaped by wisdom and productivity, filled with the desire to continue contributing to society. This journey, enriched by experience and productivity, is like a valuable library. Although it may wear out physically over time, as long as the knowledge and experience within it exist, that library continues to remain the most precious treasure for society.

KEYWORDS: Academy, Experience, Aging, Old age.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
FOTOĞRAF LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
2.1 Yaş, Yaşlanma ve Yaşlılık.....	3
2.1.1 Yaşlılık Kuramları	9
2.1.1.1 Birinci Kuşak Sosyal Yaşlılık Kuramları.....	9
2.1.1.1.1 Defizit (Eksiklik) Kuramı	10
2.1.1.1.2 Aktivite (Etkinlik) Kuramı	10
2.1.1.1.3 Geri Çekilme (İlişki Kesme) Kuramı.....	11
2.1.1.1.4 Süreklilik (Devamlılık) Kuramı.....	12
2.1.1.1.5 Rol Kuramı	13
2.1.1.1.6 Alt Kültür Kuramı.....	14
2.1.1.1.7 Yaş Tabakaları Kuramı	15
2.1.1.2 İkinci Kuşak Kuramlar (Etkileşimci Yaklaşımlar)	16
2.1.1.2.1 Sembolik Etkileşim Kuramı	16
2.1.1.2.2 Etiketleme (Damgalama) Kuramı	16
2.1.1.2.3 Sosyal Çöküş Kuramı	17
2.1.1.2.4 Sosyal Alışveriş Kuramı	18
2.1.1.2.5 Yaşlılığın Politik Ekonomisi.....	19
2.1.1.2.6 Sosyo Çevresel Kuram	20
2.1.1.2.7 Yaşam Seyri Kuramı.....	20
2.1.1.2.8 Yaşam Boyu Sermaye Kuramı	21
2.1.1.3 Üçüncü Kuşak Kuramlar.....	21
2.1.1.3.1 Eleştirel Kuram	21
2.1.1.3.2 Feminist Kuram	22
2.1.1.3.3 Postmodern Kuram	23
2.1.1.3.4 Fenomenolojik Kuram	23
2.1.2 Türkiye’de Yaşlanma, Yaşlılık ve Emeklilik	24
2.2 Akademi.....	35
2.2.1 Dünya’da ve Türkiye’de Akademi	35
3. İKİNCİ BÖLÜM: MATERYAL VE YÖNTEM	41
3.1 Yöntem	41

3.1.1 Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	41
3.1.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	42
3.1.3 Veri Toplama Tekniği	45
3.1.4 Alan Hakkında Bilgiler.....	47
3.1.5 Alanda Karşılaşılan Güçlükler	47
3.1.6 Konuyla İlgili Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri	49
4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR.....	53
4.1 Demografik Veriler.....	54
4.2 Akademisyenlerin Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı	58
4.2.1 Yaşlılığın Anlamı	58
4.2.2 Yaşlanmanın Anlamı	70
4.3 Akademisyenlerin Yaşlanma Deneyimi	73
4.4 Akademisyenlerin Gençlik Dönemine Bakış Açısı	98
4.5 Akademisyenlerin Emekliliğe Bakış Açıları	100
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKLAR	119

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1 BAİBÜ 2025 yılı akademik personel sayısı.....	43
Tablo 3.2 BAİBÜ’nde görevli 60 yaş ve üstü akademisyen sayıları	44
Tablo 4.1 Temalar ve alt temalar	54
Tablo 4.2 Akademisyenlerin cinsiyet dağılımı.....	54
Tablo 4.3 Akademisyenlerin yaş dağılımı	55
Tablo 4.4 Akademisyenlerin doğum yeri	55
Tablo 4.5 Akademisyenlerin öğrenim durumu.....	55
Tablo 4.6 Akademisyenlerin akademik unvanları	55
Tablo 4.7 Akademisyenlerin akademi de çalıştığı süre.....	56
Tablo 4.8 Akademisyenlerin medeni durumu	56
Tablo 4.9 Akademisyenlerin çocuk sayısı	56
Tablo 4.10 Akademisyenlerin çocuklarının cinsiyet dağılımı.....	57
Tablo 4.11 Evde yaşlı birey var mı?.....	57
Tablo 4.12 Yaşlılık denilince ilk akla gelen	59
Tablo 4.13 Yaşlılığın tanımı.....	61
Tablo 4.14 Kime yaşlı denildiği	63
Tablo 4.15 Yaşlılığın metaforik anlamı	66
Tablo 4.16 Yaşlanmanın anlamı.....	70
Tablo 4.17 Yaş alırken hissedilenler	73
Tablo 4.18 Akademi de yaşlılık	78
Tablo 4.19 Yaşlılığın olumlu yanları	82
Tablo 4.20 Yaşlılığın olumsuz yanları	83
Tablo 4.21 Yaşlanma ve gündelik hayat: yaşlanma neleri nasıl değiştirir?	86
Tablo 4.22 Yaşlanma ve gündelik hayat: yaşlılığın konuşulması	88
Tablo 4.23 Yaşlanma ve gündelik hayat: yaşlılığa dair değiştirilmek istenen	90
Tablo 4.24 Yaşlı hitabı	92
Tablo 4.25 Yaşlı bakımı: yaşlılık ve mekan.....	93
Tablo 4.26 Yaşlı bakımı: kim bakmalı?	94
Tablo 4.27 Gençlik dönemine bakış: geçmişe dönüş	98
Tablo 4.28 Gençlik dönemine bakış: yaşlılık olmasaydı?.....	99
Tablo 4.29 Emeklilik süreci: emeklilik yaşı.....	101
Tablo 4.30 Emeklilik süreci: emeklilik sonrası yaşam.....	103

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf 3.1 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gölköy Yerleşkesi.47

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BAİBÜ	: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
DNA	: Deoksiriboz Nükleik Asit
Dr.	: Doktor
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖYP	: Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı
Prof.	: Profesör
s.	: sayfa
ss.	: sayfa aralığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
ts.	: tarihsiz
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜAK	: Üniversitelerarası Kurul
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TEŞEKKÜR

Araştırmam ve tez yazım sürecimde bana yol gösterici olan, her zaman beni destekleyen ve yanımda olduğunu hissettiren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zühal GÜLER hocama teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatımda bana akademik olarak katkı sağlayan ve kıymetli bilgiler aktaran tüm hocalarıma teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimim boyunca beni maddi ve manevi her anlamda destekleyen, emeklerini ödeyemeyeceğim kıymetli anne babama ve tüm aile bireylerime teşekkürü bir borç bilirim.

1. GİRİŞ

Yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci, çoğu insan için olumsuz ve karamsar bir süreci ifade etse de yaşamımızın bir gerçeği ve hepimizin yaşayacağı kaçınılmaz bir sondur. Demografik yaşlanma süreci, sadece Türkiye'ye özgü değildir, tüm dünya bu süreci yaşamaktadır. Batı ülkelerinde 19. Yüzyılda başlayan demografik yaşlanma süreci, Türkiye'de 15-20 yıl gibi kısa bir sürede ve çok hızlı gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından 60 yaş ve üzeri bireyler yaşı kabul edilirken, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 65 yaş ve üzeri bireyleri yaşı kabul etmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB], 2023). Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerine göre; yaşı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi iken son beş yılda %20,7 artarak 2024 yılında 9 milyon 112 bin 298 kişiye ulaşmıştır. Yaşı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2019 yılında %9,1 iken, 2024 yılında %10,6'ya yükselmiştir. Yaşı nüfusun 2024 yılında %44,6'sını erkek nüfus, %55,4'ünü kadın nüfus oluşturmaktadır. Nüfus projeksiyonlarının demografik göstergelerdeki mevcut yapının devam edeceğini varsayan ana senaryosuna göre yaşı nüfus oranının 2030 yılında %13,5, 2040 yılında %17,9, 2060 yılında %27,0, 2080 yılında %33,4 ve 2100 yılında %33,6 olacağı öngörülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2025). Bu veriler çerçevesinde Türkiye hızla yaşlanmaktadır ve ortalama yaşam süresi her geçen gün giderek daha da uzamaktadır. Yaşı nüfusun oransal artışı ile emeklilik sistemine talep ve yaşı bağımlılık oranı da artış göstermektedir. Nüfusun demografik yapısındaki bu değişim, doğal olarak toplumu ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik ve sosyolojik birçok boyutta etkilemektedir. Bu bağlamda bu etkinin boyutunu anlamak ve yaşlanma sürecini deneyimleyen bireyler için çözüm önerileri üretmek önemlidir. Yaşlanma doğal bir süreçtir ve yaşlanma sürecindeki bireylerin deneyimleri çerçevesinde bu sürecin verimli bir şekilde geçirilmesi için politikalar geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın temel problemi 60 yaş üstü akademisyenlerin yaşlanmayı nasıl deneyimledikleridir? Temel araştırma probleminden hareketle, araştırmanın amacı, 60 yaş ve üstü akademisyenlerin yaşlanma sürecini, yaşlılığı nasıl anlamlandırdıklarını, nasıl tanımladıklarını, deneyimlerinin özünün ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde görev yapmakta olan 60

yaş ve üstü Akademisyenler araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında 29 erkek, 7 kadın olmak üzere toplam 36 akademisyenin gönüllü katılımıyla mülakat yapılmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olan fenomenolojik yaklaşımla yapılmıştır. Veriler ise nitel veri toplama tekniklerinden mülakat/ görüşme tekniği kullanılarak derlenmiştir. Katılımcılar ile yarı yapılandırılmış 29 sorudan oluşan yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat soruları çerçevesinde akademisyenlerin yaşlılık olgusu ve yaşlanma sürecine bakış açıları ele alınarak yaşlanma deneyimlerine yer verilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde, araştırmanın kuramsal temelleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Yaş, yaşlanma olgusu ve yaşlılık vb. kavramlar tanımlanmış, biyolojik, psikolojik, kronolojik, ekonomik ve sosyal yaşlanma kısaca ele alınmıştır. Daha sonra yaşlılık kuramları üzerinde durulmuştur. Son olarak akademinin tanımı ve dünyada akademilerin oluşum süreci hakkında bilgilere yer verildikten sonra, Türkiye’de akademinin oluşumu ve akademisyenlerin emekliliğine ilişkin yasal çerçeve üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın İkinci Bölümünde araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, sınırlılıkları, veri toplama tekniği, alan hakkında bilgiler, alanda karşılaşılan güçlükler ve konuyla ilgili yerli literatürdeki yüksek lisans tez çalışmalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümü, araştırma sonucunda elde edilen Bulgulardan oluşmaktadır. Bulgular başlığı altında veriler, demografik veriler, yaşlılığa bakış açısı ve yaşlanma deneyimi alt başlıkları altında analiz edilmiştir. Çalışma, bulguların analizinden hareketle ulaşılan Sonuç ve Öneriler Bölümüyle sona ermektedir.

2. BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ilk olarak yaş, yaşlanma ve yaşlılık kavramları açıklanmıştır. Daha sonra yaşlılık kuramları kısaca incelenmiş ve çalışmanın temellendirildiği kuram üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Son olarak ise demografik yaşlanma bağlamında Türkiye’de yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci tarihsel olarak ele alınmıştır.

2.1 Yaş, Yaşlanma ve Yaşlılık

Yaşlanma ve yaşlılık kavramlarına değinilmeden önce yaş kavramına değinilmesi yararlı olacaktır. Yaş, çeşitli boyutları olan bir kavram olmakla birlikte burada sadece yaşlılık ve yaşlanma bağlamında ele alınacaktır. Bu kavram biyolojik açıdan tanımlanmakla beraber, toplum tarafından atfedilen anlamlar da içermektedir. Tufan’a (2014, ss. 11-13) göre yaş kavramı; takvimsel yaş, idari yaş, biyolojik yaş, hukuksal yaş, işlevsel (fonksiyonel) yaş, sosyal yaş, etik yaş, bilişsel yaş, dinsel yaş, tarihsel yaş ve kişisel yaş olarak farklı başlıklar altında açıklanabilir.

Tufan (2014, ss. 11-13) tarafından yaş türleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- *Takvimsel Yaş*: Yaşımız, doğduğumuz gün ile bugün arasındaki süre olarak kabul edilmektedir. Gerontolojide buna *takvimsel yaş* adı verilmektedir. En çok kullanılan yaş türü olsa da yaşlılığı ifade gücü en zayıf olandır.

- *İdari Yaş*: Nüfus istatistiklerinde nüfusun yaşa bağlı yapısını ortaya koyan, yaş gruplarına göre yapılan sınıflandırma *idari yaştır*.

- *Biyolojik Yaş*: Vücudumuzdaki hücre ve organların yapısında meydana gelen biyolojik süreçlerle ilişkili olan yaştır. Yeni tanıştığımız birinin dış görünüşüne bakarak yaşıyla ilgili bir tahminde bulunmaya çalışmak buna örnek verilebilir.

- *Hukuksal Yaş*: Bireyin yasal hak ve görevleri söz konusu olduğunda kullanılan yaştır. Emekli olma yaşı, askere gitme yaşı, okula başlama yaşı buna örnek verilebilir.

- *İşlevsel (Fonksiyonel) Yaş*: Bireyin verimliliğinin ve yeterliliğinin dikkate alındığı yaşı ifade etmektedir.

- *Sosyal Yaş*: Sosyal çevre tarafından bireye atfedilen roller sonucunda ortaya çıkan *sosyal yaş* ise, bireyin elinde olmadan başkaları tarafından ona

yüklenmiştir. Örneğin kadınların belli bir yaşa kadar evlenmiş olması görüşü, toplumsal bir bakış açısını ifade etmektedir.

- *Etik Yaş*: Bireyden belli yaşa geldiğinde, toplumun önem verdiği ahlaki ve etik değerlere uygun davranmasını beklemektir.

- *Bilişsel Yaş*: Bireyin öğrenme ve sosyal çevreye uyum yeteneği ile ilgili olan yaştır.

- *Dinsel Yaş*: Bireyden takvim yaşına göre inanç ve Allah arasında ilişki kurmasını beklemek *dinsel yaşı* ifade etmektedir.

- *Tarihsel Yaş*: Belirli bir tarihsel zaman dilimi içerisinde meydana gelen önemli olayların etkisinde kalan tüm kuşakları ifade eden yaştır.

- *Kişisel Yaş*: Yaşlanma sürecini ve yaşlılık dönemini, bireysel ve sosyal kişiliğin oluşmasına etki eden unsurları dikkate alan kavram ise *kişisel yaş* olarak ifade edilmektedir. Yaşlı bireylerin daha tecrübeli olduğu düşüncesi buna örnek verilebilir.

Anlaşılabacağı üzere yaş kavramı çok boyutlu bir kavramdır ve içerisinde birçok süreci barındırır. Tufan'ın (2014) ifadelerinden hareketle yaş kavramı yıllar geçtikçe artan bir birim olmanın yanında hem bireyin kendi bedeninde hissettiği hem de toplum tarafından bireye atfedilen bir kavram olarak yorumlanabilir.

Yaşlanma ise, her canlı için ana rahmindeki yaşamda başlayıp, ölüme kadar süren, doğal ve kaçınılmaz bir değişim sürecidir. Yaşlılık ise insan yaşamının son aşaması ve bireyin ileri yaşlanma dönemdir (Müftüler, 2019, s. 5). Yaşlanma bir bireyin doğduğu andan itibaren başlayan ve ölünceye kadar devam eden bir süreçtir. Birey bu süreçte beden, ruhen ve sosyal açıdan gerilemeler yaşayabilir ve farklı alanlarda kayıplarla karşılaşabilir. Bu süreç kaçınılmazdır ve sürekli devam eder. Bu süreç içinde bireylerin yaşlanmasının yanında nasıl yaşlandığı ve bu süreci nasıl deneyimlediği önemlidir. Birey farklı sosyal ortamlarda bulunur ve farklı kültürlerle etkileşime girer. Bireyin çevresi, ailesi, arkadaşları, psikolojik ve bedensel sağlık durumunun yanında geçmiş deneyimleri de onun yaşlanma sürecini etkiler. Tüm bu deneyimler bu süreci şekillendirir ve öznel bir yaşlanma süreci ortaya çıkarır. Bu sebeple her insan biriciktir ve herkesin yaşlanma deneyimi birbirinden farklıdır.

Yaşlanma, çok boyutlu bir süreç olduğundan dolayı çok çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan birkaç tane örnek verilecek olunursa yaşlanma "ayrıcılıksız her canlıda görülen, tüm işlevlerde azalmaya neden olan süreç ve

evrensel bir süreç" olarak ifade edilmektedir (Kutsal, 2007, s. 7). Bir başka tanımda ise "Belirli bir süre geçmesine bağlı olarak ortaya çıkan anatomik ve fizyolojik işlev değişikliği ve bağımsız bir yaşamdan bağımlı bir yaşama geçiştir" şeklinde ifade edilmiştir (WHO, 1982). Tufan'a göre ise (2003, s. 13), fizyolojik yaşlanma ana rahminde başlar ve ömrün sonuna kadar devam eder. Yaşlanma sürecinde bireyin hedefi sosyal sistem ile bütünleşerek başarılı yaşlanmayı sağlamak olmalıdır. Başarılı yaşlanma ise toplumsal değerlerden hareketle yapılan değerlendirmelere dayalı subjektif bir yorumdur (Tufan, 2014, s. 14).

Bireyler; çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini aynı şekilde geçirmez. Bu dönemler içinde bulunulan toplumsal ve kültürel koşullar bağlamında bireyin yaşamını etkiler. Kime yaşlı denileceği zamana, kültüre ve topluma göre değişmektedir. Bazı toplumlarda insan bedensel gücünü yitirdiğinde, bazı toplumlarda ise belli yaşa geldiğinde yaşlı sayılmaktadır. Geleneksel toplum yapısında "insanın elden ayaktan düşmesi" yaşlılık belirtisi sayılırken, günümüzde 65 yaşındaki ve bu yaştan üzerindeki bireyler yaşlı kabul edilmektedir (Müftüler, 2019, s.6).

Yaşlanma çok boyutlu bir süreç olarak disiplinler arası bir konu alanıdır. Farklı bilim dalları kendi bakış açısıyla yaşlanmayı ele alıp tanımlamaktadır. Bu nedenle de yaşlı kavramı, farklı bakış açısını yansıtan sıfatlarla nitelendirilerek sınıflandırılmaktadır. Yaşlılık daha çok organizmanın geriye dönüşü olmayan bir şekilde yıpranması, işlevlerinin bozulmaya başlaması şeklinde tanımlanmaktadır. Gerontologlar yaşlanmayı birçok faktöre bağlı olarak farklı tanımlar içinde ele almaktadır. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde (MEB, 2011), yaşlanma şu şekilde sınıflandırılmaktadır: *Biyolojik yaşlanma, ruhsal yaşlanma, kronolojik yaşlanma, sosyal yaşlanma, patolojik yaşlanma ve ekonomik yaşlanmadır*. Aşağıda, söz konusu yaşlanma sınıflandırmaları kısaca açıklanmıştır.

Biyolojik yaşlanma, döllenme anından itibaren başlayan ve yaşam boyu süren fizyolojik, anatomik ve morfolojik değişimlerin bütünüdür. Kalıtım, sağlık durumu, çevresel faktörler ve yaşam tarzı gibi unsurların etkisiyle şekillenen bu süreç, bireyin dış görünüşüne ve organ işlevlerine yansır. Kronolojik (takvim) yaştan farklı olarak biyolojik yaş, kişiden kişiye değişkenlik gösterir ve organların işlevsel kapasiteleri ile metabolik değişimler üzerinden değerlendirilir (MEB, 2011, s. 7).

Biyolojik yaşlanma, kronolojik yaşlanmadan farklıdır. İnsanların organlarını kullanmasına bağlı olarak farklı yaşlanma süreçleri ve deneyimleri ortaya çıkmaktadır. Birey yaşlandıkça, vücudunda yapısal ve işlevsel anlamda değişimler meydana gelmektedir. Tüm vücut sistemlerinde, doku ve organlarında gerileme ve yıpranma yaşamaktadır (Müftüler, 2019. s. 9).

Ruhsal yaşlanma, bireylerin yaşlılık döneminde geçirdikleri davranış, uyum ve mental fonksiyonlarındaki değişimlerini tanımlar. Bireyin fizyolojik yaşlanmasına bağlı olarak sosyal konumunun ve rollerinin değişmesi sonucu ortaya çıkan uyum bozukluğudur. Kişinin kendini yaşlı bulmasına bağlı olarak hayat görüşü ve yaşamının devam şeklinin değişmesidir. Başka deyişle yaşlılık, karmaşık yönleri olan bir olgudur (MEB, 2011, s. 8).

Kronolojik yaşlanma, bireyin doğumundan itibaren geçen süreyi takvim yılı esasına göre tanımlayan bir kavramdır. Genel kabul görmüş sınırlamalara göre 65 yaş ve üzerindeki bireyler yaşlı kategorisinde değerlendirilse de bu tanım, bireylerin fiziksel sağlık durumlarını, zihinsel kapasitelerini ve sosyal statülerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, takvim yaşı tek başına yaşlanma sürecinin getirdiği ruhsal, fiziksel ve işlevsel değişimleri tam olarak yansıtmamaktadır (MEB, 2011, s. 9).

Yaşın temel tanımını düşünüldüğünde, bireyin doğduğu andan itibaren yaşadığı yıllar kronolojik yaşı ifade etmektedir. Doğumdan başlayıp içinde bulunduğu sürece kadar geçen zaman da kronolojik yaşlanma denmektedir. Birey bu süreçte kayıplar yaşamakta ve birçok özelliğini kaybetmektedir. Bu kayıplar da bireyin yıpranmasına ve yaşlanmasına neden olmaktadır (Şentürk, 2018, s. 25).

Sosyal (toplumsal) yaşlanma, bireyin toplum içindeki rollerinin, sosyal ilişkilerinin ve statüsünün yaşla birlikte değişime uğramasıdır. Kültürel yapıya ve toplumsal özelliklere göre farklılık gösteren bu kavram, modern toplumda genellikle aktif çalışma hayatının sona erip emeklilik dönemine geçilmesiyle özdeşleştirilir. Yaşlılık göreceli bir olgu olup; bireyin geçmiş deneyimleri, biyolojik yapısı ve içinde bulunduğu çağın değer yargılarıyla şekillenir. Sonuç olarak yaşlanma, sadece fiziksel bir gerileme değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel etmenlerin yaşlıya biçtiği değerle belirlenen karmaşık bir süreçtir (MEB, 2011, s. 10).

Birey içinde bulunduğu topluma ve toplumsal normlara göre yaşlanma sürecini yönlendirebilir. Bu normlar kültürden kültüre farklılık göstermektedir.

Toplumda var olan yaşlılık algısı ve yaşlanmaya bakış açısı bireyin yaşlanma sürecini etkilemektedir. İnsanın yaşlılığının nasıl olacağı, yaşlılık dönemine kadar geçirdiği yaşantı ile doğrudan ilişkilidir. Toplumsallaşma, yaşlının hayatını oldukça etkilemektedir. Toplumdaki yaşlılarla ilgili olumsuz yaklaşım, bireyin yaşlılığı daha erken hissetmesine ve yaşamdan geri çekilmesine neden olabilmektedir. Her birey bu dönemi farklı şekilde deneyimlemektedir. Bu deneyimlerin çeşitlenmesi ise bireyin yaşam biçimi, stres, yetersiz ve dengesiz beslenme, meslek ve gelir durumu, aile, kültürel ve sosyal çevre gibi birçok etkene bağlıdır (Müftüler, 2019, s. 11).

Patolojik yaşlanma, doğal biyolojik yaşlanma sürecinden farklı olarak, çeşitli hastalıklar ve dış etkenlerin tetiklediği bir yıpranma sürecidir. Bu süreç; yetersiz veya aşırı beslenme, sağlık ve dış bakımı eksikliği ile hareketsiz yaşam tarzı gibi faktörlerin normal yaşlanma süreciyle etkileşime girmesi sonucu oluşur. Özetle patolojik yaşlanma, önlenabilir veya yönetilebilir dış etkenlerin organizma üzerindeki olumsuz birikimini ifade eder (MEB, 2011, s. 10).

Ekonomik yaşlanma ise, bireyin çalışma hayatını sonlandırmasıyla birlikte gelir düzeyinde ve yaşam tarzında meydana gelen değişimleri ifade eder. Emeklilikle birlikte gelirlerin azalması, artan sağlık harcamaları, hayat pahalılığı ve iş gücü piyasasından uzaklaşma gibi nedenler, yaşlı bireyleri yoksulluk riskiyle karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu süreçte azalan gelire uyum sağlayamama ve yakınlarına bağımlı hale gelme düşüncesi, birey üzerinde ciddi psikolojik ve sosyal baskılar oluşturur. Her ne kadar borçların azalması bir avantaj gibi görünse de barınma ve sağlık maliyetlerinin yüksekliği, pek çok yaşlının yoksulluk sınırının altında yaşamasına yol açmaktadır. Bu durum, yaşlılar için gelir yönetimi ve planlı harcama konularında eğitim programlarına duyulan ihtiyacı artırmaktadır (MEB, 2011, s. 12).

Son olarak günümüzde birincil, ikincil ve üçüncül yaşlanma sınıflandırması da yapılmaktadır. Bunlara da kısaca değinilecek olunursa "birincil (normal) yaşlanma, bir türün tüm üyelerinde görülen-saçların ağarması gibi- aşamalı, evrensel, kaçınılmaz, normal ve yaşa bağlı değişimlerdir" (Müftüler, 2019, s. 13).

İkincil yaşlanma ise bedenini kullanamama, kötü veya yanlış kullanma sonucu ortaya çıkmaktadır. Bireyin sosyal ve fiziksel çevresiyle ilişkilerini iyi düzenleyememesi sonucunda erkenden yaşlanma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Birincil yaşlanma geciktirilemese de ikincil yaşlanmanın etkileri geciktirilebilir.

Üçüncül yaşlanma ise sağlıkta ve toplumsal yaşamda görülen bozulmalar ve değişimlerin yaşamın sonunu haber vermesidir (Müftüler, 2019, s. 13).

Yaşlanma bir süreç, yaşlılık ise bir olgudur. Yaşlılık bireyin hem kendi deneyimlerine hem de toplumsal normlara ve tarihsel zamana göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle yaşlılığı sadece biyolojik bir olgu olarak ele almak doğru olmayacaktır.

Yaşlılık, bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik evreleri gibi tüm insanlık için ortak ve kaçınılmazı mümkün olmayan bir olgudur. Birey doğduğu andan itibaren yaşlanma sürecindedir. Yaşam seyri boyunca bireyin kalıtsal yapısı, çevresel faktörler, beslenme biçimi ve yaşadığı kültüre göre bu süreç olumlu ya da olumsuz olarak geçebilmektedir. Bu nedenle bireyin yaşlılık dönemini sağlıklı bir şekilde geçirmesinin, biyolojik özelliklerinin yanı sıra kendisinin çabasıyla da doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Yaşlılık, her birey için farklı anlamlar ifade eder. Bundan dolayı yaşlılık olgusu, “toplumsal gelişmişliğe, kişinin sağlık durumuna, sosyal ve psikolojik durumuna bağlı bir ‘değişken’ olarak, yaşanan çağa ve bölgeye göre farklılaşan subjektif bir kavramdır” (Tufan, 2002a, s. 87). “Yaşlılık, zaman faktörüne bağlı olarak kişinin değişen çevreye uyum sağlama gücü ile organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge sağlama potansiyelinin azalmasıdır” (Emiroğlu, 1995, s. 15). Birçok batılı ülke yaşlılığın genel başlangıç noktası olarak emeklilik yaşı olan 65 yaşı belirtmektedir (Mackinlay, 2001). DSÖ, 65-74 arasını “genç yaşlı”, 75-84 yaş arasını “orta yaşlı”, 85 yaş ve üzerini ise “ileri yaş” olarak kategorileştirmiştir (WHO 1972; Bilir ve Paksoy, 2012). Birleşmiş Milletler (BM) ise yaşlılığı 60 yaştan itibaren başlatmaktadır (UN, 2015). Türkiye’de ise huzurevine kabul yaşı 60, yaşlılık maaşı alma yaşı ise 65 yaştır. Yaşlılığın başlangıcı için sınır belirlemek mümkün değildir. Kime yaşlı denileceği, topluma ve döneme göre değişmektedir. Sanayi öncesi Japonya’da 40 yaşına girenlerin yaşlı sayılması ve sanayi toplumlarındaki emeklilik yaşı buna bir örnektir. Eğitim seviyesi ve ekonomik koşullar da bu sınıflandırmada etkili olan bir diğer unsurdur. Örneğin Afrika’da yaşayan Ayizolarda en yaşlı birey, o toplumda en çok söz hakkına sahip olan kişidir. Cinsiyet ya da fizyolojik yaş bağlamında bakıldığında da bu duruma örnek vermek mümkündür. Afrika’da yaşayan Tuareglerde bedensel gücünü yitiren kadınlar yaşlı sayılmakla birlikte, Ayizolarda 20 yaşında olan evli kadınlar da yaşlı sayılmaktadır (Müftüler, 2019, s. 6).

Tüm bu örnekler bize yaşlılığın ve yaşlanmanın göreceli olduğunu göstermektedir. Her toplum yaşlılığa karşı farklı bakış açısına sahiptir ve daha da önemlisi, her birey bu süreci farklı şekilde deneyimlemektedir. Yaşlanma sürecinin verimli geçirilmesi ve bireye maksimum faydayı sağlaması için insanların yaşam koşullarında iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Bu nedenle yaşlılık çalışmalarına daha fazla önem verilmeli, yaşlılık sosyolojisi bağlamında toplum bilinçlendirilmelidir.

2.1.1 Yaşlılık Kuramları

Yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci; sosyolojik, psikolojik ve fiziksel açıdan içerisinde birçok bileşeni barındıran ve tek bir açıdan ele alınamayacak bütüncül bir kavramdır. Bu denli karmaşık bir olguyu tek bir perspektiften incelemek elbette mümkün değildir. Yaşlılık, yaşla beraber gelen fiziksel bir olgu olmanın yanında, bireye atfedilen toplumsal bir bakış açısını da yansıtır. İnsan doğar doğmaz kendini yaşlanma süreci içinde bulmaktadır. Modernleşme ile, toplumdaki yaşlı imajı değişmiş ve emeklilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Farklı toplumlardaki yaşlanma şekilleri de birbirinden farklılık göstermektedir (Müftüler,2019, s. 23).

Yaşam süresinin uzamasıyla birlikte toplumların yapısında meydana gelen demografik değişimler ile yaşlanma süreçleri sosyologlar tarafından daha fazla araştırılmaya başlanmış ve farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Literatürü incelediğimizde yaşlılık ile ilgili birçok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlar; Birinci Kuşak Sosyal Yaşlılık Kuramları, İkinci Kuşak Kuramlar (Etkileşimci Yaklaşımlar) ve Üçüncü Kuşak Kuramlardır (Canatan, 2018, s. 94).

2.1.1.1 Birinci Kuşak Sosyal Yaşlılık Kuramları

Sosyal yaşlılık teorilerinin gelişim süreci incelendiğinde, özellikle 1950 ve 1960'lı yıllarda ortaya çıkan kuramsal yaklaşımların temel dayanaklarını psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinden aldığı görülmektedir. Birinci kuşak teoriler olarak adlandırılan bu yaklaşımlar, büyük ölçüde "yapısal-fonksiyonalist" bir perspektifle şekillenmiştir. Bu bakış açısına göre toplum, birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan parçalardan oluşan dinamik bir sistemdir. Söz konusu sistem içindeki her bir parça, bütünden bağımsız olmayıp karşılıklı bir ilişki ağı içerisinde işlev görmektedir. Sistemin herhangi bir unsurunda meydana gelen değişim, dengenin bozulmasına ve nihayetinde yapının radikal bir dönüşüm geçirerek yeniden

örgütlenmesine yol açmaktadır. Toplumu biyolojik bir organizmaya benzeten bu yaklaşım, yapıdan ziyade işlevin önceliğini vurgulamaktadır (Canatan, 2018, s. 94).

2.1.1.1.1 Defizit (Eksiklik) Kuramı

R. M. Yerkes ve arkadaşları tarafından 1921 yılında geliştirilen eksiklik kuramına göre, yaşlılık kayıp ve eksiklik sürecidir (Müftüler, 2019, s. 26). Yaşlanan insanda zihinsel, ruhsal, sosyal ve ekonomik yönden kayıplar meydana gelmektedir. Yani yaşlanan birey, giderek her yönüyle 'eksilen' bir varlık olarak değerlendirilmektedir (Tufan, 2001, s. 40).

Eksiklik Teorisi, yaşlılık sürecini ağırlıklı olarak biyolojik, fiziksel ve fizyolojik kayıplar üzerinden tanımlaması nedeniyle literatürde eleştirel bir duruşla karşılanmaktadır. Bu kuramsal yaklaşım, yaşlı bireyin sağlık sorunlarını ve psikososyal kayıplarını merkeze alarak yaşlılığı kaçınılmaz bir gerileme dönemi olarak sunmaktadır. Ancak bu bakış açısı, yaşlılığa dair toplumsal önyargıları pekiştirmekte ve bireyin toplumsal konumundaki zayıflamayı zorunlu bir sonuç gibi yansıtmaktadır. Teorinin, yaşlanma sürecindeki bu kayıpları deterministik bir yaklaşımla "kaçınılmaz bir son" olarak nitelendirmesi, modern yaşlılık çalışmalarında temel bir eleştiri noktasıdır (Müftüler, 2019). Fakat tüm bunlar yaşlandığında herkesin kayıp yaşayacağı anlamına gelmez. Çalışma kapsamında ele aldığımızda da emeklilik yaşı gelmesine rağmen çalışmaya devam eden ve üreten birçok akademisyen bu duruma örnek verilebilir. İleri yaşta olmasına rağmen sağlıklı bir yaşlılık geçiren birçok insan vardır. Bu nedenle kuram, yaşlılık döneminde meydana gelen biyolojik kayıplara odaklandığı için eleştiri almaktadır. Bu kayıpların nasıl giderileceği ve bu konuda alınabilecek önlemlere odaklanmak daha değerlidir.

2.1.1.1.2 Aktivite (Etkinlik) Kuramı

Robert James Havighurst tarafından 1963 yılında geliştirilen aktivite kuramı, yaşlı bireylerin aktif ve dinamik olması gerektiğini savunan kuramdır. Bu kuram yaşlı bireyleri çevrelerine sağladıkları fayda ölçüsünde değerlendirmektedir. Yaşlılığa, kişisel uyum gösterilmesi önemlidir (Müftüler, 2019, s. 32).

Etkinlik kuramı; yaşlılıkta yaşam memnuniyeti ve etkinlik arasında sıkı bağlantılar olduğunu, pasifliğin ve geri çekilmenin yaşam memnuniyetini azalttığını kabul etmektedir. Mutluluk, sosyal ilişkilerin çoğaltılması ve aktifliğe

bağlıdır (Tufan, 2014, s. 17). Bu kuram, yaşamdan geri çekilme kuramına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Kuram, yaşlı bireylerin etkinliğini belirleyen faktörlere dikkat çekmektedir. Yaşlı bireyin kişilik özellikleri, yaşam biçimi ve sağlık durumu bu faktörlerden bazılarıdır. Yaşlandıkça bireyin yaşamındaki etkinlikler azalsa da toplum yaşlı bireyden elini çektiğinde toplumsal etkileşim azalır. Özellikle emeklilik ve dulluk durumlarında rol kaybı yaşanabilir (Müftüler, 2019, s. 32). Bireyler için önemli olan kaç yaşında olduğu değil, ne kadar aktif, üretken ve dinamik olduğudur. Pasif olma durumu, bireyi toplumdan soyutlamakla birlikte ona kendini işe yaramaz hissettirmektedir.

Aktivite kuramı, yaşlı bireylerin sürekli aktif olmasını savunmasından dolayı eleştiri almaktadır. Ampirik açıdan yetersiz bulunmuş ve yaşlı bireyin kendini iyi hissetme düzeyi gibi konularda net olmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Kurama göre yaşlı birey aktif olmazsa mutlu olamaz. Birey emeklilik döneminde de aktif olmalıdır. Pasiflik, bireyi toplumdan soyutladığı için arzu edilmez. Aslında orta yaş davranış kalıpları ve değerleri, ilerleyen yaşlarda sürdürüldüğü takdirde başarılı yaşlanma mümkündür (Müftüler, 2019, s. 33).

Günümüz teknolojisi ilerlemiş olsa da yaşlanmanın doğal bir sonucu olarak fiziksel aktivitelerde çöküş söz konusu olmaktadır. Yaşam süresinin uzaması ile toplumdaki yaşlı birey sayısı her geçen gün daha fazla artmaktadır. Her bireyden aynı performansı ve aktifliği beklemek elbette mümkün değildir. Aktif olmayı istemeyen yaşlılar da olabilir. Kuram, ömür boyu aktif yaşlı görünümü çizmekte ve ölüm gerçeği yadsınmaktadır. Emeklilikten önce aktif yaşlanan bireyler, yaşlılık döneminde de aktiflik ihtiyacı hissetmektedir. Emeklilikten önce pasif olanların ise yaşlılık döneminde yaşam memnuniyeti azalmaktadır (Müftüler, 2019, s. 34).

Yaşlılığın bir pasiflik durumu olduğu kabul edilemez. Her insan bu dönemi kendi sosyal çevresi, ekonomik imkanları ve psikolojik süreçleri bağlamında farklı şekilde yaşamaktadır. Her bireyin yaşlanma deneyimi kendine özgüdür. Yaşlı bireylerimiz için uygun ortamlar hazırlayarak serbest zaman etkinlikleri düzenlemek onların aktif yaşlanmasını kolaylaştırabilir ve yaşlıların toplumdan dışlanmasının önüne geçmek mümkün olabilir.

2.1.1.1.3 Geri Çekilme (İlişki Kesme) Kuramı

Dissengagement adıyla da bilinen geri çekilme kuramı 1961 yılında Elaine Cumming ve William E. Henry tarafından ortaya atılmıştır. Bu kurama göre

"yaşlılık fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan yaşamdan aşamalı geri çekilme sürecidir; normal ve kaçınılmazdır" (Müftüler, 2019, s. 28).

Aktivite kuramının karşıtı olarak geliştirilen bu kuram, yaşlılıkta bireyin kendi isteğiyle sosyal rol ve görevlerinden geri çekildiğini savunur. Yaşlılığı önlenmesi gereken bir yaşam dönemi olarak değil, yeni bir gelişim aşaması olarak görür. Yaşlılık, bireyin kendi isteğiyle ölüme hazırlık yaptığı bir yaşam dönemi olarak tanımlanır (Tufan, 2014, ss. 16-17).

Birey yaşı ilerledikçe içsellığe yönelmektedir. Yaşlı birey kendi içine dönerek günlük yaşamdan uzaklaşır. Yaşlılıkta dini uğraşlara ilgi veya ölüm korkusu da artabilir. Zaman geçtikçe yaşlılığa uyum sağlayan birey, ölüme hazırlanarak yaşamdan giderek kopar. Bunun neticesinde yaşlının başkalarıyla etkileşimi de gittikçe azalır ve karşılıklı bir geri çekilme görülür (Müftüler, 2019, s. 28).

Aktivite ve ilişkilerdeki gerilemenin kaynağını sosyal çevreden ziyade yaşlı bireyin kendisinde gören geri çekilme kuramı yaşlılığın kabullenilmesinin geri çekilme davranışına sebep olduğunu savunmaktadır (Şentürk, 2018, s. 102). Kuram ampirik ve kavramsal anlamda birçok eleştiri almaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda, yaşlı bireylerin aileden kopması ve arkadaşlarından kopması arasında ters ilişki bulunmuştur. Kuram, yaşlının toplumdan dışlanmasını doğal karşıladığı ve toplumsal kalıp yargıları desteklediği gerekçesiyle de eleştiri almaktadır (Müftüler, 2019, s. 28).

Temellerini sosyolojik fonksiyonalizmden alan Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı, yaşlanma sürecini toplumsal sistemin bekası ve sürekliliği üzerinden sorunsallaştırmaktadır. Bu kurama göre, toplumsal dengenin sarsılmadan korunabilmesi için yaşlı bireyin sistemle uyumlu bir biçimde mevcut rollerinden feragat etmesi beklenmektedir. Sistemin dinamizmini korumak ve genç kuşaklara alan açmak adına yaşlının "rolsüzleşmesi" işlevsel bir zorunluluk olarak nitelendirilir. Bu bağlamda geri çekilme süreci, bireyin toplumsal arenadaki görünürlüğünün azalması ve daha pasif, farklı bir yaşam alanına yönelmesi şeklinde tezahür etmektedir (Canatan, 2018, s. 95).

2.1.1.1.4 Süreklilik (Devamlılık) Kuramı

Robert Claude Atchley tarafından 1989 yılında geliştirilen bu kurama göre yaşlılık döneminde bazı toplumsal roller bırakılırken bazıları sürdürülür (Müftüler,

2019, s. 36). Yaşlı bireyler kendilerinde eskiden beri var olan ve çoğu zaman yaptıkları “rollerin” yerine yeni roller edinmektedir. Yaşlanan kişilerin çevre ile “etkileşim ve iletişim” halinde olması sonucu olarak uyumluluk içinde olması devam etmiş olmaktadır. Bu teori yaşlanma pratiklerinin dinamik ve canlı yapısından söz etmektedir (Özmete, 2019, s. 15).

Bu kurama göre yaşam memnuniyetinin temeli, başarılı yaşlanmadır. Dinamik ve karmaşık bir süreç olan yaşlanmanın, olgun ve bütün bir kişilik ile başarılı şekilde geçirilmesi mümkündür (Müftüler, 2019, s. 37). Birey görevlerden, kritik veya sevindirici gelişmelerden kaçınmak için çeşitli stratejiler geliştirebilirse ve bunu ileriki yaşlarına kadar kullanabilirse, yaşam memnuniyetini uzun süre korur. Yaşlanma sürecinde geliştirdiği beceri ve yetenekler, kimliğini koruması açısından önemlidir. Mesleki hayatta edinilen davranışların, yaşlılıkta iyi bir birikim olduğu kabul edilir. Mesleki yaşamında bağımlı olan bireylerin yaşlılıkta geri çekilme eğilimi gösterdiği, bağımsızlığı ağır basan bireylerin ise aktif bir yaşama ilgi duyduğu kabul edilmektedir (Tufan, 2014, s. 17).

Süreklilik Kuramına göre yaşlanma süreci, bireyin geçmişte üstlendiği aktif rollerden tamamen kopması değil, bu rollerin yerini yeni ve işlevsel alternatiflerle doldurarak çevreyle olan adaptasyonunu sürdürmesi esasına dayanmaktadır. Teorinin merkezinde yer alan "bütünleşmiş kişilik" yapısı, bireyin yaşlılık dönemine özgü rolleri edinmesinde ve bu geçiş sürecini sorunsuz tamamlamasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, yaşam doyumu büyük ölçüde başarılı bir yaşlılık deneyimine bağlıdır. Söz konusu başarı, genel toplumsal kabullere koşulsuz uyum sağlamaktan ziyade, bireyin kendi yaşam geçmişine uygun ve sürdürülebilir bulduğu normları hayata geçirmesiyle mümkündür (Canatan, 2018, ss. 96-97).

2.1.1.1.5 Rol Kuramı

Sosyolog Z. S. Blau tarafından 1973 yılında geliştirilen kurama göre, her birey yaşamı boyunca toplumda birçok rol üstlenmektedir. Anne ve baba gibi roller buna örnek verilebilir. Bu roller bireylerin sosyal bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Her sosyal rol de belli bir yaş ile ilişkilendirilmektedir. 32 yaşında olan bir anneden beklenen rol ile 62 yaşında olan bir anneden beklenen rol farklıdır (Müftüler, 2019, s. 38). Bu kurama göre birey yaşlandıkça, yerine getirdiği sosyal rollerin sayısında değişiklik meydana gelecektir. Yaşlı bir kadın aynı zamanda büyükanne, arkadaş,

komşu, eş ve anne görevini üstlenmektedir. Bireyin üstlendiği bu roller ona farklı statüler kazandırmakla birlikte, yaşlılığı farklı şekillerde deneyimlemesine yol açar.

İnsan, toplumla bütün içinde yaşayan, ondan etkilenen ve toplumu etkileyen bir varlıktır. Bireyler, ait oldukları toplumlarda sürdürdükleri karşılıklı iletişim ve etkileşim sonucunda birtakım roller üstlenirler. Bazı durumlarda bu rollerde azalmalar meydana gelebilmektedir. Örneğin eş kaybı durumlarında eş rolünü kaybeden birey, bunun ile baş etmeyi de öğrenmelidir. Yaşlıların ekonomik açıdan yararsız görülmeleri, emeklilik süreçleri gibi durumlar yaşlı kişiler için olumsuz sonuçlar doğurabilmekte ve yerine getirmekte olduğu rollerin de kaybına neden olabilmektedir (Şentürk, 2018, s. 11). Emekli olmak istemediği halde, yaşını doldurduğu için emekliye sevk edilen akademisyenler, öğretmenler, memurlar ve daha birçok yaşlı birey buna örnek olarak verilebilir. Birey emekli olduğunda, ekonomik olarak gelir değişikliği yaşamakla birlikte, mesleki anlamda da statü kaybı yaşamaktadır. Bireyin rollerinde meydana gelen bu değişimler, onların yaşlılığı deneyimleme biçimlerini de etkilemektedir. Emeklilik süreçleriyle ilgili gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, aktif bir yaşlılık döneminin geçirilmesi için önem arz etmektedir.

2.1.1.1.6 Alt Kültür Kuramı

1965 yılında Arnold M. Rose tarafından geliştirilen bu kurama göre, "yaşlılar toplumda yaşlılık alt kültürü ve değerler oluşturmaktadır" (Müftüler, 2019: 39). Kuram, yaşlı bireylerin kendilerini diğer yaş gruplarından ayıran farklı inanç, davranış ve değerlere sahip ayrı bir alt kültür oluşturdıklarını öne sürer. Yaşlıların oluşturduğu bu alt kültürdeki bireyler ortak bağlara, yakınlıklara ve ortak ilgi alanlarına sahiptir. Bu alt kültür; yaşlı bireyin sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel olmak üzere birçok durumundan etkilenmektedir. Yaşlılar, sosyal kimliklerini alt kültüre üyelikle devam ettirmektedir. Yaşlı bireyler kendi aralarındaki etkileşimler sonucu yaşlılık alt kültürünü oluşturmaktadır (Müftüler, 2019, s. 39).

Alt kültür teorisyenleri, yaşlı bireylerin toplum içerisindeki konumunu "ortak paylaşımlar ve kolektif bir bilinç" üzerinden analiz etmektedir. Bu yaklaşıma göre yaşlılık alt kültürü; üyeleri arasında güçlü bir bağ oluşturan ortak beğeni, ilgi ve tarihsel birikimler sayesinde varlık bulmaktadır. Grubun içsel dinamikleri, dış dünya ile arasına keskin sınırlar koyarken, bu durum yaşlı bireyleri toplumun

genelinden farklı bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Teorisyenler, yaşlıların sıklıkla düşük sosyo-ekonomik statüyle özdeşleştirildiğine ve yaş faktörü nedeniyle toplumsal kaynaklara erişimde dezavantajlı ya da eşitsiz muamelelere maruz bırakıldıklarına dikkat çekmektedir (Canatan, 2018, s. 98).

2.1.1.1.7 Yaş Tabakaları Kuramı

1980-1990 yıllarında, H. P. Tews'in çalışmaları sonucu ortaya çıkan bu kuram, belli bir kuşağa ait yaşam süreci ve yaşamdaki kritik olayları önemser (Müftüler, 2019, s. 41). Kuram yaş ve sosyal tabakalaşma arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Kurama göre yaş; toplumsal sınıf, cinsiyet ve ırkla birlikte tabakalaşmanın birincil boyutu olarak görülmektedir. Toplumlarda var olan sosyal sınıf, cinsiyet, ırk vb. gibi katmanlaşmanın benzeri olarak genç, orta yaşlı ve yaşlı olarak farklı yaş gruplarını da sınıflara ayıran yaş tabakalaşması teorisi, kronolojik yaşı esas alarak ortaya çıkmıştır (Sever, 2018, s. 56).

Toplumların yapısı, bireylerin yaşlanma süreçlerine etki etmekte ve toplumu tabakalara ayırmaktadır. Her yaştan kendine özel bir tabakası vardır ve bu tabakalar belli dinamiklere sahiptir. Bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi dönemlerin oluşturulmasında etkili olan kronolojik yaş evrensel bir niteliğe sahiptir. Bireyin sahip olduğu yaşa karşılık gelen tabakalar, onların sosyal hayattaki rollerini, konumlarını ve sahip olduğu hakları belirlemektedir. Örneğin birçok ülkede okula başlama yaşı bellidir. Toplumsal anlamda bireylerin bir konuda yeterince yaşlı veya genç olduğuna dair belli kalıplar ve sınırlar vardır. Araba kullanma, ev satın alma, emekli olma gibi şeylerin yapılabildiği belli yaşlar vardır. Toplumdaki bu yaş sınırları, yaş ayrımcılığının bir göstergesi olabilir. Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da yaş tabakaları vardır. Genç kuşak veya yaşlı kuşak sınıflandırmaları sık sık yapılmaktadır. 40 yaşını aşmamış eleman arayan iş yerleri, bir bakıma 40 yaş üstü bireyleri işsizliğe mahkûm etmektedir. Belli bir yaştan sonra birine kaç yaşında olduğunu sorduğunuzda, bunun bir eksiklik olduğu düşüncesine kapılarak gizlemektedir. Yaşlanmak utanılacak bir şey değildir, hayatın olağan akışında olan bir süreçtir. İnsan doğduğu andan itibaren her an yaşlanmaktadır (Müftüler, 2019, s. 43).

Bu kuram perspektifinden baktığımızda bireye atfedilen rollerin ve zorunlukların, yaşa göre belirlenmesi sosyal eşitsizliklere sebep olabilir. Çalışma kapsamından yola çıkarak bir örnek vermek gerekirse, emeklilik yaşına ulaşmış

fakat sürekli üretmeye devam eden bir akademisyen ile ondan daha genç olup üretmeden pasif bir hayat geçiren bir başka akademisyeni karşılaştırdığımızda, yaşlı olan akademisyenin emekli olmasını ve üretmeyi durdurmasını istemek elbette adil değildir. Yaşlandığı için bireyleri ötekileştirmek, sosyal hayattan izole etmek ve bir kenara çekilip ölümü beklemesini istemek, yaşlılığa karşı bir ön yargı oluşmasına neden olabilir.

2.1.1.2 İkinci Kuşak Kuramlar (Etkileşimci Yaklaşımlar)

İkinci kuşak kuramlar, sosyal etkileşimi vurgulayarak, yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerindeki dinamik yapıyı açıklamaya çalışmaktadır. Yaşlı bireyden var olan duruma uyum sağlaması beklenmektedir. Ayrıca yeni durumlara karşı da yaşlıların uyum becerisi göstermesi ve “sosyal çevre ile uyumlu” ilişkiler sürdürmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Canatan, 2018, s. 102).

2.1.1.2.1 Sembolik Etkileşim Kuramı

G. Herbert Mead tarafından geliştirilen sembolik etkileşimcilik kuramı, bireyin gündelik yaşamını merkeze alarak karşılıklı ilişki ve etkileşimler ile semboller ve sembollerin anlamları üzerine durmaktadır (Canatan, 2008, s. 57). Bu kurama göre bireyler; insanlara, nesnelere, kurumlara, olaylara kendilerine ifade ettikleri şekilde bazı anlamlar yüklerler. Bu anlamlar toplum içindeki karşılıklı etkileşim sonucunda ortaya çıkar ve bireyin bakış açısına göre yorumlanarak şekillenir. Bu yorumlama sürecinde dil önemli bir yere sahiptir. Jest ve mimikler, iletişime yardımcı olan sembollerdir (Bozkurt, 2009, s. 41). Birey bu iletişim sürecinde aile bireylerinden, arkadaşlarından, çevresinden bazı toplumsal rolleri öğrenmektedir. Örneğin yaşlı bir birey karşındaki insanla konuşurken anlık olarak o kişinin ismini karıştırabilir veya unutabilir. Toplumsal olarak bize dayatılan yaşlı tanımını düşündüğümüzde, o bireyin yaşlı olduğu için adımızı karıştırdığını veya unuttuğunu düşünebiliriz. Toplumdaki sosyal ve kültürel etkileşimlerimiz, yaşlılığa ve yaşlanmaya yüklediğimiz anlamları büyük ölçüde etkilemektedir. Yaşlılık ve yaşlanma kişinin kendini algılama biçimine göre değişmekte ve bireyin zihnindeki sembollere göre şekillenmektedir.

2.1.1.2.2 Etiketleme (Damgalama) Kuramı

E. Goffman ve H. Becker tarafından geliştirilen bu kurama göre modern toplumlarda insanlar ve davranışlar, normal olan ve normal olmayan olarak

ayrılmıştır. Yaşlı bireyler de toplumsal anlamda damgalanmakta ve dışlanmaktadır. Bu kurama göre, sosyal etkileşim sürecinde başkalarının bize nasıl davrandıklarını ve bizi nasıl tanımladıklarına bakarak kendimizi değerlendirir ve benlik algısı geliştiririz. Damgalama süreci, bireyin emekliliği düşünmesiyle başlar ve ona yaşlı gibi davranılır (Müftüler, 2019, ss. 48-49).

Etiketleme Kuramı, bireyin öz-bilincinin ve benlik algısının büyük ölçüde toplumsal etkileşimler neticesinde inşa edildiğini savunmaktadır. Bu perspektife göre birey, kendisini çevresindeki kişilerin ona yönelik tutumları ve zihinlerinde kurguladıkları tanımlayıcı şemalar üzerinden anlamlandırmaktadır. Dış dünyadan gelen bu "kategorik şemalar", zamanla birey tarafından içselleştirilmekte ve kişi, kendisine atfedilen bu etiketlere uygun davranış kalıpları sergilemeye başlamaktadır. Sonuç olarak, toplumsal beklentiler ve tanımlamalar bireyin benlik algısını köklü bir biçimde dönüştürerek davranışlarını bu doğrultuda yeniden şekillendirmektedir (Canatan, 2018, s. 103). Toplum tarafından belli bir yaşa ulaşmış, güç kaybı yaşayan, hastalık sahibi bireylerin yaşlı olarak etiketlenmesi veya emekli olan bireylerin yaşlı ve işsiz olarak nitelendirilmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Toplumsal yapı içerisinde bu etiketler sürekli yeniden üretilmekte ve yaşlılık kavramına olumsuz bir anlam yüklenmektedir. Yaşlılığa yönelik olumlu etiketlemeler yapılması, bu süreci geçiren bireylerin daha sağlıklı ve başarılı bir yaşlanma süreci geçirmesini sağlayacaktır.

2.1.1.2.3 Sosyal Çöküş Kuramı

W. Kornhauser tarafından 1959 yılında geliştirilen ve etiketleme kuramının devamı niteliğinde olan sosyal çöküş kuramına göre yaşlılık döneminde rol kaybı, kararsızlık ve çöküntü yaşanabilir. Örneğin eşi ölen yaşlı bir kadın, yaşamını nasıl sürdüreceğine karar verememesi nedeniyle belirsizlik yaşayabilir, topluma ve ailedeki yeni rolüne uyum sağlamakta zorlanabilir (Müftüler, 2019, s. 49). Birey yaşlılık dönemine girdiğinde önceden sahip olduğu statü ve rolleri bırakmakta ve yeni davranış kalıpları oluşturmaktadır. Yeni döneme geçişte yaşanan belirsizlik ve kararsızlık durumu sonucunda birey ya bu döneme uyum sağlar ya da çöküş yaşar. Diğer bir ifade ile uyum sağlayamayan yaşlı kişilerin yeni hayatlarında bir "çökkünlük hali" ile karşı karşıya kalacakları ifade edilmektedir (Canatan, 2018, s. 103).

Bireylerin yaş aldıkça farklı dönemlerde farklı duygular hissedebilir. Genç bireyler bu geçişlere daha kolay uyum sağlarken, yaşlı bireylerin sürece uyum sağlamakta zorlanması ve çökkün bir dönem geçirmesi olağandır. Bu süreçte bireye güvende olduğu hissettirilmeli ve yalnız bırakılmamalıdır. Yaşlılık dönemini yerinde yaşlanarak geçirmesine imkân tanınmalı ve süreci sağlıklı geçirmesi için gereken psikolojik, ekonomik ve sosyal destek sağlanmalıdır.

2.1.1.2.4 Sosyal Alışveriş Kuramı

G. Homans ve G. Simmel tarafından 1950 yılları sonrası geliştirilen bu kurama göre toplumsal davranışlar ve karşılıklı ilişkiler önemlidir. Kuram ailedeki ve toplumdaki insan ilişkilerine odaklanır. Alışveriş ilişkisine benzetilen toplumsal ilişkiler, rasyoneldir ve kâr zarar temeline dayanmaktadır. Bireyler ceza getiren davranıştan kaçınır, ödül getiren davranışı ise sürdürür. Yaşlı bireyler de yaşlanma sürecinde hayatta çeşitli ödüller ile karşılaşır veya bedeller öder. Sosyal alışveriş kuramı; bireylerin maddi ve manevi olarak kazançlarını en üst düzeyde tutma ve giderlerini ise düşürmeye yönelik olan esas üzerine kurulu bir teoridir. Yaşlı birey çocukları, arkadaşları ve akrabalarıyla toplumsal alışverişte bulunur. Yaşlı bireyin torununa bakması, buna karşılık yetişkin çocuklarının onu seyahate çıkarması karşılıklı alışverişe örnek verilebilir (Müftüler, 2019, s. 51-52).

Kurama göre yaşlılar ve gençler arasındaki etkileşimin azalma nedeni olarak, yaşlıların maddi ve fiziki kapasitelerinin azalmasına bağlı olarak verebileceklerinin kısıtlı olmasından kaynaklandığı düşüncesi yer almaktadır (Yuvakgil, 2020, s. 116). Bu kurama göre bireyler ceza gelmesi muhtemel davranışlardan kaçınırken, sonucunda ödül olan davranışlara yönelmektedir (Canatan, 2018, s. 104).

Yaşlı bireyler bağlamında bu kuramı ele aldığımızda, yaşlanma sürecinde bireylerin bazı yönlerden statü kayıpları yaşaması muhtemeldir. Önceden düzenli bir geliri olan birey yaşlılık ve emeklilik ile ekonomik kayıplar yaşayabilir. Bunun sonucunda sosyal ilişkilerinde kendini geri plana çektiği takdirde karşılıklı alışveriş sürecini devamlı sürdürmesi mümkün olmayabilir. Sağlık alanında yaşadığı problemler, eğitim anlamında güncel olayları takip edememe gibi durumlar bireyin geç kuşak ile iletişimini olumsuz etkileyebilir. Etkileşim azaldıkça sosyal alışveriş de azalır. Bunun sonucunda birey bir başkasına bağımlı hale gelir ve alma verme dengesi bozulur. Fakat her birey için aynı durum söz konusu değildir. Kimi birey

de bu süreçte ailesiyle, çevresiyle ve arkadaşlarıyla sosyal alışverişini sürdürerek bu dengeyi sağlar. Bu dengenin sağlanması için yaşlı bireylerin diğer yaş grupları ile etkileşimini arttıracak sosyal aktiviteler, organizasyonlar, geziler ve uyum programları geliştirilebilir.

2.1.1.2.5 Yaşlılığın Politik Ekonomisi

M. Minkler ve C. L. Estes tarafından 1991 yılında geliştirilen kuram toplumdaki sosyal eşitsizlikleri vurgular. Kurama göre toplumdaki baskın gruplar, kendi çıkarlarını korumakta ve sınıf eşitsizliğini sürdürmektedir (Müftüler, 2019, s. 53). Bu kuram, politik ve ekonomik güçler bağlamında sosyal kaynakların tahsisi, ekonomik eğilimler ve sosyal yapısal faktörleri inceleyerek yaşlı bireylerin davranışlarındaki ve konumlarındaki değişimi açıklamaktadır (Bengtson vd., 1997, s. 82).

Yaşlılığın politik ekonomisi perspektifinde yaşlanma süreci, bireysel bir mesele olmaktan ziyade makro ölçekli sosyo-ekonomik yapılar çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu yaklaşıma göre yaşlı bireyler, kapitalist ekonomik düzenin ve toplumsal sınıfların şekillendirdiği bir yapı içerisinde konumlanmaktadır. Toplumdaki baskın grupların kaynaklara erişimi sınırlaması, yaşlıların dezavantajlı bir konuma itilmesine ve sistematik eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda yaşlılık, kendi başına bir "sorun" değil; yetersiz gelir, kısıtlı sağlık hizmetleri ve sosyal politikaların eksikliği gibi yapısal koşulların oluşturduğu bir mağduriyet alanıdır (Canatan, 2018, s. 104).

Bireylerin yaşlanma sürecini toplumun ekonomik yapısından bağımsız düşünmek doğru olmaz. Birey tüm kurumlar ile etkileşim halindedir. Bu etkileşimler bazen bireyin hayatını kolaylaştırırken, bazen de dezavantajlı konuma gelmesine neden olur. Çünkü her bireyin yaşam beklentisi farklıdır (Şentürk, 2018, ss. 40-41). Her birey bu süreci farklı şekilde deneyimlemektedir. Kuram bu deneyimi sadece kronolojik yaş veya sosyal sınıf ile açıklamak yerine, toplumsal cinsiyet, ırk ve yetenek gibi farklı faktörlerle de şekillendiğini savunmaktadır (Yuvakgil, 2020, s. 114). Maddi imkanları ölçüsünde kimi birey bu dönemi aktif ve sağlıklı bir şekilde geçirirken, kimi birey de eşitsizliklere maruz kalabilir. Bu konuda sosyal yardım politikaları geliştirilmesi, yaşlı bireylerin daha sağlıklı bir yaşlanma dönemi geçirmesini sağlayacaktır. Yaşlı bireylerin yaşa koşullarını iyileştirmeye yönelik düzenlemeler yapılabilir. Onlara esnek çalışma ve yarım gün

Çalışma gibi imkanlar sunulabilir. Yaşlı bakım hizmetleri kapsamında kalite ve uzmanlaşma arttırılarak yaşlıların yaşam kalitesi de yükseltilebilir. Sadece yaşlı bireyler değil tüm toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi önemlidir. Çünkü bugünün gençleri yarının yaşlılarıdır (Müftüler, 2019, s. 54).

2.1.1.2.6 Sosyo evresel Kuram

J. F. Gubrium tarafından 1973 yılında geliştirilen kurama göre yaşlı ve evre ilişkisi önemlidir. Kuramda yaşlı bireyin çevresi, ekonomik koşullar, toplumsal normlar ve sosyal destek gibi konular yer almaktadır. İnsanın etkinlik kapasitesi kişiden kişiye farklılık gösterse de çeşitli etkinlikleri yerine getiren yaşlının moralinin yükselmesi beklenmektedir. Her yaştan bireyin bulunduğu heterojen bir çevrede yaşlının sosyal durumu daha iyidir ve birey kendini daha iyi hissetmektedir (Müftüler, 2019, s. 55). Bu kurama göre yaşlı bireylerin davranışlarını anlamak için, onların yaşadıkları evre, normlar ve aktivite kaynakları bütüncül bir şekilde değerlendirilmelidir (zmete, 2019, s. 16).

İnsan bireysel bir varlık olmanın yanı sıra toplumsal bir varlıktır. İçinde yaşadığı toplum onu sosyolojik anlamda etkilemektedir. Bu etkileşim ile bireyin kalıp yargıları ve yaşam tarzı da değişmektedir. Geleneksel toplum yapısında kollektif yaşam ön planda iken, günümüzde bireysel alan giderek önem kazanmaktadır. Modernleşme ve bireyselleşme neticesinde değişime uğrayan sosyal yapıda, yaşlı bireylerin yaşlanma deneyimleri de çeşitlilik kazanmaktadır. Burada önemli olan o bireyin nasıl ve nerede yaşlanmak istediğidir. Eğer birey tek başına yaşamayı tercih ediyorsa elbette buna saygı duyulmalıdır. Fakat ailesi ve sevdikleri ile yaşlanmak istiyorsa, sosyal çevrenin buna göre düzenlenmesi gerekmektedir. Birey yerinde yaşlanmalı ve verimli bir yaşlılık süreci geçirmelidir.

2.1.1.2.7 Yaşam Seyri Kuramı

M. L. Benson, J. Giele ve G. H. Elder tarafından geliştirilen kurama göre herkesin bir yaşam seyri vardır. Yaşlanma ve gelişim sürekli, ölene kadar devam eder. Bu gelişim ekonomik kriz ve savaş gibi değişimlerden etkilenmektedir (Müftüler, 2019, ss. 56-57).

Bu kurama göre insan yaşam boyunca kendini geliştirmeye ve öğrenmeye devam eder. Gelişim ve ilerleme sabit değildir, süreklilik arz eder. Yaşam devam ettikçe kişi de gelişmeye devam eder (Canatan, 2018, s. 106). İnsan yaşamı tarihsel

bağlam içerisinde incelenmelidir. Yaşlanma, içinde gerçekleştiği sosyal, kültürel ve tarihsel bağlam tarafından şekillendirilen ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Elder, 1994). Bireyler yaşlılık dönemlerinde sadece o zamanın durumlarından değil geçmiş deneyimlerden de etkilenmektedir (Sever, 2018, s. 77).

Yaşlanma deneyimi her birey için farklı bir süreci ifade eder. İnsanların yaşam seyrindeki deneyimler de çeşitlenmektedir. Tarihi ve toplumsal değişimlerin bu seyri etkilediğini söylemek mümkündür. Örneğin 2019 yılında geçirdiğimiz Covid-19 Pandemi dönemi yaşam seyrimizi etkileyen tarihsel süreçlerden biridir. Bu dönemde yaşlı bireyler risk altında olduğu gerekçesiyle evlere kapatılan ilk grup olmuştur. Belli yaş gruplarının dışarı çıkması belli saat aralıklarında serbest bırakılmıştır. Sağlık açısından risk taşıdıkları gerekçesiyle böyle bir sınırlandırmaya gidilse de bu durum yaşlı bireylerin yaşam seyirlerinde değişimlere neden olmuştur.

2.1.1.2.8 Yaşam Boyu Sermaye Kuramı

N. Hooyman, H. Kiyak ve C. Estes ve arkadaşları tarafından geliştirilen kurama göre insan sermayesi önemlidir. Toplumda temel insan ihtiyaçları ve isteklerinin karşılanması, kaynakların değişimi gibi konularda yaşam boyu kalıcı eşitsizlikler yaşanmaktadır (Müftüler, 2019, s. 59).

Bu kuram, bireylerin yaşamları boyunca edindikleri beceri, bilgi ve deneyimin, gelecekteki üretkenliklerine ve kazanç potansiyellerine yapılan bir yatırım olarak görülebileceğini ileri sürer (Becker, 1964). Bireyler erken yaşlardan itibaren üretime katılır ve topluma katkı sağlar. Yaşlı bireyin toplum ve diğer bireyler ile ilişkilerinin yapısı, sosyal sermayelerinin güçlü veya zayıf olması durumuna göre değişkenlik göstermektedir (Özmete, 2019, s. 16).

2.1.1.3 Üçüncü Kuşak Kuramlar

Üçüncü kuşak kuramlar, yaşlılık dönemindeki bireylerin nasıl aktif bir yaşlılık dönemi geçireceği üzerine çalışmalar yapmıştır. Genelde 1980 yıllarından günümüze kadar gelen kuramlardır. Kuram, nitel veriler ile elde edilen ve anlamaya dayalı çalışmalar üzerine temellendirilmiştir (Canatan, 2018, s. 110).

2.1.1.3.1 Eleştirel Kuram

M. Horkheimer, H. Marcuse, T. W. Adorno ve J. Habermas tarafından 1920 yılında geliştirilen eleştirel kuram; modern toplum, kültür endüstrisi, toplumsal

yozlaşma gibi konuları eleştirmektedir (Müftüler, 2019, s. 68). Kuram, yaşlılık kuramlarını sadece eleştirmek yerine, yaşlılığın güçlü yönlerine odaklanarak olumlu bir yaşlılık modeli üzerine vurgu yapmış ve yaşlanan bireyler için farklı çözüm yolları üretmeye çalışmıştır (Özmete, 2019, s. 16).

Bu kurama göre toplumda yaşananlar, dile yansımaktadır. Fakat mevcut yaşlanma teorileri eksik bulunmaktadır. Yaşlanmanın yeterince açıklanmadığı, kadın yaşantılarını içermediğini belirtmektedir. Emeklilik araştırmalarında kadınların ihmal edildiğini düşünmektedir (Müftüler, 2019, s. 59).

Yaşlılığı, bu kuram perspektifinden ele aldığımızda bireylere olumlu bir yaşlanma süreci profili çizmek mümkün olabilir. Yaşlılığın güçlü yönlerine odaklanılmalıdır. Yaşlanmak korkulacak bir süreç değildir. Hayatın doğal akışında meydana gelen ve herkesin bireysel olarak deneyimleyeceği bir süreçtir. Her birey bu süreci kendi yaşamı bağlamında farklı şekillerde deneyimler. Bireylerin yaşlılığa karşı bakış açısını anlamak ve yaşlılığın olumlu yanlarına odaklanmak, yaşlı bireyleri ötekileştirmeden pozitif bir süreç geçirmelerini sağlamak, bu olumsuz ön yargıların kırılmasını sağlayabilir.

2.1.1.3.2 Feminist Kuram

B. Frieden, G. Greer ve A. Oakley tarafından geliştirilen kurama göre toplumda kadın ve erkeğin konumu önemlidir. Toplumsal ve yapısal ilişkiler, yaşlı kadın ve yaşlı erkek arasındaki ilişki ve toplumsal tabakalaşma, özellikle yaşlı kadınlar bağlamında ele alınmalıdır. Cinsiyet, toplumdaki temel düzenleyici ilkedir (Müftüler, 2019, s. 69).

Kadınların toplumsal yapıdaki yerini inceleyen ve toplumsal cinsiyet kavramına dayalı olarak bireyin bulunduğu sınıfı, sosyokültürel yapısını ve değerlerini içine alan bu kuram daha çok olayları eleştirel bir perspektiften inceler. Yaşlılık sosyolojisi bağlamında da kadınların konumunu ele aldığımızda, feminist kuram çerçevesinden incelemek bize farklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Kurama göre yaşlılık algısı inşa edilirken cinsiyete dayalı oluşturulduğunu ve cinsiyet bağlamında değerlendirmeden bu konunun ele alınamayacağını söylemektedir (Şentürk, 2018, s. 160).

Yaşam süresi her geçen gün daha da uzamaktadır. Toplumumuzdaki nüfusun yaşlanması, yaşlılığın yapısını da değiştirmektedir. Bu değişimlerden biri de yaşlılığın kadınsallaşmasıdır. Toplumdaki yaşlı kadın ve ileri yaş kadın sayısı,

yaşlı erkek sayısından fazladır. Birçok toplumda kadınların erkeklerden uzun yaşadığı bilinmekle birlikte yaşlılığı kadın sorunu olarak görenler de vardır. Ortalama yaşam süresi arttıkça, yaşlı kadınlar ile ilgili çalışmalar da artmaktadır (Müftüler, 2019, s. 70). Bu durum feminist kuramın yaşlılık çalışmalarına daha fazla katkı sağlamasına neden olmuştur. Yaşlı kadınların ihtiyaçları ve yaşadıkları dezavantajlı durumlar daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır.

2.1.1.3.3 Postmodern Kuram

J. F. Lyotard tarafından 1979 yılında geliştirilen bu kuram, modern toplumları eleştirmekte ve teknolojik gelişmelerin huzursuzluğu attırdığını ileri sürmektedir. Hızla gelişen bilgi teknolojisi sorgulanmaktadır. Postmodern kurama göre bilgi toplumsal olarak yapılandırılmaktadır (Müftüler, 2019, s. 70).

Bu kuram II. Dünya Savaşı'ndan sonra üretim süreçlerindeki değişimler, teknolojik gelişmeler ve bireylerin konumlarındaki yapısal değişimlerden etkilenecek ortaya çıkan bir kuramdır (Özmete, 2019, s. 16). Teknolojik gelişmeler, toplumsal ve ekonomik hayatı büyük ölçüde etkilemiştir. Bilgi toplumu adı verilen yeni bir toplum yapısı oluşmuştur. Toplumun yapısındaki bu değişimler sonucunda yaşlılar, azınlıklar, kadınlar, çocuklar gibi dezavantajlı grupların hakları ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda yaşlı bireyler için somut iyileştirmeler yapılmaya çalışılmış ve sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir (Canatan, 2018, s. 114).

Dezavantajlı grupların yaşadığı eşitsizliklere, sorunların asıl kaynağına inerek adil çözümler üretilmelidir. Teknolojik gelişmeler birçok yönden yaşlıların hayatını kolaylaştırabilir. Sağlık sektöründeki ve tıptaki gelişmeler, hastalıkların tedavisi için birçok avantaj sağlamaktadır. Robotik alandaki gelişmeler bakıma muhtaç yaşlılar için çözüm sunabilir. İletişim alanındaki gelişmeler sayesinde yaşlı bireyler için özel telefonlar geliştirilerek acil müdahale sistemi oluşturulabilir. Mimari anlamda yaşlılar için özel tasarlanmış evler ve yaşam alanları oluşturulabilir. Farklı yazılım programları ile yaşlıları beslenme, sağlık, sosyal aktivite gibi alanlarda takip eden mobil uygulamalar geliştirilebilir. Önemli olan teknolojiyi nasıl ve kimin yararına kullandığımızdır.

2.1.1.3.4 Fenomenolojik Kuram

E Husserl ve A. Schutz tarafından geliştirilen bu kuram, sosyal dünyanın algı, yorumlama ve anlamlandırmaya dayalı olduğunu söyler. Bu anlamlandırma

ise kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Çünkü her birey farklı deneyimlere sahiptir. Fenomenolojik teori, insan deneyimini anlamaya yönelik felsefî ve metodolojik bir yaklaşımdır (Müftüler, 2019, s. 67). Sosyal fenomenoloji de bireyin yaşlılık dönemindeyken yaşadığı durumları nasıl dile getirdiğine vurgu yapmaktadır (Özmete, 2019, s. 16). Bireyin çevresini nasıl anlamlandığı ve yorumladığı önemlidir. Amaç deneyimin özüne ulaşmaktır. Yaşlı yetişkinlerin öznel deneyimleri anlamaya çalışılır. Bu kuram perspektifinden baktığımızda, yaşlı bireylerin yaşlanmayı nasıl anlamlandırıdıkları ve deneyimledikleri önem arz etmektedir. Her birey biriciktir ve yaşlılık sürecini kendi deneyimleri çerçevesinde geçirmektedir.

Fenomenolojik kuramda, toplumsal yaşamı inceleyen nitel yöntemler kullanılmaktadır. Fenomenolojik bir çalışma yapan araştırmacı, katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler yapar. Bireylerin gündelik hayatta ürettikleri anlamlar önemlidir (Canatan, 2018, s. 110).

Fenomenolojik kuram yaşlı bireylerin gözünden onları anlayabilmemize olanak sağlamaktadır. Yaşlanmaya dair öznel deneyimler, bizler için toplumsal bağlamda önemlidir. Çünkü yaşlı bireylerin deneyimlerini anlamadan, onlara çözüm önerisi üretmek mümkün değildir. Bu sebeple bu tez çalışmasının dayandırıldığı temel kuram da fenomenolojik kuramdır. Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini olarak seçilen 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin yaşlılık fenomenini nasıl deneyimledikleri ve bu süreci nasıl geçirdikleri ele alınmıştır. Bu sayede deneyimin özüne inilerek elde edilen bulgular ışığında yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci daha anlamlı bir şekilde ele alınmış, daha sağlıklı çözüm önerileri sunulmuştur.

2.1.2 Türkiye’de Yaşlanma, Yaşlılık ve Emeklilik

Bu başlık altında, tarihsel süreçte Türkiye’de yaşlanma süreci ve yaşlılık olgusunun temel özellikleri ve demografik yaşlanma süreci üzerinde durulacaktır.

Yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci, tek boyutlu olarak ele alınamayacak genişliktedir. Bir önceki bölümde değinilen kuramlardan da anlaşılacağı üzere, yaşlanma ve yaşlılık, birbirini tamamlayan farklı kuramsal bakış açılarıyla ele alınıp incelenmiş ve tartışılmıştır. Geçmişten günümüze kadar farklı anlamlar yüklenen, farklı sınırlar çizilen yaşlanma ve yaşlılık günümüzde belirsizliğini, göreliliğini sürdürmekte ve kime yaşlı denildiği toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık

gösterdiği için kesin sınırları çizilememektedir. Şöyle ki, kimine göre 60 yaş ve üzeri bireyler yaşlı kabul edilirken kimine göre ise daha ileri yaş yaşlılık dönemi olarak görülmektedir. Burada toplumsal olarak yaşa atfedilen anlam, yaşlanma ve yaşlılığın tanımlanmasında da farklılıklara yol açmaktadır. Bazı toplumlarda kronolojik yaş ölçüt alınırken, bazı toplumlarda ise sağlık, statü, emeklilik gibi etkenler belirleyici olmaktadır. Bu sebeple yaşlılığın göreceli olduğunun tekrar vurgulanması yararlı olacaktır. Dolayısıyla Tufan'ın (2014, s. 26) da belirttiği gibi yaşlanma ve yaşlılık, her toplumda farklı şekilde sahnelenen ve içeriği farklı olan bir oyundur. Her toplumun kendine ait mercekleri oyunu değiştirmekte, algı ve yorumlarda farklılıklar meydana getirmektedir. Farklı görüşlere sahip bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan toplumda, elbette ki bakış açıları da çeşitlilik gösterecektir. Her toplumun yaşlılığa bakışı farklı olduğu kadar, her bireyin bakışı da farklıdır. Bu bakış açısı, bireyin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel sermayesine göre çeşitlilik göstermektedir.

Şahin'e (2015, s. 48) göre, modern toplum öncesi geleneksel toplumlarda yaşlılar üstün bir konuma sahiptir. Eski Yunan, Roma ve Çin'de yaşlı bireyler güç sahibi, tecrübesinden dolayı övülen, saygı gösterilen ve hürmet edilen bireylerdir. Günümüzde ise, dünya genelinde ele alındığında yaşlılık dönemi sağlık sorunları ve düşkünlüklerin olduğu sorunlu bir dönem olarak ele alınmaktadır. Oysaki yaşlılık ya da yaşlanma bir hastalık değildir!

Yirminci yüzyılda modernleşme süreciyle birlikte aile yapısı ve yaşlılık döneminin niteliği köklü bir değişime uğramıştır. Yüzyıl öncesinde sosyal güvence sisteminin bulunmayışı bireyleri ölene kadar çalışmaya zorlarken, günümüzde yaşlılık kurumsallaşmış bir yaşam evresi haline gelmiştir. Türk toplumu özelinde ise modernleşme hızının yüksek, buna ayak uydurma hızının düşük olması, ataletin doğurduğu bir sonuç olarak yaşlılığı sosyal sistemin bir sorunu haline getirmektedir (Tufan, 2014, s. 40)

Demografik değişimlerin temel nedeni yaşam süresinin uzamasıdır; doğurganlığın azalması toplumun yaşlanmasına yol açmaktadır (Tufan, 2014, s. 41). 20.yüzyılda gelişen teknoloji ve yaşam standartlarının artışı, ölüm oranlarında azalmayı beraberinde getirmiştir. Aile hayatındaki değişimler ve kadının iş hayatına katılımı sonucu, kadınlar daha az sayıda çocuk dünyaya getirmektedir. Bu ve benzeri toplumsal nedenler, demografik yapıda birçok değişim meydana getirmiştir. Bunun en büyük göstergesi yaşlı sayısındaki önemli orandaki artıştır.

Dünya nüfusu her geçen gün yaşlanmaktadır. Yaşlılık, gelişmiş ülkelerin sorunu olarak görülse de tüm dünya için risk oluşturmaktadır. Yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte bu konudaki çalışmalar da önem kazanmaktadır.

Türkiye özelinde yaşlanma ve yaşlılık kavramlarını ele aldığımızda; diğer ülkeler kadar hızlı yaşlanmadığından dolayı sonradan ele alınmaya başlanmış kavramlardır. Türkiye’de nüfusun yaşa bağlı yapısındaki değişim, yaşlanma ve yaşlılık olgusunun salt demografik bir veri veya bireysel bir sorun olarak sınırlandırılmasını imkânsız kılmakta; aksine bu durumun sosyal sistemin bir sorunu olarak kavranmasını gerektirmektedir (Tufan, 2014, s. 43).

Nüfus artışının kontrol altına alınmasıyla yaşlılık sorununun çözüleceği yönündeki yaygın kanaat, yaşlılıkla ilişkili sosyal sorunların çözümündeki yetersizliğin ve yaşlılığın sosyal yapının bir ögesi olarak algılanamamasının bir göstergesidir. Sadece bireylerin değil toplumun da yaşlandığı bu süreçte, bir yandan yaşam süresi uzarken diğer yandan doğurganlık hızının azalması, Türkiye’deki demografik dönüşümün temel karakteristiğini oluşturmaktadır (Tufan, 2014, s. 43).

Genç toplum yapısından yaşlı toplum yapısına geçiş sürecinde nüfus artışı olağan bir gelişmedir ve Birleşmiş Milletler öngörülerine göre Türkiye nüfusunun 2050 yılına kadar artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Yaşam süresinin uzamasıyla birlikte ölümlerin yaşamın geç dönemlerinde meydana gelmesi hem toplumsal yaşlanmaya hem de nüfus artışına katkı sağlamaktadır. Nüfusu azalma eğiliminde olan Almanya gibi Avrupa Birliği ülkelerinin aksine, Türkiye’nin bu yüzyılın ortalarında Avrupa’nın en büyük nüfusa sahip ülkelerinden biri olacağı öngörülmektedir (Tufan, 2014, s. 46).

Yaşlanan bireylerin başvurabileceği sosyolojik ve gerontolojik literatür henüz yeterli düzeye ulaşmamıştır. Fakat demografik değişimlerle birlikte çalışmaların zamanla arttığı görülmektedir. Türkiye’de diğer ülkeler gibi yaşlanmaktadır. Özellikle doğum oranlarındaki düşüş bunun en önemli nedenlerinden biridir. Türkiye’de 65 yaş üstü bireylerin nüfusu, diğer yaş grubundaki nüfuslara göre daha yüksek hızda artış göstermekte ve yaşlı sayısı, her geçen yıl, bir öncekine göre yükselme eğilimindedir (Şentürk, 2018, s. 235). Güncel veriler incelendiğinde, doğuşta beklenen yaşam süresinin Türkiye geneli için 77,3 yıl, erkekler için 74,7 yıl ve kadınlar için 80,0 yıl olduğu görülmektedir. Genel olarak kadınlar erkeklerden daha uzun süre yaşamakta olup, doğuşta beklenen yaşam süresi farkı 5,3 yıldır (TÜİK, 2025). Yaşam süresinin uzaması beraberinde

zorluklar da getirmektedir. Yaşlanan toplumlar bazı sorunlar ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bunların başında yaşlılıkta büyük bir risk olan bakıma muhtaçlık sorunu yer almaktadır (Tufan, 2014, s. 47). Bu sorun sadece yaşlı bireyi değil, sosyal sistemi de etkilemektedir. Bununla birlikte kaynakların kullanımı, ekonomik problemler, toplumsal hayattaki ilişkiler ve daha birçok konuda aksaklıklar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de 1950 sonrasında hız kazanan kırdan kente göç olgusu, ülkenin toplumsal yapısında ve özellikle aile kurumunda köklü bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki yaşam standartları ile imkân farklılıklarının sürmesi, özellikle genç nüfusun ekonomik ve sosyal yetersizlikler nedeniyle kırsalı terk etmesine yol açarak iç göç hareketini süreklileştirmiştir. Bu demografik hareketlilik, hâkim ekonomik yapının dönüşümüne paralel olarak geleneksel kültürel normların zayıflamasına ve aile yapısının yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Söz konusu süreçte, geleneksel aile değerleri dönüşüme uğrarken, yaşlı bireylerin hem kırsal hem de kentsel hane içindeki rol ve statüleri yeniden tanımlanmakta; bu durum yaşlının kendine biçtiği rol ile aile bireylerinin ona atfettiği beklentiler arasındaki mesafenin açılmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle kırsal kesimde yoğunlaşan bu değişimler sonucunda, genç nüfusun yerini büyük oranda yaşlı bir nüfus almış; köylerde sürekli yaşayan ya da yılın belirli dönemlerini burada geçiren nüfusun temel bileşeni yaşlı bireyler haline gelmiştir (Güler ve ark., 2015, s. 687-688).

Güler ve arkadaşları (2015) tarafından Sivas’ın Zara ilçesinde yürütülen *"Arafta Kalan Yaşlılar: Kırdan-Kente Göç’ün Yaşlılara Etkisi"* isimli çalışmada, Türkiye’de demografik yaşlanma ve kırdan kente göçün yaşlılar üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Türkiye, özellikle 1950’li yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşen yoğun göç dalgalarıyla birlikte radikal bir kentleşme sürecine girmiştir. Çalışma, Sivas ilinin Zara ilçesine bağlı 20 farklı köyde yaşayan ve "arafta kalan" (yazın köyde, kışın şehirde yaşayan) 65 yaş ve üzeri 436 yaşlı bireyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre yaşlıların %97,9’u köy doğumlu olup büyük bir çoğunluğu (%90,6) kış aylarını çocuklarının yanında, özellikle İstanbul’da geçirmektedir. Bu durum, yaşlıların ne tam köylü ne de tam şehirli olabildiği bir "arafta kalma" halini doğurmuştur. Yaşlıların yarısından fazlası (%57,1), olanakları olması durumunda sürekli köylerinde yaşamayı tercih etmektedir. Bakım konusunda ise huzurevi seçeneği sadece %2 oranında kalırken,

yaşlılar kendi evlerinde çocukları tarafından bakılmayı (%43,3) öncelikli görmektedir. Katılımcılar için en önemli sorun %46,4 ile "sağlık" olarak belirlenmiştir. Yaşlıların en büyük korkusu ise %33,1 oranıyla elden ayaktan düşerek bakıma muhtaç hale gelmektir. Temel geçim kaynağı %76,7 ile emekli aylıklarıdır. Ancak yaşlı kadınların okuryazarlık oranı erkeklere göre 4,4 kat daha düşük olup yoksulluk riski ve dezavantajlılık durumları kadınlarda daha belirgindir. Aile yapısının hızlı bir çözülme sürecinde olduğu, yaşlıların geleneksel rollerini koruma beklentisi ile kentsel çekirdek aile yapısının getirdiği modern gerçeklikler arasında sıkıştıkları saptanmıştır. Kırsal alanlardaki olanakların yetersizliği nedeniyle özellikle genç nüfusun bu bölgeleri terk etmesi hem kırsal hem de kentsel alanlarda köklü demografik ve toplumsal değişimleri tetiklemiştir. Günümüzde kırsal kesimde genç nüfusun yerini büyük oranda yaşlı bir nüfusa bırakmasıyla, köylerde sürekli yaşayan ya da yılın belirli dönemlerini burada geçiren nüfusun temel bileşeni yaşlı bireyler haline gelmiştir. İç göç hareketleri, yaşlı bireyler üzerinde iki yönlü ve karmaşık bir etki oluşturmuştur: Bir yandan gençlerin göçüyle yaşlılar kırsalda yalnızlaşmış, diğer yandan ise "arafta kalanlar" olarak tanımlanan, bir ayağı köyde bir ayağı şehirde olan bir grup ortaya çıkmıştır. Bu bireyler, köklerinden kopmamak veya doğduğu yerde yaşlanmak arzusuyla yaz aylarını köylerinde geçirirken; kışın ağır doğa koşulları ve bakım ihtiyacı nedeniyle çocuklarının bulunduğu büyükşehirlere (ağırlıklı olarak İstanbul'a) gitmektedirler. Bu durum, geleneksel aile yapısının çözülmeye yüz tuttuğu ve yaşlıya atfedilen statünün modern değerlerle çatıştığı bir geçiş dönemini (araftalığı) simgelemektedir.

Demografik dönüşümler sonucunda ortaya çıkabilen yeni koşullara uyum sağlamak, sadece yaşlı bireylerin değil, toplumun tamamının iştirak etmesi gereken bir süreçtir. Genç kuşaklardan doğurganlık artışı, yaşlı kuşaklardan ise daha fazla toplumsal katkı bekleyen gelecek vizyonu, ancak bu kolektif uyum çabasıyla rasyonel bir zemine oturabilir. Toplumsal yapının tüm kuşakları kapsayacak şekilde yeniden kurgulanabilmesi, yaşlılık olgusunun alışlagelmişin dışında, yeni perspektiflerle algılanmasını zorunlu kılmaktadır (Tufan, 2014, s. 47).

Demografik yaşlanma oransal olarak arttıkça, yaşlıların bakıma ihtiyacı da artış göstermektedir. Modern toplumda ve aile yapısında, birçok farklı dinamik iç içedir ve geleneksel aile yapısından farklıdır. Geleneksel yapıda önce anne ve babalar çocuklarına, sonra da çocuklar yaşlanan anne ve babalarına bakmaktadır.

Ayrıca aile bir tüketim birimi değil üretim biridir. Bütün aile tarımda çalışmakta ve ev ile iş yeri birbirinden ayrılmamaktadır. Günümüzde kentleşme süreciyle birlikte çekirdek aile yapısı ortaya çıkmış ve bu da yaşlı bireyin ailedeki konumunu etkilemiştir. Ailedeki kadın erkek her birey kentsel yaşamda ev dışında çalışmakta, kendi çekirdek ailesini kurmakta veya bireysel bir hayatı tercih etmektedir. Bu durum yaşlı bakım hizmetlerine olan ihtiyacı arttırmaktadır.

Günümüzde gelişmiş ülkelerin yaşlı bakım politikaları incelendiğinde, geleneksel 'huzurevi' anlayışından uzaklaşılarak 'yerinde yaşlanma' ve 'aktif yaşlanma' modellerinin benimsendiği görülmektedir. İsveç ve Hollanda gibi ülkelerde yaşlının yaşamdan kopmaması hedeflenmekte, mimari yapılar (akıllı binalar) ve hizmet modelleri yaşlının kendi evinde veya ev benzeri ortamlarda kalmasını destekleyecek şekilde düzenlenmektedir. Örneğin İngiltere'de 65 yaş üstü nüfusun büyük çoğunluğu evde bakım hizmetlerinden yararlanmakta, kurum bakımı ise son çare olarak görülmektedir. Ayrıca yaşlılıkta sık görülen yalnızlık duygusuyla mücadele etmek için Fransa'da telefonla destek hatları (Alo Dost), Amerika Birleşik Devletleri'nde ise ileri yaşta üretkenliği teşvik eden rol modellerin ön plana çıkarılması gibi psiko-sosyal destek mekanizmaları geliştirilmiştir. Benzer bir eğilim Türkiye'de de gözlemlenmekte olup; sosyal politikalar artık yeni huzurevleri açmaktan ziyade, yaşlının kendi evinde, ailesi yanında desteklenmesini ve rehabilitasyonunu hedefleyen bir yapıya evrilmektedir (Müftüler, 2019, s. 317). Bu noktada yaşlı bireyler için yerinde yaşlanmanın önemini bir kez daha vurgulamakta fayda vardır.

Güncel yaşlı bakım politikalarında, yaşlının kurum bakımına alınması yerine kendi evi ve alışkın olduğu sosyal çevresinde yaşamını sürdürmesini esas alan 'Yerinde Yaşlanma' yaklaşımı benimsenmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda geliştirilen 'Toplum Temelli Yaşlı Bakım Hizmet Modeli', yaşlının ev ortamında desteklenmesini ve sosyal iletişiminin devamlılığını hedefler. Ülkemizde Ankara Yaşlılar Hizmet Merkezi gibi örnekleri bulunan bu model, refakat ve danışmanlık hizmetleri ile yaşlılara destek sağlamaktadır. Ayrıca yaşlı ihmalinin önlenmesi ve bakım hizmetlerinin güçlendirilmesi amacıyla 'mahalle odaklı yaşlı evleri' ve teknolojinin bakım süreçlerine entegrasyonu gibi uygulamalar önerilmektedir. Gündüz bakımevleri de yaşlının sosyalleşmesi ve iyileştirilmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Ancak, tek başına evde bakım hizmetlerinin yeterli olmadığı durumlar göz önünde bulundurularak; hizmetlerin hastane, ara bakım ve gündüz

bakımı gibi farklı modellerle entegre edilerek bütüncül bir yapıda sunulması gerekmektedir (Müftüler, 2019, s. 311).

Yaşam süresinin uzaması ve yaşlılığın ne zaman başladığı sorusu, emeklilik olgusunun toplum açısından önemini arttırmaktadır. Türkiye’de emeklilik yaşı kadınlar için 58, erkekler için ise 60 yaşıdır. Emeklilik yaşları 2035 yılına kadar değişmemektedir. 2036 yılından itibaren emekli olmak isteyenler için emeklilik yaşlarında hayatta kalma beklentisindeki artışa paralel olarak kademeli bir artış gerçekleşecek en son 65 yaşta sabitlenecektir. 2048 yılında emekli olacak kadın ve erkek 65 yaşında emekli olabilecektir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2006).

Yaşam süresi uzadıkça, yaşlılık nerede başlar sorusu ortaya çıkmaktadır. Yaşlılığa gelişin sınırı emeklilik midir yoksa emeklilik bireyi sosyal sistemden mi soyutlar? Emeklilik ve yaşlılık kavramları arasında sıklıkla kurulan anlamsal bağ, özellikle Türkiye’deki yasal düzenlemelerin tarihsel süreci dikkate alındığında geçerliliğini yitirmektedir. Emeklilik yaşının henüz yeni tanımlandığı, öncesinde ise sadece çalışma yılı kavramının (kadınlarda 20, erkeklerde 25 yıl) esas alındığı eski sistemde, bireylerin yaşlılık başlangıcı kabul edilen 60-65 yaş sınırının çok altında, 40-45 yaşlarında emekli olabildikleri görülmektedir. Bu nedenle, söz konusu yaş grubundakilerin "yaşlı" yerine "genç emekli" olarak nitelendirilmesi daha rasyonel bir yaklaşımdır (Tufan, 2014, ss. 60-61).

Emeklilik kavramını değerlendirirken, yaşlılık ve ekonomi bağlamında değerlendirmekte fayda vardır. Yaşlılık ve ekonomi ilişkisi; sadece maddi göstergelerle değil, insan sermayesi, toplumsal, kültürel ve dini sermaye kavramları çerçevesinde çok boyutlu olarak ele alınmaktadır. Küresel ve yerel ölçekte bir sorun olarak kabul edilen yaşlı yoksulluğunun giderilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için yasal ve ekonomik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Modern toplumda yaşlıların refahı; yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti, sosyal destek mekanizmaları ve sosyal dışlanma riskleri ekseninde değerlendirilmektedir (Müftüler, 2019, s. 231).

Ekonomik sistem, kıt kaynakların sınırsız insan ihtiyaçlarına dağıtılmasını düzenleyen toplumsal bir kurumdur. Sosyolojik açıdan bakıldığında, basit toplumlarda yaşlı bireyler genellikle tüketici konumundadır ve bu durum bazı topluluklarda yaşlının yaşam hakkının ihlaline kadar varabilen olumsuz pratiklere yol açabilmektedir. Ancak aynı toplumlarda; kültürel ve dinsel bilginin genç

kuşaklara aktarımı, mülkiyet edinme ve evlenme hakkı gibi unsurlar, yaşlıyı ekonomik ve sosyal açıdan güvence altına alan mekanizmalar olarak işlev görmektedir (Müftüler, 2019, s. 231).

Toplumsal ve bireysel algıda 40 yaşındaki bir insanın yaşlı olarak görülmemesi, yaşlılık olgusunun sosyal sistem ile olan bağlantısına işaret etmektedir. Sosyal sistemin bir alt bileşeni olan emeklilik kurumu, çizdiği çerçeve ile bedenlen ve ruhen kendisini yaşlı hissetmeyen bireyleri "emekli eşittir yaşlı" denklemiyle işlevsizleştirerek, yapay bir yaşlılık algısının oluşmasına yol açmaktadır. Yeni yasal düzenlemelerle birlikte genç yaşta emeklilik dönemi kapanmakta ve çalışarak yaşlanan yeni bir emekli profili oluşmaya başlamaktadır (Tufan, 2014, ss. 60-61).

Yaşlı bireylerin emekli olduğu görüşü veya emekli olanın yaşlı sayılması bu iki olgunun ilişkilendirilmesinden ortaya çıkan bir yanılgı olduğu söylenebilir. Emeklilik yaşı, yaşlılığın başlangıcı değildir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, bir Türk diğeri Alman iki kişinin 18 yaşında çalışmaya başladığını varsayalım. Türk olan kadınsa 58 yaşında, erkekse 60 yaşında emekli olacaktır. Alman ister kadın ister erkek olsun 67 yaşına kadar çalışmak zorundadır. Almanya’da emeklilik yaşı, devletin sürdürülebilirlik politikalarına bağlı olarak kademeli şekilde yükselmekle birlikte günümüzde erkekler ve kadınlar için kademeli olarak 67’ye çıkarılmış durumdadır (Türkiye Sigorta, ts.). Emeklilik yaşı, yaşlılığın başlangıcı kabul edilirse Türklerin daha uzun bir yaşlılık dönemi geçirdiklerini kabul etmek gerekir.

Emeklilik sisteminin, yaşlılığın başlangıcı olmadığını gösteren bir başka gerekçe de erken emekliliktir. Bu sistem Batı’da istihdam sağlamak amacıyla oluşturulmuş fakat başarılı olamamıştır. Geriye doğru ödeme yapılarak sağlanan emeklilik ve malulen emeklik gibi durumlar, emekliliğin yaşlılık için bir ölçüt olmadığını göstermektedir (Tufan, 2014, s. 62).

TÜİK’in verilerine göre, yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi iken son beş yılda %20,7 artarak 2024 yılında 9 milyon 112 bin 298 kişiye ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2019 yılında %9,1 iken, 2024 yılında %10,6’ya yükselmiştir. Yaşlı nüfusun 2024 yılında %44,6’sını erkek nüfus, %55,4’ünü kadın nüfus oluşturmaktadır. Nüfus projeksiyonlarının demografik göstergelerdeki mevcut yapının devam edeceğini varsayan ana senaryosuna göre yaşlı nüfus

oranın 2030 yılında %13,5, 2040 yılında %17,9, 2060 yılında %27,0, 2080 yılında %33,4 ve 2100 yılında %33,6 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2025).

Doğurganlık oranının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin uzamasıyla Türkiye’de nüfusun giderek daha da yaşlanacağı bu verilerden hareketle söylenebilir. Aile yapısı içinde özellikle yaşlı bireyler önemli bir konuma sahiptir. Yaşlı bireyler için sosyal yardımlar, etkinlikler, gezi programları, sosyalleşme faaliyetleri ve genç kuşaklar ile iletişim kuracakları organizasyonlar düzenlenmelidir. Kuşaklararası iletişim bu süreçte yaşlı birey için değerlidir. Bireyin kendini yalnız hissetmemesi ve aktifliğini sürdürmesi gerekmektedir. Çeşitli politikalar ve çalışmalar ile artan yaşlı nüfusun sağlıklı bir yaşlılık süreci geçirmesini sağlamak mümkündür.

“Yaşlanma, yaşam evresinin sonuna yaklaştıkça her bireyin karşı karşıya kaldığı, durdurulması mümkün olmayan bir fenomendir.” (Yavuzer, 2020, s. 86). İnsanoğlu, ölümlülüğünü fark ettikten sonra yaşlanmaktan ve ölümden hep korkmuştur. Tarihsel süreçte destanlarda ve kültürel unsurlarda gençlik ve ölümsüzlük temaları işlenmiştir. İnsanoğlunun yaşlanmadan sonsuza dek genç kalma arzusu ve ölümsüzlük arayışı, tarih boyunca Gılgamış Destanı gibi çeşitli anlatılarda kendine yer bulmuştur. Benzer bir motif, Türk kültürünün önemli eserlerinden biri olan Köroğlu Destanı’nda da işlenmektedir. Destana göre, Bolu Beyi tarafından gözlerine mil çekilen Seyis Yusuf, rüyasında Aras Irmağı’ndan gelecek üç köpüğün hem körlüğünü iyileştireceğini hem de kendisini gençleştireceğini görür. Şifa bulmak umuduyla oğlu Ruşen Ali (Köroğlu) ile ırmak kıyısında beklediği sırada ortaya çıkan bu köpükleri, babası yerine oğlu içerek ölümsüzlüğe ulaşır (Tufan, 2014, s. 42).

Günümüzde kadın ve erkek fark etmeksizin tüm insanların genç kalmak, sağlıklı ve uzun bir hayat yaşamak konusundaki arzuları devam etmektedir. Gençlik ve güzellik merakı, anti-aging kapsamındaki kozmetik, cilt bakımı, sağlık programları, beslenme ve diyet programları gibi sektörlere olan ilgiyi yoğun şekilde arttırmıştır (Yörükoğlu, 2022, s. 159). Genç kalmak ve uzun yaşamak için milyarlarca dolar harcayan insanlar, kapitalist sistemin çarkını döndürmektedir. Neden bu kadar hızlı yaşıyoruz sorusu, beraberinde genç kalmak mümkün mü sorusunu da doğurmaktadır.

Bilim dünyası asırlardır “Neden yaşıyoruz?” sorusuna yanıt aramakta ve yaşlanmaya dair çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar bugün anti-aging

adı altında birçok etik tartışmaya rağmen sürdürülmektedir. Çalışmaların çoğu genetik yapı üzerine temellendirilmektedir. Hayflick Limit Teorisi'ne göre canlılardaki hücreler sınırlı sayıda bölünme ve kendini yenileme kapasitesine sahiptir. Bu potansiyel tamamlandığında yaşlanma başlamaktadır. Yaşam boyunca 50 defa bölünebilen hücrelerin ömrünü metabolizma hızı da etkilemektedir. Yüksek kalorili gıdalar ile beslenen hücreler ise daha hızlı bölünerek ömürlerini daha hızlı tüketmektedir (Yörükoğlu, 2022, ss. 160-161).

Günümüzde yaşlanma ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar, hücre DNA'sının yapısında odaklanmıştır. Kromozomların uçlarında yer alan telomer adı verilen yapılar, her hücre bölünmesi sonrasında kısalmaktadır. Kısalan telomerler de bir sonraki bölünmede hatalı hücrelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Hatalı hücre sayısındaki artış ise yaşlanmaya yol açmaktadır. Anti-aging araştırmalarında, yaşlanan ve kısalan telomerlerin tedavisine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Sigara ve alkol gibi kötü yaşam tarzları, telomer kısalmasını hızlandırmaktadır. Anti-oksidan açısından zengin beslenmenin ise telomer sağlığını koruduğu bilinmektedir (Yörükoğlu, 2022, ss. 161-162).

Orta yaşa geçişle birlikte yaşlanmaya dair belirtiler artış göstermektedir. Saçlarda dökülmeler, yüzde kırışıklık ve sarkmalar, kilo artışı gibi değişimler bireye yaşlılığı daha fazla hissettirmektedir. Yaşlanmak kaçınılmaz olsa da bedeni diri ve dinç tutarak sağlıklı ve genç kalmak elbette bireyin kendi elinde olan bir süreçtir. Her ne kadar modern tıp bilimsel yollar ile yaşlanmanın önüne geçmeye ve genç kalmaya dair çözümler üretse de bu çözümlerin kaliteli bir yaşam sunacağına dair kesinlik yoktur.

Uzun ve sağlıklı yaşamanın mümkün olduğuna dair bazı toplumların yaşamlarından örnekler vermek mümkündür. Dan Buettner tarafından 2008 yılında yazılan The Blue Zones isimli kitap, dünyada en uzun yaşayan toplumların bir analizini yapmıştır. "Blue zone" kavramı ortalama yaşam süresi 90 yıl ve üzerinde olan bölgeleri ve toplumları ifade etmektedir. Kitaba konu olan dört bölge; Sardunya Adası Barbagia Bölgesi, Okinawa Adası, Loma Linda California ve Costa Rica'dır (Yörükoğlu, 2022, s. 163).

Araştırmalar sonucunda toplumların yaşam tarzı incelenirken, bu yaşam tarzının insan sağlığına ve ömür beklentisine yönelik etkileri anlaşılmaya çalışılarak ortak yönlerin bulunması hedeflenmiştir. Kitap yayımlandıktan sonra, keşfedilen bir başka blue zone, ülkemize çok yakın konumda bulunan ve Yunanistan'a bağlı

bir Ege adası olan Ikaria adasıdır. Bu adada ortalama yaşam süresi 91 yıldır. Ayrıca adada kalp damar hastalıkları dünya ortalamasının yarısı kadar. Ikaria’da yapılan 15 yıllık araştırmalar sonucunda insanların sağlıklı ve uzun bir yaşam sürmesine dair ortak bulgular elde edilmiştir. Öncelikle beslenme tarzından bahsetmek gerekirse, Akdeniz tarzı beslenme ve bol miktarda taze yabancı yeşillik tüketimi dikkat çekmektedir. Ayrıca bol miktarda bitkisel çay ve keçi sütü tüketilmektedir. Günlük aktiviteler bağlamında gün ortasında uyku ve günlük egzersizler yapılmaktadır. Sosyolojik anlamda ise aile ve toplumsal dayanışma ön plana çıkmaktadır. Son olarak psikolojik açıdan düşük stres seviyesi de burada elde edilen bulgulardan biri olmuştur (Yörükoğlu, 2022, s. 164).

Ebedi gençliğin ve yaşlanmamanın maalesef bir iksiri olmamakla birlikte, sağlıklı ve genç kalmanın yolları mevcuttur. Doğru beslenme ve aktif bir yaşam tarzı, yaşanan hayatın daha kaliteli sürdürülmesini ve genç kalmayı destekler. Yaşam tarzı seçimleri, bireyin 65 yaşında tenis oynaması ile koroner bypass ameliyatı olması arasındaki farkı belirleyen temel faktördür. (Yörükoğlu, 2022, s. 259). Sağlıklı bir yaşlanmanın, bireysel sorumlulukla gerçekleşeceğini söylemek mümkündür.

Yörükoğlu (2022, ss. 259-262) sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sürebilmek ve bazı hastalıklara yakalanma riskini en aza indirmek için bir dizi öneri sunmaktadır. Bu önerilerin tamamı, bireyin 65 yaşında geçirdiği hayatın kalitesini doğrudan belirleyen etmenler olarak kabul edilmektedir. Bu öneriler, temelde genç kalmanın sırlarını dört ana başlık altında toplamamızı sağlayarak bütüncül bir yaşam tarzı yaklaşımı önermektedir: Fiziksel Aktivite, Beslenme Alışkanlıkları, Zihinsel ve Sosyal Durum ve Hayati Alışkanlıklar. Yazarın (2022) sağlıklı ve genç kalmanın sırlarına dair verdiği bilgiler bu dört başlık altında şu şekilde özetlenebilir:

Zihinsel ve Sosyal Durum: Bireyin öncelikle genç kalmayı istemesi ve beynini aktif olarak kullanması, yaşı saklamak yerine kabul etmesi önerilir. Ayrıca iyimserlik, stresten kaçınma, sosyal olarak aktif kalma ve düzenli hobiler edinme, uzun ömürlü ve kaliteli bir yaşam için temel motivasyon kaynaklarıdır.

Beslenme Alışkanlıkları: Akdeniz tipi beslenme biçiminin benimsenmesi, taze ve doğal gıdaların tüketilmesi, rafine şekerden uzak durulması, su tüketiminin yeterli olması ve ideal kilonun korunması önemlidir. Yörükoğlu (2022), yavaş ve bilinçli çiğneme gibi basit alışkanlıkların bile genç kalmaya katkı sağladığını belirtir.

Fiziksel Aktivite: Haftada birkaç kez düzenli spor yapmanın yanı sıra, her gün en az 30 dakika tempolu yürüyüş yapılması ve böylece aktif yaşam tarzının sürdürülmesi teşvik edilmektedir.

Hayati Alışkanlıklar ve Kontrol: Sigara içmekten kesinlikle kaçınılması, düzenli sağlık kontrollerinin yapılması ve gerektiğinde D, B12 gibi önemli vitaminlerin takviye edilmesi de uzun ve sağlıklı bir yaşamın ayrılmaz parçalarıdır.

Sonuç olarak genç kalmak ve yaşlanmamak için bireyin yaşam tarzına büyük ölçüde dikkat etmesi gerekmektedir. Sadece sağlık ve beslenme anlamında değil, toplumsal ve psikolojik anlamda da yaşlanma süreci en verimli şekilde geçirilmelidir. Yaşam tarzına dikkat ettiği müddetçe birey hangi yaşta olursa olsun kendini dinamik ve genç hissedecektir.

2.2 Akademi

Bu başlık altında Akademi kavramı ve Akademinin tarihsel gelişimi üzerinde durularak, Dünya’da ve Türkiye’de gelişim sürecine değinilecektir.

2.2.1 Dünya’da ve Türkiye’de Akademi

"Akademi" kavramı, Antik Çağ Yunan felsefesindeki filozoflardan biri olan ve Eflatun olarak da bilinen Platon tarafından ortaya atılmış bir kavramdır. Platon'un Akademisi adını, üyelerinin toplandığı yer olan, Atina şehir surlarının dışında, başlangıçta kutsal bir koruya ev sahipliği yapan ve daha sonra dini bir bölge ve halka açık bir spor salonuna ev sahipliği yapan Akademia’ dan almıştır. Platon’un kurduğu bu felsefe okulunun, ilk üniversite olduğunu söylemek mümkündür. Milattan önce beşinci yüzyılda entelektüel tartışmaların yanı sıra egzersiz ve dini aktivite yerleri olarak da işlev gören Platon Akademisi, çok çeşitli konular ve sorular etrafında araştırma ve tartışmalara katılmak üzere bir araya gelen filozoflardan oluşan bir topluluktur (Trelawny-Cassity, ts.).

Platon, felsefenin değerli bir yaşamın ön koşulu olduğu düşüncesiyle Atina yakınlarındaki Akademos bahçelerinde Akademia’yı kurmuştur (Brun, 2007). Ona göre Akademia’nın merkezinde felsefe vardır ve felsefenin yaşamımıza nasıl dokunduğu önemlidir. Akademia’nın felsefenin merkezde olduğu bir eğitim kurumu olarak yapılanması toplumsal kalkınmayı somut bir biçimde etkilemiştir (Bektaş, 2021).

Günümüzdeki akademilerin temeli, Platon'un kurduğu ve Akademia adını verdiği okula dayanmaktadır. Akademia yapısı itibariyle batı üniversitelerinin ilk örneği sayılmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere Platon akademiyi felsefenin merkezde yer aldığı bir eğitim kurumu olarak tasarlamıştır. Burada felsefenin yanı sıra matematik, müzik, şiir, diyalektik gibi alanlarda eğitim verilmektedir. Onun kurduğu okul için ortaya koyduğu hedef, hiç şüphe yok ki daha sonra akademik kurumlar ile toplum ve elbette devlet arasındaki vazgeçilmez bağların oluşmasına da kaynaklık edecektir (Bektaş, 2021).

Avrupa'da da ilk yüksek eğitim kurumları (üniversitas) XII. yüzyıldan itibaren katedrallerden dönüşerek yapılanmış ve düzenli, sistematik şekilde yüksek eğitim veren kurumlar olarak inşa edilmekten çok, zaman içerisinde dönüşen müesseseler olarak ortaya çıkmışlardır. XII. yüzyılın sonlarından, XIII. yüzyılın başlarına doğru Salerno, Bologna, Montpelier, Paris ve Oxford olmak üzere farklı alan, yapı ve derecelerde aralıklı olarak beş üniversite kurulmuştur (Kenan, 2015, s. 344).

Dünya genelinde akademilerin oluşum sürecini Platonun Akademia kavramına dayandırmakla birlikte, yüksek eğitim kurumlarının yapısının oluşması tarihsel süreçte birçok yapının dinamiğinden etkilenmiştir. Yaşanılan zaman, toplumların yapısı, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, toplumların eğitim sistemi ve politikaları vb. daha birçok etken bu kurumsal yapıların işleyişinde etkili olmuştur. Bu nedenle çalışma kapsamında akademi ve akademisyenlik kavramlarının anlamlandırılabilmesi için, Türkiye'deki akademinin oluşum sürecine, akademisyenlik mesleğinin yasal çerçevesi ve emekliliğe ilişkin mevzuatlara da değinilmesi yararlı olacaktır.

Milletler kendi geleneklerini, kültürlerini ve yaşam tarzlarını yansıtan, zamanın ve toplumun şartlarını karşılayan çeşitli eğitim kurumları meydana getirmişlerdir. Bu kurumlar, zamanın şartlarına uyum sağlayamadığı ve işlevselliklerini kaybettikleri takdirde farklı bir yüksek eğitim kurumuna dönüşerek varlıklarını sürdürmüşlerdir (Kenan, 2015, s. 334). Bu nedenle Türkiye'deki yüksek eğitim kurumlarının oluşum sürecini, tarihsel süreç içerisindeki dönüşümler bağlamında ele almak gerekmektedir.

Kenan'a göre (2015, ss. 335-339), İslâm dünyasından, günümüz modern döneme kadarki süreçte ilmin en yüksek seviyeye kadar öğretildiği en önemli eğitim kurumu medresedir. Medreseler dinî ilimler ve hukuk ağırlıklı yüksek eğitim

kurumlarıdır. Bununla birlikte tıp ve astronomi eğitimi veren medreselerde bulunmaktadır. Medreselerin asıl gelişimi ve kurumsal bir yapı haline gelmesi, Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın veziri Nizâmülmülk'ün Bağdat'ta öncülüğünü yaptığı ve kendi adını verdiği Nizâmiye Medresesi'nin kuruluşuyla gerçekleşmiştir. Bu medresenin dinî ilimleri öğretmek, o dönemdeki dinî ve siyasi karışıklıkları engellemek gibi birçok amacı vardır. Bunu yanı sıra Nizâmülmülk, medresenin yanı başında oldukça zengin bir kütüphane inşa ettirmiştir. Bu kütüphanenin varlığı ve medresenin farklı alanlardaki çalışmaları, bu dönemlerde yüksek öğretim verildiğinin göstergelerindendir. Medrese eğitimi erkek öğrenciler için tasarlanmışsa da kız öğrenciler de bazı eğitimlerden yararlanmıştır. Bu durum kadınların ilim dünyasındaki etkinliklerde fırsat buldukça yer aldıklarını göstermektedir.

Osmanlı, Selçukludan aldığı medrese eğitimini geliştirmiş ve pek çok bölgede medreseler inşa etmiştir. İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere genelde dinî ilimlerin öğretildiği, bazen de tıp ve tabiat ilimlerinin öğretildiği çok programlı medreseler buna örnek verilebilir. Temelde ikiye ayrılan medreselerde, Hariç bölümü yüksek eğitime hazırlık bölümünü oluştururken Dahil kısmında yüksek seviyede ilimler öğretilmektedir. Yüksek eğitim veren medreseler arasında en ünlüsü Fatih Medreseleri (Sahn-ı Semân) ve Süleymaniye Medreseleri sayılmaktadır (Kenan, 2015, ss. 340-341). Bu iki medreseyi, dönemin şartlarına göre yüksek lisans ve doktora eğitimi veren kurumlar seviyesinde düşünmek mümkündür. Fatih Medreseleri; eğitim seviyelerini yeniden düzenlemesi, dinî ve felsefî ilimleri harmanlaması ve eğitim mekanını doğayla iç içe tasarlamasıyla öne çıkarken; Süleymaniye Medreselerini dönemindeki diğer kurumlardan ayıran en temel özellik bünyesinde bir tıp medresesi barındırmasıdır. (Kenan, 2015, ss. 340-341).

XVIII. yüzyılda Avrupa'daki bilimsel gelişmeler ve sanayi devrimi neticesinde, Batı küresel siyasî, askerî ve ekonomik güç haline gelmiştir. Osmanlı çağı yakalamak ve gelişmeler ayak uydurmak amacıyla, teknik ve askeri alanda alternatif eğitim arayışlarına girişmiştir. Yurt dışından getirilen uzmanların katkılarıyla 1775 yılında Mühendishane-i Bahrî kurulmuştur. Yüksek eğitim veren bu kurum, siyasî ve başka sebeplerden ötürü eğitmenlerin ülkelerine dönmesi sonucu başarısız olmuştur. Sonrasında III. Selim, 1795 yılında daha kapsamlı yapıya sahip olan Mühendishane-i Berrî-i Hümayun'u yaptırmıştır. Bu yapıda

öğrenciler sınıflarda sıralarda eğitim görmekte, müfredatta yabancı dil öğrenimine yer verilmekte ve ders kitapları, broşür vs. basımı için okul içinde matbaa bulunmaktadır. Bu yeni özellikleri nedeniyle okul, Türk eğitim tarihinde ilk modern yüksek eğitim veren kurum olmuştur. Osmanlı, XVIII. yüzyıl sonundan itibaren bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakından takip eden ve bilen insanların yetişmesini, modern yüksek eğitim veren bir kurum çerçevesinde Mühendishaneleri inşa ederek kurumsallaştırmıştır. XIX. yüzyıl başlarından itibaren Fransa'dan etkilenecek çeşitli alanlarda yüksek eğitim veren okullar açılmış, İstanbul'da 1827 yılında Mekteb-i Tıbbiye, 1834 yılında Mekteb-i Harbiye kurulmuştur. Bunları daha sonra Ziraat Mektebi, Mülkiye, Hukuk ve Ticaret mektepleri takip etmiştir. Sadece bir alanda eğitim vermek üzere kurulan bu okullar, zamanla günümüzde mevcut olan bazı üniversitelere, örneğin İstanbul Teknik, Marmara, Mimar Sinan ve Yıldız Teknik Üniversitelerine dönüşmüşlerdir. Oluşum hazırlıklarına 1846 yılında başlanan, adıyla ve mevzuatıyla birlikte ilk modern Türk üniversitesi özelliği taşıyan ve günümüzde İstanbul Üniversitesi'ne dönüşmüş olan Darülfünun adı verilen üniversite, Osmanlı döneminde önemli eğitim merkezlerinden biri olmuştur (Kenan, 2015, ss. 353-355).

Osmanlı dünyasında XIX. yüzyıl başlarında üretilen ve eğitim aracılığıyla “aydınlanma” anlamında da kullanılan “maarif” kelimesi, daha sonra eğitimle ilgili kavramlaştırmalar üzerinde etkili olmuştur. 1924 yılında ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde uyum, birlik ve standartların belirlenmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra başlatılan eğitim seferberliği ile yüksek öğretim kurumlarının Anadolu'ya yayılmasındaki ilk adımlar, Ankara'da Hukuk Mektebi (1924), Gazi Eğitim Enstitüsü (1926), Ziraat Enstitüsü'nün (1930) kurulmasıyla atılmıştır. 1933 yılında yüksek eğitimde önemli bir değişim yaşanmış ve İstanbul Darülfünun'u kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933 reformu sonrasında Türkçede ilk defa “Üniversite,” “Fakülte,” “Rektör,” gibi kavramlar kullanılmaya başlanması, ülkede çağdaş üniversitenin gerçek başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Kenan, 2015, ss. 357-359).

Bilimsel gelişmeler ve çağın gerektirdiği koşullar çerçevesinde üniversiteler her geçen gün daha da gelişmiştir. 1944 yılında Yüksek Mühendis Mektebi, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüşmüştür. 1946 yılında Ankara Üniversitesi kurulmuştur. 1955-1957 yılları arasında kurulan Ege Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi

sayesinde yüksek eğitim, Anadolu’da daha da yaygın hale gelmiştir. 1967’de açılan Hacettepe Üniversitesi ve 1971 yılında kurulan Boğaziçi Üniversitesinden sonra 1973-1981 arasında, ülkenin her bakımdan zor şartlar altında bulunmasına rağmen Diyarbakır, Eskişehir, Adana, Sivas, Malatya, Elâzığ, Samsun, Konya, Bursa ve Kayseri’de on yeni üniversitenin inşa edilmesiyle yüksek eğitim ve öğretim, gerçek anlamda Anadolu’da yaygınlık kazanmıştır (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2007). Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK, 2025) verilerine göre Türkiye’de toplam 208 üniversite bulunmaktadır. Bunların 129’u devlet üniversitesi, 75’i vakıf üniversitesi, 4’ü ise vakıf meslek yüksekokuludur. 1981 yılında çıkan Yükseköğretim Kanunu ile yüksek eğitimin yapısı ve işleyişi önemli biçimde değiştirilmiş, yüksek öğretimi düzenleyecek üst kuruluşlar olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) ihdas edilmiştir. Günümüzde varlığını sürdüren Yükseköğretim Kurulu tüm yüksek öğretimi düzenlemekte ve yüksek öğretim kurumlarının faaliyetlerine yön vermektedir (Kenan, 2015, s. 359).

Türkiye’de üniversite eğitimi 4 yıllık lisans veya 2 yıllık ön lisans eğitimi şeklinde verilmektedir. Lisans mezuniyeti sonrasında yüksek lisans ve doktora imkanları da mevcuttur. Hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde verilen yüksek eğitim, üniversite dışında da polis akademileri ve askeri akademiler aracılığıyla verilmektedir (Kenan, 2015, s. 360). Bunun dışında lisans mezuniyeti sonrasında istihdam edilme sürecinin ön koşulu olarak eğitim veren öğretmen akademisi, adalet akademisi ve diyanet akademisi gibi kuruluşlar da bulunmaktadır. 2024 yılı TÜİK verileri incelendiğinde 25-34 yaş grubu nüfusta yükseköğretim mezun oranı 2008 yılında %13,5 iken, 2024 yılında bu oran %44,9 ulaşmıştır. 2008-2024 yılları arasında 25-34 yaş grubundaki nüfusta yer alan kadınlarda yükseköğretim mezun oranı %12,5’ten %48,9’a, erkeklerde ise %14,6’dan %41,1’e yükselmiştir. 25 yaş ve üzerindeki ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora mezunlarının söz konusu yaş içindeki oranı 2008 yılında %9,8 iken, 2024 yılında bu oran %25,3’e yükselmiştir. İlgili yaş grubu için ortaöğretim ve üzeri eğitim seviyelerinden mezun olanların oranı 2008 yılında %26,5 iken, 2024 yılında bu oran %49,4’e ulaşmıştır (TÜİK, 2025). Bu verilerden hareketle, yükseköğretimde mezuniyet oranlarının arttığı ve bu artışın özellikle kadınlarda daha belirgin hale geldiği söylenebilir. Her ne kadar niceliksel artış olsa da eğitim kalitesinin niteliğinin arttırılması ve eğitim sonrası istihdam koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerini incelemeden önce, akademisyenlerin emeklilik süreçlerine dair yasal çerçevenin de ele alınması yararlı olacaktır. Üniversitelerde öğretim üyelerinin emeklilik yaş haddi 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 30'uncu maddesi çerçevesinde 67 yaşını doldurdukları tarih olarak düzenlenmiştir (Kanun No.2547, 1981). 2006, 2007 ve 2008 yıllarında açılan 41 üniversitenin öğretim üyesi ihtiyacı dikkate alınarak, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa eklenen geçici 55' inci madde kapsamında yeni kurulan devlet üniversitelerinde öğretim üyelerinin yaş haddi 67'den 72'ye yükseltilmiştir (Kanun No. 2547, 1981). Daha sonra, 671 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 27'nci maddesiyle geçici düzenlemedeki 72 olan yaş haddi 75'e çıkartılmıştır (Kanun Hükmünde Kararname No. 671, 2016). 15 Nisan 2020 tarihli ve 7243 sayılı Kanunun 20'nci maddesiyle, 41 olan üniversite sayısı Kafkas ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesinin eklenmesiyle 43 olmuş; bu düzenlemenin son tarihi ise 31 Aralık 2025'e uzatılmıştır (Kanun No. 7243, 2020).

2547 sayılı Kanunun geçici 55 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan yaş haddi düzenlemesinin 31 Aralık 2025 tarihi itibarıyla yürürlükten kalkacağı ifade edilmiştir. Geçici düzenleme uzatılmazsa birçok kişi ya re'sen emekliye sevk edilecek ya da 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 30 uncu maddesinin 2'nci fıkrası doğrultusunda üniversitelerin talepleri üzerine sözleşmeli öğretim üyesi olarak çalışabilecektir (Kanun No. 2547, 1981).

Ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte, emeklilik yaşına ulaşsa da aktif ve verimli olarak akademik görevini sürdüren birçok akademisyen mevcuttur. Bu nedenle akademisyenlerin emeklilik yaşının, sağlık durumlarının elverdiği ölçüde uzatılması veya belli kurallar çerçevesinde tercihe bırakılması imkânı sunulabilir.

3. İKİNCİ BÖLÜM: MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Yöntem

Bu bölümde araştırmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, sınırlılıkları, veri toplama tekniği, alan hakkında bilgiler ve alanda karşılaşılan güçlükler ele alınmıştır.

3.1.1 Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusunu, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (BAİBÜ)’nde göreve devam eden akademisyenlerin yaşlılık fenomenini nasıl deneyimlediklerinin ortaya konulması oluşturmaktadır.

Yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci bireyi, fiziksel, ekonomik, ruhsal ve toplumsal olarak birçok yönden etkilemektedir. Bireylerin yaşlılığa bakış açısının yanı sıra, onların bu süreci nasıl deneyimlediği de çok önemlidir. DSÖ, 65-74 yaş arasını “genç yaşlı”, 75-84 yaş arasını “orta yaşlı”, 85 yaş ve üzerini ise “ileri yaş” olarak kategorileştirmiştir (WHO 1972, Bilir ve Paksoy 2012).

Birleşmiş Milletler (BM) ise yaşlılığı 60 yaştan itibaren başlatmaktadır (UN 2015). Türkiye’de ise huzurevine kabul yaşı 60, yaşlılık maaşı alma yaşı ise 65 yaştır.

Bu çalışmada 60 yaş ve üzeri olanlar çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Devlet üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin emeklilik yaş sınırı 67’dir; ancak emeklilik sonrasında arzu edildiği takdirde Anadolu’daki çeşitli üniversitelerde çalışma süresini uzatmak mümkündür.

Bu çalışmada, yaşlılık deneyimini henüz emeklilik gerçekleşmeden analiz edebilmek ve araştırma kapsamını genişletmek amacıyla, 60 yaş ve üzeri olup görevine aktif olarak devam eden akademisyenler kapsama dahil edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın amacı, 60 yaş ve üstü akademisyenlerin yaşlanma sürecini, yaşlılığı nasıl anlamlandırdıklarını, nasıl tanımladıklarını, deneyimlerinin özünün ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Söz konusu amaca ulaşmak için araştırmada nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji kullanılmıştır.

Araştırmanın temel problemi 60 yaş üstü akademisyenlerin yaşlanmayı nasıl deneyimledikleridir? Bu araştırma probleminden hareketle araştırma sürecinde aşağıdaki araştırma sorularının cevabı aranacaktır. 60 yaş üstü akademisyenlerin:

- Yaşlılığı ve yaşlanmayı nasıl tanımladıkları?

- Yaşlanmaya ve yaşlılığa karşı bakış açılarının nasıl olduğu ve beklentilerinin neler olduğu?

- Yaşlanma sürecinde neler hissettikleri?
- Yaşlanırken hangi alanlarda nasıl yargılandıkları?
- Gençlik yıllarını nasıl hatırladıkları?
- Yaşlanmayı nasıl deneyimledikleri?
- Yaşlılığı ve yaşlanmayı nasıl anlamlandırdıkları?
- Yaşlılığı ve yaşlanmayı başkalarına nasıl anlattıkları?

Her geçen gün gittikçe yaşlanmakta olan bir ülke olarak, 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin yaşlılık fenomenini nasıl deneyimlediklerinin ortaya konulması çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Akademisyenlerin yaşlanmayı ve yaşlılığı nasıl tanımladıkları, yaşlılığa karşı bakış açıları ve beklentileri, bu süreçte neler hissettikleri ve nelerle karşılaştıkları akademik anlamda yaşlılık süreçlerini anlamlandırabilmek ve bu konuda sosyal politikalar geliştirebilmek amacıyla önemli veriler içermektedir.

3.1.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamını, BAİBÜ’nde görev yapan 60 yaş ve üzeri akademisyenler oluşturmaktadır. Konuyla ilgili literatür (Starks ve Trinidad, 2007, s.1375) tarandığında, Nitel Araştırma Desenlerinden Fenomenolojik Çalışma için önerilen katılımcı sayısı 10-15 kişi arasında değişmektedir. Ancak burada önemli olan kod ve kategori doyumu, başka bir deyişle mülakatta cevapların tekrar etmesi olduğu için, tıp fakültesinde görevli olan akademisyenler dışında, üniversitedeki 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin tamamı çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Çalışma kapsamında akademisyenlerle yapılan mülakatlar 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma ve etik kurul izni alınmadan önce, alan araştırması yapmak amacıyla üniversitedeki akademisyen sayıları araştırılmıştır ve araştırmaya başlamadan önce, üniversitenin resmi sayfasından 2025 yılındaki akademik personel sayısına ulaşılmıştır.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nin resmi sayfasındaki verilere göre 2025 yılındaki toplam akademisyen sayısı ve kadın-erkek dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.1 BAİBÜ 2025 yılı akademik personel sayısı

	2025		
	E	K	T
Profesör	246	99	345
Doçent	149	91	240
Doktor Öğretim Üyesi	189	179	368
Öğretim Görevlisi	106	92	198
Araştırma Görevlisi	143	188	331
Araştırma Görevlisi (ÖYP)	1	6	7
TOPLAM	834	655	1489

Kaynak: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (2025).

BAİBÜ’nde 2025 yılında görev yapan Profesör, Doçent, Doktor Öğretim Üyesi, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi ve Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamındaki Araştırma Görevlisi sayıları, yukarıdaki tabloda yer almaktadır. 2025 yılı verilerine göre 655 kadın, 834 erkek olmak üzere toplam 1489 akademik personel görev almaktadır.

Çalışma kapsamında yer alan 60 yaş ve üzeri akademisyenlerle mülakatlara başlamadan önce gerekli etik kurul onayı ve araştırma izni alınmıştır. Etik Kurul Onayı, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan 29 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır. Etik Kurul Onayı çıktıktan sonra araştırma izinleri için başvuru yapılmış ve 6 Ocak 2025 tarihinde araştırma izni alınmıştır. 10 Ocak 2025 tarihinde Personel Daire Başkanlığı’na izin belgeleri iletilmiş ve akademisyen sayılarına ulaşılabilmesi amacıyla iletişim kurulmuştur. Enstitüden 20 Ocak 2025 tarihinde araştırmacıya dönüş sağlanmış ve 60 yaş ve üstündeki akademisyen sayılarına yönelik liste, e-posta aracılığıyla araştırmacıya iletilmiştir.

Resmi verilere göre BAİBÜ’nde 20 Ocak 2025 tarihi itibarıyla 60 yaş ve üzeri olan toplam 64 akademisyenin görev yapmaktadır. Çalışmanın örneklem hacmi belirlenirken, Personel Dairesi Başkanlığı’ndan edinilen listedeki tüm katılımcıların örnekleme dahil edilmesi, başka bir deyişle tam sayım yapılması planlanmıştır. Ancak daha sonra yapılan ön inceleme sonucu tıp fakültesinde görev yapan akademisyenlerin, yoğun mesai saatleri ve iş yükü nedeniyle kapsam dışı bırakılmasına karar verilmiştir.

Aşağıdaki tabloda 60 yaş ve üstü akademisyenlerin çalıştıkları birimlere göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3.2 BAİBÜ’nde görevli 60 yaş ve üstü akademisyen sayıları

Çalışılan Birim	Kişi Sayısı
Rektörlük	3
Bolu Meslek Yüksekokulu	1
Gerede Meslek Yüksekokulu	3
Mudurnu Süreyya Astarıcı Meslek Yüksekokulu	1
Eğitim Fakültesi	11
Fen Edebiyat Fakültesi	10
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	8
İlahiyat Fakültesi	2
İletişim Fakültesi	1
Mühendislik Fakültesi	4
Tıp Fakültesi	9
Ziraat Fakültesi	4
Mimarlık Fakültesi	1
Hukuk Fakültesi	1
Sağlık Bilimleri Fakültesi	2
Gerede Uygulamalı Bilimler Fakültesi	1
Yabancı Diller Yüksekokulu	2
GENEL TOPLAM	64

Tıp Fakültesi’nde çalışan 60 yaş ve üzeri akademisyenler çalışmanın kapsamı dışı bırakıldığı için toplam 55 akademisyen örnekleme dahil edilmiştir. İlk olarak üniversitenin resmi sayfasından akademisyenlerin e-posta adreslerine ulaşılmış, iletişime geçilmiş ve çalışma hakkında bilgi verilmiştir. İkinci aşamada ise mülakata katılmayı kabul eden akademisyenler ile yüz yüze görüşmeler için randevu alınmıştır. Bu süreçte 55 akademisyen arasından 3 akademisyen emekli

olduğu için, 2 akademisyen ile pilot uygulama gerçekleştirildiği için, 13 akademisyen mülakatı yapmayı kabul etmediği için, 1 akademisyen ise kimlikte 60 yaş üstü olmasına rağmen gerçek yaşının 60 olmadığı için çalışmanın kapsamından çıkartılmıştır. Sonuç olarak çalışmaya çalışmanın kapsamı **29 erkek, 7 kadın** olmak üzere toplam **36 akademisyenden** oluşmaktadır.

Derinlemesine mülakatlar yapıldıktan sonra, ses kayıt cihazı kullanılmasına izin veren katılımcıların mülakatları deşifre edilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu yapılırken de mülakat yapılan her bir katılımcıya, veri gizliliği için kod verilmiştir. Örneğin katılımcı, K1-E (Katılımcı 1-Erkek) şeklinde kodlanmış ve hiçbir şekilde katılımcıların gerçek isimlerine ve çalıştıkları bölüme yer verilmemiştir. Mülakatlara kod verildikten sonra verilerin analizi ise, mülakatların içerik analizine tabi tutulması yoluyla yapılmıştır. Bu amaçla mülakatlar tamamlandıktan sonra demografik veriler yüzdelik dağılımı kesinlikle verilmeden sayısal olarak (5 katılımcı evli, 6 katılımcı bekar vb. gibi) tablolastırılırken, açık uçlu soruların analizi Tema-Kategori-Kod belirlenerek yapılmıştır. Örneğin yaşlılık denilince ilk akla gelen nedir sorusu için Tema yaşlılık tanımı, kategori cinsiyet, kod hastalık, ölüm vb. gibi.

Bu çalışma, belirli bir zaman diliminde ve belirli bir örneklem grubuyla gerçekleştirilmiş olup bazı kısıtlılıklara sahiptir. Araştırma, sadece BAİBÜ’nde görev yapan akademisyenlerle sınırlıdır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar, Türkiye’deki tüm akademisyenleri temsil etme iddiası taşımamakta, ancak ilgili bağlamda derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Tıp Fakültesi öğretim üyelerinin iş yoğunluğu nedeniyle kapsam dışı bırakılması, sağlık alanında uzman olan akademisyenlerin kendi yaşlanma deneyimlerine dair verilerin eksik kalmasına neden olmuştur. Ayrıca, örneklemdeki kadın katılımcı sayısının azlığı, yaşlanma deneyiminin toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştırmalı analizini sınırlamıştır. Bununla birlikte çalışma nitel bir araştırma deseni olarak kurgulandığından, bulgular sayısal genellemelerden ziyade katılımcıların öznel deneyimlerini ve algılarını yansıtmaktadır. Amacı da anlamaktır, ispat etmek değil!

3.1.3 Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın kuramsal çerçevesini yaşlılık olgusunun özellikleri ve bu bağlamda 60 yaş ve üstü akademisyenlerin yaşlılık fenomenini nasıl deneyimledikleri ve anlamlandırdıkları oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı, ispat

etmek ve açıklamak olmayıp, anlamak olduğundan dolayı nitel bir araştırma yapılmıştır. Araştırma nitel bir araştırma olduğundan dolayı veri oluştururken nitel veri toplama tekniklerinden derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmada veri oluşturma aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat/ görüşme formları hazırlanmıştır. Mülakat Formunda yer alan sorular, araştırmanın amacı kapsamında temel araştırma problemi ve araştırma soruları bağlamında hazırlanmıştır.

Mülakat sorularının işleyip işlemediğini öğrenmek amacıyla pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda işlemeyen sorular ya tamamen çıkarılarak ya da yeniden düzenlenerek Mülakat Formuna son şekli verilmiştir. Çalışma kapsamında yer alan akademisyenler ile mülakatlar yüz yüze yapılmıştır. Araştırmada yapılan derinlemesine mülakatlar sonucunda elde edilen veriler, fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde ve Tema-Kategori-Kod şeklinde içerik analizine-çözümlemesine tabi tutularak analiz edilmiştir.

Akademisyenlerin yaşlılığa bakış açılarını ve yaşlanma deneyimlerini anlamlandırabilmek amacıyla yapılan bu çalışmada verilerin kavramsallaştırılıp temalara dönüşümünü sağlayan içerik analizi tercih edilmiştir. “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 142).

İçerik analizini yapılırken sırasıyla verilerin kodlanır, temalar bulunur, veriler kod ve temalara göre tekrar düzenlenir ve son olarak bulgular yorumlanır. (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Mülakatlara 9 Şubat 2025 tarihinde başlanmış ve 17 Mart 2025 tarihinde son mülakat gerçekleştirilmiştir. Bazı mülakatlar 45-50 dakika sürmekle birlikte, genel anlamda mülakatlar yaklaşık olarak 25-30 dakika sürmüştür.

Çalışmaya katılım, tamamen gönüllülük esasına dayalı olmuştur. Bundan dolayı çalışmaya katılmak istemeyen akademisyenler, kapsam dışı tutulmuş ve mülakat yapılmamıştır.

Mülakat yapılan akademisyenlerin yanıtları, özgün şekilde aktarılmış ve ifadelerde herhangi bir değişiklik yapılmadan analiz edilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat formunun kullanılması, katılımcıların samimi cevaplar vermesine olanak sağlamış ve araştırmanın geçerliliğini arttırarak güvenilir sonuçlara ulaşılmasına olanak tanımıştır.

3.1.4 Alan Hakkında Bilgiler

Çalışma kapsamında BAİBÜ’nde görev yapmakta olan 60 yaş ve üzeri akademisyenlerle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Türkiye'nin iki metropolü olan Ankara ve İstanbul şehirlerinin arasında ve doğal güzelliklerle çevrili, üniversitelerinden biri olan BAİBÜ, 3 Temmuz 1992 tarihinde kurulmuştur. Bolu kent merkezi ve beş ilçesinde (Gerede, Mengen, Mudurnu, Yeniçağa ve Seben) yerleşkeleri bulunmaktadır. Üniversitenin merkez yerleşkesi olan İzzet Baysal Yerleşkesi ise Bolu kent merkezine 8 km uzaklıkta yer almaktadır (BAİBÜ, 2024, para. 1).

Bu tez çalışmasına başlandığında, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde 16 fakülte, 1 enstitü, 1 yüksekokul, 8 meslek yüksekokulu ve 21 araştırma merkezi bulunmaktadır. Bu birimlerde görev yapan 1.400+ öğretim elemanı ve 1.200+ idari personel, yaklaşık 33.000+ öğrenciye kaliteli ve çağdaş eğitim ortamı sunmaktadır (BAİBÜ, 2024, para. 2).

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerinin yanı sıra, vakıf destekli devlet üniversitesi olarak üçüncü bir model oluşturmaktadır. Bir devlet üniversitesi olan Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, kurulduğu günden bugüne, Türkiye'nin en büyük hayırseverlerinden biri olan İzzet Baysal'ın kurduğu vakıf tarafından desteklenmektedir. Akademisyenlerin uluslararası ölçekteki başarılarına destek veren İzzet Baysal Vakfı, ayrıca başarılı öğrencilere de burs desteği sağlamaktadır (BAİBÜ, 2024, para. 3).

Fotoğraf 3.1 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gökçöy Yerleşkesi.

Kaynak: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (2024).

3.1.5 Alanda Karşılaşılan Güçlükler

Alan araştırması bağlamında saha sürecinde yaşanan deneyimler, katılımcılara ulaşma ve ulaşıldıktan sonraki mülakat sürecinin başlayıp başlamaması

şeklinde ikiye ayrılabilir. Çalışma kapsamında BAİBÜ’nde görevine devam etmekte olan 60 yaş ve üstü akademisyenler örneklem seçildiğinden dolayı, öncelikle etki kurul izni ve araştırma izni alınmıştır. Etik kurul izninin alınma süreci yaklaşık 1 ay sürmüştür. Ardından araştırma izni de alındıktan sonra Personel Daire Başkanlığı ile iletişim kurumuş ve yaklaşık iki haftalık bir süreçte akademisyen sayılarına ulaşılmıştır.

Tıp Fakültesi’nde görevine devam eden akademisyenler, iş yükü yoğunluğu sebebiyle verimli bir mülakat süreci geçirilemeyeceğinden dolayı örneklem dışı tutulmuştur. Elde edilen veriler dahilinde tam sayım yapılarak toplam 55 akademisyen örnekleme dahil edilmiştir.

Üniversitenin resmi sayfasından akademisyenlerin e-posta adreslerine ulaşıldıktan sonra, çalışma için gereken etik kurul izni, araştırma izni ve çalışmaya dair kısa bir bilgilendirmenin olduğu e-posta akademisyenlere iletilmiştir. Bu şekilde hem çalışmaya katılıp katılmak istemedikleri sorulmuş hem de katılmayı kabul edenler ile randevu günü ve saati kararlaştırılmıştır. E-posta ile iletişim sağlanamayan akademisyenler ile üniversite iletişim numarası aranarak veya bizzat odalarına giderek randevu için gün kararlaştırılmıştır.

Çalışma gönüllük esasına dayalı olduğundan dolayı, mülakat yapmayı kabul eden akademisyenler ile görüşülmüştür. İletişim sağlandıktan sonra üç akademisyen emekliye ayrıldığından dolayı, bir akademisyen ise kimlikte 60 yaş olmasına rağmen o yaşta olmadığını belirttiğinden dolayı onlar ile mülakat yapılmamıştır. On üç akademisyen ise e-posta, telekonferans veya yüz yüze görüşmeler esnasında mülakata katılmayı kabul etmediğini belirtmiştir. Tüm bunlar olumsuz gibi gözükse de birer veri değerindedir. Kendine yaşlı denilmesinden rahatsız olan, dersler sebebiyle yoğun olduğu için katılmayan veya prensip olarak bu tarz çalışmalara katılmak istemediğini belirten katılımcılar olmuştur. Mülakat yapmayı kabul eden 29 erkek, 7 kadın toplam 36 akademisyen ile mülakatlar tamamlanmıştır.

Alanda karşılaşılan güçlüklerden biri de akademisyen sayısındaki cinsiyet dağılımının eşit olmamasıdır. Araştırmada görüşülen 36 katılımcının büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Bu durum üniversitede görev alan 60 yaş ve üzeri akademisyen sayısındaki kadın-erkek oranından kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlamında akademide kadınların

görünürlüğünün ve varlığının daha az olduğunu yansıtan sosyolojik bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Akademisyenlerin ders yükü yoğunluğu nedeniyle zaman zaman mülakat randevularında bazı aksaklıklar veya erteleme durumları yaşansa da sonrasında tekrar yeni randevu alınarak mülakatlar tamamlanmıştır.

Çalışma esnasında mülakat yapılan akademisyenlerin ılımlı yaklaşımları, samimi cevapları ve destekleyici tutumları, çalışmaya büyük bir katkı sağlamıştır. Her katılımcı kendi öznel deneyimlerini ve bilimsel bakış açısını yansıtarak araştırmanın verimli bir şekilde yürütülmesine destek sağlamıştır. Tüm bu süreç boyunca çalışmaya katılan tüm akademisyenler yaşlanma ve yaşlılık deneyimlerini içtenlikle aktarmış ve süreci kolaylaştırmıştır.

3.1.6 Konuyla İlgili Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri

Ulusal literatür tarandığında, yaşlılık olgusu ve yaşlanma süreci üzerine yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlanmakla birlikte, doğrudan "akademisyenlerin yaşlanma deneyimine" odaklanan çalışmaya denk gelinmemiştir. Bu da çalışmanın özgün değerini artırmaktadır. Mevcut lisansüstü tez çalışmaları genellikle yaşlılık algısı, yaşlı ayrımcılığı, huzurevi sakinlerinin deneyimleri veya genel yaşlı nüfusun yaşam doyumu üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bu kapsamda konuyla doğrudan ilgili olduğu düşünülen ve çalışmanın literatür altyapısına katkı sağlayan bazı lisansüstü tez çalışmaları aşağıda kronolojik olarak özetlenmiştir:

Ataş (2023), *"Üniversite Mezunu Yetişkinlerin Yaşlanma Sürecindeki Din Eğitimi Algısı"* başlıklı yüksek lisans tezinde, eğitim düzeyi yüksek bireylerin yaşlanma sürecini nasıl anlamlandırdıklarını ve bu süreçte manevi/dini eğitimin rolünü incelemiştir. Çalışma, eğitim seviyesi arttıkça yaşlılık algısının daha bilinçli bir sürece dönüştüğünü, ancak manevi arayışların da farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, eğitilmiş kitlenin yaşlanma deneyimine odaklanması açısından yapılan bu tez çalışmasıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Canlı (2023), *"Türkiye'de Yaşlılarla Sosyal Hizmet Uygulamasında Gerçekleştirilen Sosyal Etkinliklerin Değerlendirilmesi"* isimli çalışmada, yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerine katılımını incelemiştir. Çalışma, sosyal katılımın ve üretkenliğin devam etmesinin yaşlılık dönemindeki yaşam kalitesini doğrudan artırdığını vurgulamaktadır. Bu bulgu, akademisyenlerin üretkenliklerini

sürdürerek yaşlanma deneyimini daha olumlu geçirdikleri yönündeki varsayımı destekler niteliktedir.

Gürses (2023), "*Yetişkin Bireylerde Sağlık Okuryazarlığının Sağlık Algısı Üzerindeki Etkisi*" konulu tezinde, bireylerin bilgi düzeyleri ve farkındalıkları arttıkça yaşlanma ve sağlık süreçlerini yönetme becerilerinin de geliştiğini saptamış; eğitilmiş bireylerin yaşlılık dönemindeki sağlık sorunlarıyla baş etme mekanizmalarının daha güçlü olduğunu belirtmiştir.

Kaba (2019), "*Huzurevinde Yaşayan Bireylerin Ölüm Kaygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*" başlıklı çalışmada, kurumsal bakım altındaki yaşlıların psikolojik durumlarını ele almıştır. Çalışma, sosyal destekten ve mesleki rollerden kopuşun ölüm kaygısını artırdığını göstermiş; bu durum, aktif çalışma hayatına devam eden akademisyenlerin neden daha dinamik bir yaşlılık geçirdiklerini anlamak açısından karşılaştırmalı bir veri sunmaktadır.

Yurttaş (2016), "*Toplumsal Ayrımcılıklara Farklı Bir Bakış: Yaşlı Ayrımcılığı ve Ötekileştirme*" başlıklı doktora tezinde, toplumun farklı kesimlerindeki yaşlı ayrımcılığını (ageism) incelemiştir. Çalışmada, özellikle mesleki yaşamdan kopan bireylerin "işe yaramazlık" etiketiyle daha sık karşılaştığı vurgulanmıştır. Bu durum, akademisyenlik gibi yaşla birlikte saygınlığın (kıdem) arttığı meslek gruplarının yaşlılık deneyiminin, genel toplumdan nasıl ayrıştığını göstermesi açısından önemlidir.

Atila (2006), "*Toplumsal Değişmenin Aile ve Yaşlılar Üzerine Etkisi*" isimli doktora tezinde, modernleşme ile değişen aile yapısının yaşlı bireylerin statüsünü nasıl etkilediğini irdlemiştir. Geleneksel toplumlardaki "bilge yaşlı" rolünün modern toplumlarda aşındığını belirten çalışma, akademinin bu geleneksel rolü (bilge hoca) koruyan nadir alanlardan biri olabileceğine işaret etmektedir.

Yaşlılık ile ilgili yapılmış olan ve literatüre önemli katkı sunan çalışmalardan biri de Durmaz ve Canatan (2024) tarafından yapılan "*Emekli Subayların Emeklilik ve Yaşlılık Dönemine İlişkin Algıları*" isimli çalışmadır. Akademisyenler gibi "mesleki kimliği" ve "kurumsal aidiyeti" çok güçlü olan bir başka meslek grubu olan Subaylar üzerine yapılan bu çalışma, Türk Silahlı Kuvvetleri Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan emekli olmuş subayların, emeklilik ve yaşlılık dönemine ilişkin algılarını, ekonomik, sosyal ve sağlık durumları bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Akademisyenler geç emekli olurken (67 yaş), subayların nispeten erken emekli olmaları (40-50'li yaşlar), yaşlılık algısındaki

farkı tartışmak açısından önemli bir zemin oluşturmaktadır. Çalışmada Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan emekli olmuş 280 subay ile, nicel (anket) ve nitel (açık uçlu sorular/kodlama) tekniklerin bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılarak görüşülmüştür. Çalışma sonunda literatüre katkı sunacak birçok bulguya ulaşılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun yasal zorunluluklar ve yıpranma payı nedeniyle kronolojik olarak "yaşlı" sayılmadıkları bir dönemde (40-60 yaş aralığı) emekli olmuştur. Bu nedenle katılımcıların %95'i kendisini yaşlı hissetmediğini belirtmiştir. Subaylar, "yaşlı" tanımını genel literatürün (BM ve DSÖ'nün 65 yaş sınırı) aksine 75 yaş ve üzeri olarak tanımlamıştır (%70 oranında). Katılımcılar emekliliği bir "son" veya "yaşlılık" olarak değil; özgürlük, ikinci bahar ve zamanın planlanması gereken yeni bir süreç olarak tanımlamıştır. Emeklilikle birlikte sosyal çevrenin değişmesine rağmen, askerlik mesleğinin getirdiği devre arkadaşlığı ve lojman kültürü sayesinde güçlü sosyal ilişkilerin devam ettiği, yalnızlık hissinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Genç yaşta emekli oldukları için, yeni tanıştıkları kişilere kendilerini "emekli" olarak tanıtmaktan kaçınan (%43) veya bu sıfatı benimsemekte zorlanan bir grup mevcuttur. Toplumdan "emekli olmak için çok gençsin" tepkisi almaktadırlar. Katılımcıların %69'u emeklilik öncesinde maddi (özellikle gayrimenkul) ve manevi hazırlık yaptığını belirtmiştir. Sonuç olarak çalışma, emekliliğin yaşlılık ile eşdeğer olmadığını; yüksek eğitilmiş ve belirli bir gelire sahip bu grubun emekliliği "aktif" ve "üretken" bir dönem olarak algıladığını ortaya koymuştur. Ancak kurumla bağın kopması "vefasızlık" olarak algılanmakta ve tecrübe aktarımı için "hafıza merkezleri" kurulması önerilmektedir. Subayların çok daha erken yaşta (45-55) emekli oldukları için kendilerini "yaşlı" hissetmedikleri ve "emekli" kimliğini benimsemekte zorlandıkları görülmüştür. Subaylar kurumlarından koptuklarında bir "vefasızlık" hissetmekte ve tecrübelerini aktaracak mekanizmalar (hafıza merkezi) aramaktadır.

Yukarıda incelenen lisansüstü çalışmalar genel bir çerçevede değerlendirildiğinde; ulusal literatürdeki yaşlılık araştırmalarının ağırlıklı olarak bakım hizmetleri, yaşam doyumu, huzurevi sakinlerinin sorunları veya genel yaşlı nüfusa yönelik tutumlar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Mevcut çalışmaların büyük bir kısmı yaşlılığı, yönetilmesi gereken bir süreç veya dezavantajlı bir dönem olarak ele alırken; toplumun entelektüel sermayesini oluşturan, yaşam boyu öğrenme ve üretme pratiğine sahip akademisyenlerin yaşlanma deneyimine odaklanan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda

yürütülen bu tez çalışması; yaşlılığı sadece biyolojik bir gerileme olarak değil, mesleki kimlik, sürekli üretkenlik ve bilgelik bağlamında şekillenen çok katmanlı bir fenomen olarak ele almasıyla literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışma, fenomenolojik deseni benimseyerek 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin öznel deneyimlerine ve anlam dünyalarına derinlemesine odaklanması, akademideki aktif yaşlanma dinamiklerini görünür kılması ve yaşlılık sosyolojisine eğitim düzeyi yüksek spesifik bir meslek grubu üzerinden yeni bir perspektif sunması açısından özgün bir değer taşımaktadır.

4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde görevine devam etmekte olan 60 yaş ve üstü akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerini anlamak amacı ile yapılan bu çalışmanın son bölümünde gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda elde edilen bulguların sunumu ve analizi yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde mülakat verilerinden hareketle elde edilen bulgular ortaya konulacak ve literatürde yer alan ilgili çalışmalardan hareketle değerlendirilecektir. Bulgular, sistematik olması amacıyla, “Demografik Veriler”, “Akademisyenlerin Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı”, “Akademisyenlerin Yaşlanma Deneyimleri”, “Akademisyenlerin Gençlik Dönemine Bakış Açısı” ve “Akademisyenlerin Emekliliğe Bakış Açıları” alt başlıkları altında verilecektir. Elde edilen demografik veriler sayısal olarak tablolaştırılırken, açık uçlu soruların analizi ise Tema-Kategori-Kod belirlenerek yapılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji kullanıldığından dolayı, analiz yaparken en önemli nokta araştırmacının ilgili fenomene dair sahip olduğu tüm bilgi ve ön yargıları parantez içine alarak analizini gerçekleştirmesidir. Analiz yapılırken elde edilen veriler ön yargısız bir şekilde yorumlanmıştır. Deşifre işlemi sonrasında elde edilen veriler, araştırma soruları bağlamında kodlanmış ve üst temalar belirlenmiştir. Kod ve temalar üzerinden alt temalar oluşturulmuştur. Ortaya çıkan temalar çerçevesinde elde edilen bulgular, araştırmacının amacı doğrultusunda yorumlanmıştır.

Fenomenoloji çalışmalarının analiz ve sonuçlarının sunumunda birey temelli yaklaşım benimsenir ve araştırmanın dış geçerliliğini sağlamak amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Kod ve temaları okuyucuya aktarabilmek amacıyla, doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin kimlikleri gizli tutularak, doğrudan alıntılar yapılırken isimlerine yer verilmemiştir. Bunun yerine katılımcılara K1-E (Katılımcı 1-Erkek) şeklinde kodlar verilmiş ve bu kodlar kullanılmıştır.

Çalışmada “Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı”, “Yaşlanma Deneyimi”, “Gençliğe Bakış Açısı” ve “Emeklilik Süreci” olmak üzere dört ana tema ve her bir temanın birden fazla alt teması bulunmaktadır. Bu temalardan birincisi; “Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı” temasıdır. Tema, *yaşlılığın anlamı* ve *yaşlanmanın anlamı* olmak üzere iki alt temayı içermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen

temalardan ikincisi “Yaşlanma Deneyimi” temasıdır. Tema, *yaş alırken hissedilenler, akademide yaşlılık, yaşlılığın olumlu yanları, yaşlılığın olumsuz yanları, yaşlanma ve gündelik hayat, yaşlı hitabı, yaşlı bakımı* olmak üzere yedi alt temayı içermektedir. Çalışma kapsamında üçüncü tema “Gençliğe Bakış Açısıdır.” Tema, *gençlik dönemine bakış* olarak tek bir alt temayı içermektedir. Son tema ise “Emeklilik Sürecidir.” Tema, *emekliliğe bakış* olarak tek bir alt temayı içermektedir. Tüm ana tema ve alt temalara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.1 Temalar ve alt temalar

Temalar	Alt Temalar
Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı	Yaşlılığın Anlamı
	Yaşlanmanın Anlamı
Yaşlanma Deneyimi	Yaş Alırken Hissedilenler
	Akademide Yaşlılık
	Yaşlılığın Olumlu Yanları
	Yaşlılığın Olumsuz Yanları
	Yaşlanma ve Gündelik Hayat
	Yaşlı Hitabı
	Yaşlı Bakımı
Gençliğe Bakış Açısı	Gençlik Dönemine Bakış
Emeklilik Süreci	Emekliliğe Bakış

4.1 Demografik Veriler

Bu başlık altında, katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri, akademik unvan, öğrenim durumu gibi verilerine yer verilecektir.

Tablo 4.2 Akademisyenlerin cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Toplam
Kişi Sayısı	7	29	36

Çalışma kapsamında yer alan 60 yaş ve üstü akademisyenlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında, 7 kadın, 29 erkek olmak üzere toplam 36 kişiden oluştuğu görülmektedir. Çalışma bağlamında görüşülen 60 yaş üstü erkek akademisyen sayısı, kadın akademisyen sayısının dört katıdır. Bu durum yaşlılığa bakış açısına ve yaşlılık deneyimine dair elde edilen verilere de yansıdığı söylenebilir.

Tablo 4.3 Akademisyenlerin yaş dağılımı

Yaş	Kişi Sayısı
60	5
61	5
62	4
63	6
64	4
65	8
66	1
67	2
68	1

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerden 60 yaşında olan 5 kişi, 61 yaşında olan 5 kişi, 62 yaşında olan 4 kişi, 63 yaşında olan 6 kişi, 64 yaşında olan 4 kişi, 65 yaşında olan 8 kişi, 66 yaşında olan 1 kişi, 67 yaşında olan 2 kişi 68 yaşında olan 1 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4 Akademisyenlerin doğum yeri

Doğum Yeri	Kırsal Alan	Kentsel Alan
Kişi Sayısı	15	21

Katılımcılardan 21 kişi kentsel alan doğumlu, 15 kişi de kırsal alan doğumludur.

Tablo 4.5 Akademisyenlerin öğrenim durumu

Öğrenim Durumu	Lisans Mezunu	Yüksek Lisans Mezunu	Doktora Mezunu
Kişi Sayısı	2	1	33

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerden 2 kişi lisans, 1 kişi yüksek lisans, 33 kişi de doktora mezunudur.

Tablo 4.6 Akademisyenlerin akademik unvanları

Akademik Unvan	Öğretim Görevlisi	Doktora Öğretim Üyesi	Doçent Doktor	Profesör Doktor
Kişi Sayısı	3	6	2	25

Akademisyenlerin akademik unvanlarına bakıldığında, 3 kişi öğretim görevlisi, 6 kişi doktor öğretim üyesi, 2 kişi doçent doktor, 25 kişi ise profesör doktordur. En fazla sayıda görüşme yapılan kişi sayısının Profesörler olduğu görülmektedir. 60 yaş üstü olarak görev yapan akademisyenlerin, profesör olması ve akademik olarak daha üst kademedeki yer alması çalışma kapsamında beklenen bir bulgudur.

Tablo 4.7 Akademisyenlerin akademide çalıştığı süre

Çalışılan Süre	Kişi Sayısı
1-10 yıl	1
11-20 yıl	6
21-30 yıl	9
31-40 yıl	16
41-50 yıl	4

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerden, akademide en uzun süre (16 kişi) çalışan “31-40 yıl”, en kısa (1 kişi) süre çalışan “1-10 yıl” arasındadır. Ortalama süre olarak ise, akademisyenlerin yaklaşık yarısı 31-40 yıl arası çalışma süresine sahiptir. En az çalışma süresine sahip kişi 8 yıl, en fazla çalışma süresine sahip kişi ise 46 yıl akademide çalışmıştır.

Tablo 4.8 Akademisyenlerin medeni durumu

Medeni Durum	Evli	Bekar	Boşanmış
Kişi Sayısı	30	4	2

Akademisyenlerin medeni durumuna bakıldığında 30 kişi evli, 4 kişi bekar, 2 kişi de eşinden boşanmış olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.9 Akademisyenlerin çocuk sayısı

Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	İki Çocuk	Üç Çocuk	Dört Çocuk	Çocuğu Olmayan
Kişi Sayısı	4	16	9	2	5

Akademisyenlerin çocuk sahibi olma durumuna göre, en fazla iki çocuğa sahip olanlar, en az ise dört çocuğa sahip olanlar bulunmaktadır.

Tablo 4.10 Akademisyenlerin çocuklarının cinsiyet dağılımı

Çocuk Cinsiyeti	Sadece Kız Çocuğa Sahip Olanlar	Sadece Erkek Çocuğa Sahip Olanlar	Hem Kız Hem de Erkek Çocuğa Sahip Olanlar	Çocuğu Olmayanlar	Bekar Olanlar
Kişi Sayısı	5	6	20	1	4

Tabloya bakıldığında sadece kız çocuğu olan 5 katılımcı, sadece erkek çocuğu olan 6 katılımcı hem erkek hem kız çocuğu olan 20 katılımcı olduğu görülmektedir. 4 katılımcı bekardır ve çocuğu yoktur. 1 katılımcı ise evlidir ve çocuğu yoktur.

Tablo 4.11 Evde yaşlı birey var mı?

Evde Yaşlı Birey Var Mı?	Kişi Sayısı
Evinde Yaşlı Var	4
Evinde Yaşlı Yok	29
Ara Sıra Olduğunu Belirten	3

Çalışma kapsamında katılımcıların yaşlanma deneyimlerinin ele alınabilmesi için, öncelikle onlarla yaşayan yaşlı bir birey olup olmadığına bakılması yararlı olacaktır. Bu kapsamda katılımcılara "*Evinizde sürekli sizinle yaşayan bir yaşlı var mı?*" sorusu sorulmuştur.

Akademisyenlerden 29'u evinde yaşlı bireyin *olmadığını* belirtmiştir. 4 kişi ise *evinde yaşlı olduğunu* belirtmiştir. Bu 4 katılımcıdan 1 kişi (kadın), eşinin yaşlı olduğunu dile getirmiştir. 1 kişi (erkek), "*Evet eşim, birlikte yaşıyoruz ve yaş alıyoruz*" cevabını vererek eşiyle birlikte yaşlandığını belirtmiş ve kendini de yaşlı kategorisine almıştır. Diğer 2 kişi ise annesinin olduğunu söylemiştir.

Evinde *ara sıra yaşlı olduğunu* belirten 3 kişi vardır. Bu katılımcılar anne veya babalarının olduğunu dile getirmiştir.

Çalışmadaki dikkat çekici verilerden biri, evinde yaşlı olmadığını söyleyen akademisyenlerdir. 29 katılımcı evlerinde yaşayan bir yaşlı olmadığını belirtmiştir.

Bu durum 60 yaş üstü akademisyenlerin kendilerini yaşlı olarak görmediklerini göstermektedir.

Söz konusu soru sorulduğunda, kendini yaşlı olarak görmediğini ve bu şekilde hitap edilmesinden rahatsız olduğunu dile getiren akademisyenler de olmuştur. Bu da yaşlanmanın olumsuz bir durum olarak görüldüğü düşüncesinin kısmen de olsa mevcut olduğunu göstermektedir.

4.2 Akademisyenlerin Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı

Akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerinin incelendiği bu araştırma, üç ana tema çerçevesinde şekillenmektedir. Bu temalardan birincisi; “Yaşlılığa ve Yaşlanmaya Bakış Açısı” temasıdır.

Akademisyenlerin yaşlılığa ve yaşlanmaya dair bakış açılarının anlaşılması, çalışmanın diğer ana temaları için temel oluşturduğundan dolayı oldukça önemlidir. Tema, akademisyenler için yaşlılığın anlamı ve yaşlanmanın anlamı olmak üzere iki alt temayı içermektedir.

4.2.1 Yaşlılığın Anlamı

Yaşlılık olgusu bireyler için farklı anlamlar ifade eden göreceli bir olgudur. Bireylerin deneyimlerine yönelik olarak çeşitlilik gösteren bu olgu, her birey tarafından farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bu bağlamda yaşlılığın tanımı, yaşlılığın anlamı, kime yaşlı denildiği soruları önem arz etmektedir.

Fenomenolojik yaklaşım kullanılarak yapılan bu çalışmada, her bireyin yaşlılığı ve yaşlanmayı nasıl deneyimlediği de bu süreci anlamlandırabilmek açısından önemli bir yere sahiptir.

BAİBÜ’nde görevine devam etmekte olan 60 yaş ve üstü akademisyenler için yaşlılığın anlamı, birçok boyutta ele alınabilir. Bu sebeple bu bölümde katılımcılara dört ayrı soru sorulmuş ve cevaplar bağlamında yaşlılığa nasıl anlamlar yükledikleri ele alınmıştır.

Elde edilen mülakat verilerine göre, *yaşlılık denilince ilk akla gelen, yaşlılığın tanımı, kime yaşlı denildiği ve yaşlılığın metaforik anlamı* olarak dört alt tema oluşturulmuştur. Her alt tema kendi içinde çeşitli kodlara sahiptir. Bu kodlara, aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.12 Yaşlılık denilince ilk akla gelen

Tema	Kod
Yaşlılık Denilince İlk Akla Gelen	Deneyim
	Fiziksel Becerilerde Azalma
	Güçsüzlük
	Hastalık
	Olgunluk
	Kendine Yetememe
	Yaşamın Normal Süreci
	Hafıza Kaybı
	Düşkünlük
	Bakıma Muhtaç Olma Durumu
	Sağlık Sorunları
	Zamanın Daralması
	Yalnızlık
	Yorgunluk
	Huzur

Tablo incelendiğinde, 60 yaş ve üstü akademisyenler için yaşlılık denildiğinde akıllarına, olumlu ve olumsuz çağrışımları olan, birçok kavram gelmektedir. Bu kavramlar arasında deneyim, olgunluk, huzur gibi olumlu kavramlar olduğu gibi, güçsüzlük, fiziksel becerilerde azalma, hastalık ve yalnızlık gibi olumsuz kavramlar da mevcuttur.

Çalışmada yaşlılığa yüklenen olumsuz anlamlar sayıca daha fazla olsa da en çok tekrar eden kod *deneyim* (7) olmuştur. Sonrasında ise bu kodu *fiziksel*

becerilerde azalma (6), olgunluk (4), güçsüzlük (4), hastalık (4), kendine yetememe (2) ve yaşamın normal süreci (2) kodları takip etmektedir. Bu veriler bize, yaşlılığın nasıl göreceli bir olgu olduğunu tekrar göstermektedir. Yaşlılık olumludan olumsuzla doğru bir sarkaç gibi salınmaktadır. Dolayısıyla yaşlılık kişiden kişiye değişmektedir. Çünkü yaşlılık, bireylerin yaşam deneyimleri çerçevesinde şekillenmektedir.

Aşağıda katılımcıların yaşlılığa dair akıllarına ilk gelen ifadelerden birkaç alıntıya yer verilmiştir:

K1-E: *“Olgunluk nedeni hayata daha iyi bakabildiğinizi ve görebildiğinizi düşünüyorsunuz. Çünkü hayattan tecrübe ve deneyim kazanmışsınız. Ve bu da sizin bazı olayları daha iyi görmenize neden olabilecek alt yapıyı oluşturmuş oluyor. Birçok konuda daha keskin bir yaklaşıma sahip oluyorsunuz...”*

K3-E: *“Kas gücü ve güçsüzlük. Çünkü akademisyenler sürekli oturuyor ve kas gücünü yitirdiği zaman eve ve başkasına bağımlı olmaya başlıyor. Pandemi nedeniyle yaşanan hafıza kaybı aklıma geliyor. Çünkü onu yaşadım. Korona nedeniyle yaklaşık 8 ay hafıza kaybı yaşadım.”*

K6-E: *“Yaşlılık, yaşamın normal bir süreci. Yaşlılığı bir son olarak düşünmüyorum. Yaşlılıkta insanın üstesinden gelebileceği pek çok uğraşı olabilir. Önemli olan yaşlanmak değil, hayatın her dönemini dolu dolu yaşayabilmektir.”*

K18-K: *“Hayatın sonbahardan kışa geçişi. Kışın zorlu koşulları, yaşlılık için de geçerli. Yaşantımızı zorlayacak pek çok şey var. Sağlık durumu vb. Hayal ediyorsun, yapabileceğini sanıyorsun ama gücün yetmiyor.”*

K20-K: *“Geçmiş yılların deneyimleriyle yaşama olgun bir şekilde devam etmektir, çünkü yıllar boyunca edinilen tecrübeler bugüne yansır.”*

K22-E: *“Organizmanın, vücudumuzun yaşlanması, eskimesi, hastalıkların peşinden gelmesi. Doğal olarak her organizma yıllar geçtikçe eskiyor. Vücutta birtakım biyolojik değişimler oluyor. Gençlikteki fonksiyonlarda düşme ve gerilemeler meydana geliyor.”*

K27-E: *“Düşkünlük, çünkü biyolojik olarak insanlar yaşlanınca performans kaybediyor.”*

Yaşlılık denildiğinde ilk akla gelen kavramın yanı sıra, yaşlılığın akademisyenler tarafından nasıl tanımlandığı da önemlidir. Yaşlılığa dair yapılan tanımlamalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.13 Yaşlılığın tanımı

Tema	Kod
Yaşlılığın Tanımı	Olgunluk ve Tecrübe
	Sağlığın Kaybedildiği Dönem
	Duraklama Dönemi
	Bağımlılık
	Başkasına Muhtaç Olma Durumu
	Doğal Bir Süreç
	Üretkenliği Yitirmek
	Bedensel Yaşlanma
	Bilgelik
	İkinci Çocukluk
	İnsan Ömrünün Son Dönemi
	Yorgunluk ve Bitkinlik

Tabloya bakıldığında 60 yaş ve üstü akademisyenler, yaşlılığın çağrıştırdıklarına paralel olarak yaşlılığı da farklı şekillerde tanımlamaktadırlar. En çok tekrar edilen kod *olgunluk ve tecrübe* (13) olmuştur. Bunu ise *sağlığın kaybedildiği dönem* (3), *duraklama dönemi* (3), *bağımlılık* (3), *başkasına muhtaç olma durumu* (2), *doğal bir süreç* (2), *üretkenliğini yitirmek* (2) ve *bedensel yaşlanma* (2) kodları takip etmiştir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir.

Aşağıda, bazı katılımcıların yaşlılık tanımına dair alıntılarına yer verilmiştir:

K1-E: “Yaşlılık, *tecrübe, olgunluk, deneyim, büyüün bunların yanında hayatın daha iyi ve daha kötü yanlarını iyi algılamak. Burada yaşlılık derken; fiziksel, psikolojik ve sosyolojik anlamda da yaşlılık olabilmeli. Hatta kültürel*

yaşlılık. Yaşlılık biyolojik olarak her şeyin özünde olan bir şey, doğanın yapısında var.”

K3-E: *“Yaşlılık daha çok bilgelik gibi geliyor. Daha tecrübelisin, ön görün daha fazla. Bilgi birikimin çok daha fazla. Her alanda fikrin oluyor. Ve en iyi insan yetiştirme dönemi aslında.”*

K13-K: *“Başkasına muhtaç olma durumu. Bireyin evden istediğinde çıkamadığı, aktif hayata katılamadığı, yemeğini yapamadığı, kendi ihtiyaçlarını karşılayamadığı dönem.”*

K15-E: *“İnsanın olgunlaşması, çoluğunun çocuğunun yetişmesi. Bir bahçıvan gibi bahçedeki ağacın çiçeğini yetiştirip onların sonucunu gömesi gibi bir şey. Yaşlılık ile ihtiyarlığı karıştırmıyoruz değil mi? Yaşlılık insanın yaş alması. Nice insan vardır 80 yaşındadır dinçtir hala iş görür. İhtiyar olunca artık adamın takati kesilir. İş yapma kapasitesi azalır. 50 yaşında ihtiyarlayan vardır. 80 yaşında hala genç olan vardır.”*

K18-K: *“İnsan ömrünün son demi ve insanın bir şeyleri yapamama durumu.”*

K19-E: *“Yaşlılık, olgunluktur, huzura kavuşmaktır, gönül huzurudur, güler yüzlü olmaktır, affedici olmaktır, tecrübelerini yazmaktır...”*

K24-E: *“İnsanın hayatının son dönemi olduğu için, sağlık güç, kuvvetin kaybolduğu ve fiziksel özelliklerin azaldığı dönem.”*

K29-E: *“Artık öz bakım ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan, eskiden kolayca yaptığı işleri kolaylıkla yapamayan, geçmişe özlemi olan aynı zamanda çok önemli hayat tecrübeleri ve birikimine sahip olan kişi.”*

Katılımcıların yaşlılığa dair yaptığı tanımlamalar incelendiğinde, yaşlılığı büyük oranda olgunluk ve tecrübe ile tanımladıkları görülmektedir. Yaşlılık dönemini tecrübelerle dolu olgunluk çağı olarak ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte olumsuz tanımlamalar yapan katılımcılar da bulunmaktadır. Özellikle hayatın son dönemi olarak görülen yaşlılığın, fiziksel kayıpların, hastalıkların ve bağımlılıkların olduğu duraklama dönemi olarak tanımlandığı söylenebilir.

Katılımcılara yaşlılığın anlamı teması bağlamında sorulan sorulardan biri de *kime yaşlı denildiği* sorusu olmuştur. Verilen cevaplar aşağıdaki tabloda kodlanmıştır.

Tablo 4.14 Kime yaşı denildiği

Tema	Kod
Kime Yaşı Denildiği	Umudunu Yitiren ve Hayattan Kopan Kişi
	Üretim Yapamayan Kişi
	Sağlığını Kaybeden Kişi
	Başkasına Muhtaç Olan Kişi
	Tecrübeli Kişi
	Gönlü Yaşlı Kişi
	60 Yaş Üstü Kişi
	70 Yaş Üstü Kişi
	75 Yaş Üstü Kişi
	80 Yaş Üstü Kişi
	85 Yaş Üstü Kişi
	90 Yaş Üstü Kişi

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda kime yaşı denildiği sorusu, farklı sınırlarla ifade edilmiştir. En çok tekrar eden kod, *umudunu yitiren ve hayattan kopan kişi* (8) olmuştur. Buna göre bir bireye yaşı denilebilmesi için yaşam enerjisini ve aktivitesini kaybetmiş, ruhu çökmüş, umudunu yitirmiş ve hayattan kopmuş olması gerekmektedir.

Verilen cevaplar arasında *üretim yapmayan kişi* (7) kodu da en çok tekrar eden ikinci koddur. Buna göre bir birey üretim yapmayı durdurmuş ise, yaşı konumunda sayılmaktadır. Bunu sırayla *sağlığını kaybetmek* (3), *70 yaş üstü kişi* (3), *60 yaş üstü kişi* (2), *başkasına muhtaç olmak* (2) ve *80 yaş üstü kişi* (2) kodları takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir.

Kime yaşı denildiği durumunu kronolojik yaş ile açıklayanlar da olmuştur. Burada birbirinden farklı yaş başlangıçları belirtilmiştir. Verilerden hareketle

akademisyenler için yaşlılık döneminin başlangıcının sabit olmadığı, yaşlılık olgusunun göreceli olduğu söylenebilir. Şöyle ki, kimi akademisyen 60 yaş ve üstünü yaşlı sayarken, kimisi de 90 yaş ve üstünü yaşlı saymaktadır.

“Tecrübeli bireyleri” yaşlı olarak tanımlayan bir kişi olmuştur. Bir önceki soruda akademisyenlerin yaklaşık yarısı yaşlılığın tanımını yaparken *olgunluk ve tecrübe (13 kişi)* kavramları kullanmıştır. Fakat “Siz kime yaşlı dersiniz?” sorusu sorulduğunda sadece bir kişi yaşlılık ve tecrübe arasında ilişki kurmuştur. Bu durum önceki iki soruya verilen cevaplarla çelişmektedir. Bu durum akademisyenlerin yaşlılık ve yaşlı kavramlarına farklı anlamlar yüklediklerini göstermektedir.

Katılımcıların kime yaşlı dediklerine dair bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır:

K1-E: “İlk olarak nüfus kağıdında yer alan yaşla beraber bir süreç olarak yaşlanmayı düşünebiliriz. İkincisi bazı hayat olaylarından ve gidişattan uzak kalmış, hayatı yakalayamamış olmanın verdiği bir yaşlanmadan söz edebiliriz. Biyolojik olarak nüfus kağıdındaki sayıya bakarak insan yaşlıdır, 60, 50 40 yaş... Bir de sosyal veya kültürel yaşam içinde gelişmelerden geri kalmış insan yaşlı olabilir. Kendini geliştirmeyen insan, fikren yaşlıdır.”

K28-E: “Kamuoyu tarafından ve resmi olarak kabul edilen yaş sınırının üstü. Kesin bir sınırı yok. Kimi yerde 40 üstü kimi yerde 50, kimi yerde 80. Kültürlere ve topluma göre değişiklik gösterir. Japonya ve Afrika’da farklıdır. Türkiye’de ortalama yaşam süresi 70 civarı. Bunun üzerindeki yaşlı denebilir. Erkeklerde 75, bayanlarda 80.”

K4-E: “Üretimden düşmüş, üretemeyen ve ölümü bekleyen kişiye. Yaş önemli değil. Mimar Sinan 85 yaşında Selimiye Camisi’ni yaparken yaşlı değildi. İşleve bağlı.”

K3-E: “Beyni durmuş yaşlı derim. Beyni durmamış niye yaşlı diyeyim. Üretebiliyorsa, iyi düşünebiliyorsa o adam yaşlı değildir. Fiziksel üretim önemli.”

K8-E: “Artık umudunu yitirmiş, ben hiçbir şey yapamam şeklinde düşünen kişilere yaşlı derim.”

K16-K: “Kendimden daha tecrübeli insanlara yaşlı derim.”

K18-K: “Ben fiziksel olarak yaş almış olanlara değil de gönü yaşlı olana yaşlı demek isterim.”

K23-E: “Aktivitesi düşmüş, vücut fonksiyonları yavaşlamış kişiye yaşlı derim.”

K36-E: *“Kimseye yaşlı demek istemem ama annem yanımda yaşlandı. Ondan örnek verebilirim. 85 yaşına kadar kendi kalkar bakımını yapardı. 85 yaşın kırılma yaşı olduğunu düşünüyorum. 85-90 yaş arası yaşlandığı bir dönem gibi geldi. 85 üstü yaşlı denilebilecek bir kategori. Bedensel refleksler zayıflıyor.”*

Verilerden hareketle, yaşlılık döneminin sabit bir yaşla sınırlandırılmadığı söylenebilir. Her ne kadar belli bir yaştan sonra fiziksel güç kayıpları ve sağlık problemleri yaşansa da yaşlı olarak nitelendirilebilmek için sosyolojik, kültürel ve psikolojik birçok etkene bakmak gerekmektedir.

Bireyin yaşlı sayılması için kendini yaşlı hissetmesi de önemlidir. Birey üretim yapmayı bırakmış, hayattan umudunu kesmiş ve aktif bir dönem geçirmiyorsa yaşlandığı düşünülmektedir.

Akademisyenler bağlamında bu durum ele alındığında, görüşme yapılan tüm katılımcılar 60 yaş üstüdür. Sadece bir katılımcı 60 yaş üstünü yaşlı olarak nitelendirmiştir. K34-E (61 yaşında) *“60 yaşından sonrakilere yaşlı derim, 60 yaş dönüm noktası”* şeklinde ifade etmiştir. Bu durum katılımcının kendini yaşlı olarak nitelendirdiğini göstermektedir.

Dolayısıyla katılımcıların biyolojik yaşa değil de sosyolojik, psikolojik hatta kültürel yaşa anlam yüklediğini söylemek mümkündür. Kendini geliştirmeyen ve üretmeyen bireyler, yaşlı olarak görülmektedir.

Akademik anlamda düşünüldüğünde, çalışma kapsamında yer alan katılımcılar 60 yaş üzeri ve aktif olarak akademinin içinde yer almaktadırlar. Üretmeye devam etmekte, öğrenciler ile derslere girmekte ve kuşaklar arası bilgi aktarımında bulunmaktadır. Söz konusu etkinliklerin, katılımcıların yaş alsalar dahi kendilerini yaşlı hissetmelerinin önüne geçtiği söylenebilir.

Yaşlılığa dair farklı tanımlamalar ve çağrışımlar yapılmaktadır. Bu tanımlamalar bireylerin kendi deneyimlerinden ve yaşantılarından yola çıkarak oluşturdukları ifadeleri içermektedir. Her bireyin zihninde yaşlılığa ve yaşlanmaya dair şemalar vardır. Bu şemalar sayesinde birey bakış açısını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Bu bağlamda sorulan bir diğer soru da katılımcıların yaşlılığa hangi metaforik anlamı yüklediğidir. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.15 Yaşlılığın metaforik anlamı

Tema	Kod
Yaşlılığın Metaforik Anlamı	Kuru Dalları ve Sararmış Yaprakları Olan Bir Ağaç
	Sonbahar Mevsimi
	Olgun Bir Meyve
	Meyve Veren Ağaç
	Eski Model Araba
	Kendi Başına Yol Alan Bir Gemi
	Kış Mevsimi
	Sararmış Buğday Başağı
	Aşağı İnen Bir Merdiven
	Peynirin Olgunlaşması
	Erimiş Kar
	Uzay Yolculuğu
	Akşam Vakti
	Olgun Yerleşmiş Tuna Nehri

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda yaşlılığın bir metafor olarak tanımlanmasında; *kuru dalları ve sararmış yaprakları olan bir ağaç* (10) kodu en çok tekrar eden kod olmuştur. Bunu sırasıyla *sonbahar mevsimi* (6), *olgun bir meyve* (3), *meyve veren bir ağaç* (3) ve *eski model araba* (2) kodları takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir.

Aşağıda bazı katılımcıların “*Yaşlılığı bir metafora benzetecek olsanız neye benzetirdiniz?*” sorusuna verdikleri cevaplardan örnek ifadeler yer almaktadır.

K3-E: “Yalnız giden ama kendine de yeten, kendine yetmeyi öğrenmiş bir gemi. O bilgeliği elde ettiğin için, yalnız kalmayı çok güzel hazmediyorsun. Halbuki gençken yalnız kalmayı hazmedemezsin. Yaşlı da değilim bu arada...”

K5-E: “Bir ağaç gibi herhalde. Çünkü ilk etapta ağaç dışarda rüzgâr, tipi, sıcaklık gibi zorluklara direniyor. Bunların her biri birer yaşantı. Gövdesini sağlamlaştırıyor, dallarını sağlamlaştırıyor. Toprağa sıkı sıkı bağlanmasını sağlıyor. Güçlülere karşı dayanıklı oluyor. Ama bunun yanında güneş açtığında meyve de veriyor. Çiçek de veriyor. Yağmurdan kardan besleniyor. İnsan da tecrübelerini aktarıyor. Yıllar geçtikçe daha verimli ve üretken oluyor.”

K18-K: “İnsan ömrünün kışı, kış mevsimi.”

K19-E: “Olgun yerleşik bir Tuna Nehri’ne, Sakarya’ya, devasa 20-30 yıllık natürel kayısı ağacına benzetirim.”

K20-K: “Olgun portakal hem ağır hem lezzetli.”

K21-K: “Meyveli bir ağaç, ancak üç beş meyvesini olgunlaştırabilmiş bir ağaç.”

K26-E: “Sonbahar mevsimi, sonbahar geldiğinde yaşılanca hissettiğiniz şeyleri daha çok hissediyorsunuz. Veya peynirin olgunlaşması.”

K27-E: “Erimiş bir kar. Gençken kardan adamsın, yaşılanca erimeye başlıyorsun.”

K28-E: “Çocukluk günün sabah vakti, gençlik öğle, orta yaşlılık ikindi, yaşlılık akşam, ihtiyarlık ise akşam vaktidir.”

Katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle, akademisyenlerin yaşlılığa birçok metaforik anlam yükledikleri söylenebilir. En çok kullanılanlar ise alıntılardan da anlaşılacağı üzere kurumuş ve sararmış yaprakları olan bir ağaç, sonbahar mevsimi, olgun bir meyve gibi tanımlamalardır. Dolayısıyla yaşlılık, çalışma kapsamında yer alan akademisyenler tarafından olgunluk ile ilişkilendirilmektedir.

Katılımcılar birçok yerde sarı kelimesini kullanmıştır. Sarı yaprak, sararmış ağaç, sarı buğday başağı gibi metaforların yaşlılık ile ilişkilendirilmesi, bu renge yüklenen anlamlar ile ilişkilidir. Türk kültüründe de renklere farklı anlamlar yüklenmiştir. Sarı renk Anadolu kültüründe hastalık sembolü olarak bilinir. Schimmel, sarı rengin Türk toplulukları arasında kraliyet rengi olduğunu söylemektedir. Ögel ise sarı rengin Türk inanışları ve duygularında iyi bir yere sahip olmadığını ve ‘sarılık’ sözünde olduğu gibi hastalığın, felaketin, kötülüğün

sembolü olduğunu vurgulamıştır (Dokumacı, 2020, s. 124). Gündelik hayatta hasta biriyle karşılaştığımızda “*sararıp solmuşsun*” veya “*betin benzin sararmış*” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu söylem bu duruma örnek verilebilir.

Sarı rengin sadece olumsuz bir anlam ifade ettiğini söylemek doğru olmayacaktır. Çünkü sarı, neşe vermekte, bilgeliği, sezgisel kavrayışı ortaya çıkartmakta, altın sarısı ise kullanılan ortamda zenginliği ve şöhreti temsil etmektedir (Dokumacı, 2020, s. 125). Sarı, ışığın, sevincin, üretim ve verimliliğin rengi, geçiciliğin ve dikkat çekiciliğin sembolüdür (Çelik, 2019, s. 84). Sarı rengi meyvenin olgunlaşmış halini ve hayat bulan tohumların canlılık rengi olmuştur (Dokumacı, 2020, s. 129).

Sarı renkten Kur-an’ı Kerim’de toplamda beş ayette bahsedilmektedir. Bakara Suresi 2/69’da sarı renk, insana keyif veren iç açıcı bir renk olarak geçmektedir. Mürselât Suresi 77/33’ de cehennemde dehşetli hali tavsif edilir. Rûm Suresi 30/51, Zümer Suresi 39/21 ve Hadîd Suresi 57/20’de yer alan diğer ayetlerde ise hastalık, ölüm, canlılığın sona ermesi gibi negatif delaletlere sahip ve dünya hayatının durumunu sembolize eden bir renk olarak yer almıştır (Çelik, 2019, ss. 91-92).

“Görmedin mi Allah’ın gökten su indirip onu yerdeki kaynaklara akıttığını? Sonra onunla değişik renklerde ürünler bitirir, sonra bu bitkiler gelişip olgunlaşır; ardından onun sarardığını görürsün, sonunda Allah onu kırılıp ufalanmış hale getirir. Kuşkusuz bunda akıl iz’an sahipleri için bir ders vardır” (Zümer, 39:21). Ayetin tefsirinde; yağmur ve onun sayesinde yetişen bitki çeşitleriyle tabiatın canlanması, ardından bitkilerin kuruyup toza toprağa karışması örneğinden yola çıkılarak, ilâhî kudret ve iradenin evren üzerindeki mutlak hükümlerine dikkat çekilmekte; daha sonra aynı güç ve iradenin, insanın manevi gelişimindeki etkisine atıfta bulunmaktadır. Yağmurla tabiatı canlandıran irade, hidayetiyle de insanın gönlünü İslâm’a açmakta; ona, ilâhî buyruklara teslim olan bir ruh yapısı kazandırmakta, bu suretle kendisinden gelen bir ışıqla aydınlanmasını sağlamaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı, ts.).

“Bilin ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâtta bir çokluk yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki bitirdikleri çiftçileri imrendirir, sonra kurumaya yüz tutar, bir de bakarsın ki sararmıştır, ardından da çerçöp haline gelmiştir. Ahirette ise ya çetin bir azap

yahut Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu vardır. Dünya hayatı sadece aldatıcı bir yararlanmadan başka bir şey değildir” (Hadid, 57:20).

Ayetin tefsirinde; ayetteki temsilde dünya hayatı yağmura benzetilmekle beraber asıl benzetilen bitkidir. Bitkinin burada belirtilen evreleriyle insanın oyun, eğlenme, mal-mülk edinme ve çoluk-çocuğa karışma çağları arasında da bir benzerlik kurulabilir (Diyanet İşleri Başkanlığı, ts.).

Ayet bir bütün olarak ele alındığında, hayatın sona ermesi ve lezzetlerin yok oluşu ile ilgili sembolik bir anlatım vardır. Dünya hayatı bir ekinin gelişim sürecinde ortaya çıkan duruma ve ekinin geçirdiği aşamalara benzetilmektedir. Ekinin geçirdiği aşamalar, yeşilliğin hüküm sürdüğü göz alıcı dönem, ekinin kurumaya başladığı aşama, ekinin sararıp solduğu aşama, ekinin çerçöp haline geldiği aşama olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Ekinin sarardığı dönem, kemalden sonraki düşüş sürecinin başlangıcına işaret etmektedir. Dolayısıyla buradaki sararmışlık ifadesi, kemalden sonraki zevali, yeşillikten sonraki kuruluğu, çocukluk ve gençlikten sonraki yaşlılık ve bitkinliği temsil etmektedir (Çelik,2019, s. 92).

Anlaşılabacağı üzere sarı renk hem toplumsal anlamda hem de dini anlamda içerisinde birçok anlamı barındırmaktadır. Sarı renk, hastalık, kötülük, felaket gibi olumsuz çağrışımların yanı sıra bilgelik, zenginlik, üretim gibi olumlu anlamlar da içermektedir.

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenler tarafından da yaşlılık dönemine atfedilen bitkinlik ve verimsizlik algısından ötürü, sarı renk ile yaşlılık dönemi arasında bağlantı kurulduğu yorumu yapılabilir. Ayrıca, verilerden hareketle akademisyenlerin kendi yaşlanma deneyimleri bağlamında sarı renge yükledikleri anlamlardan dolayı, yaşlılığı sarı renk ile bağdaştırdığı söylenebilir.

Yaşlılığın anlamına dair birçok yorum yapılabilir. Süreklilik içeren bu kavram, bireyin kendine ve çevresine dair bakış açısını içinde barındırmaktadır. Birine göre yaşlılık olgun bir meyveyi temsil ederken, bir başkasına göre ise sararıp solmuş bir yaprağı ifade edebilir. Yine biri için yaşlı birey bilge bir kişilik imajını oluştururken, bir başkası için hasta ve bitkin insan imajına karşılık gelebilir. Yaşlı ve yaşlanmaya yönelik algı ve tutumlarımız, bizim kendimize bakış açımız, hayattan beklentilerimiz, sosyal ilişkilerimiz, değer yargılarımız ve daha sayısız etkenler zincirinin birleşiminden oluşmaktadır.

4.2.2 Yaşlanmanın Anlamı

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlere, yaşlanmanın nasıl bir şey olduğu sorusu sorulmuş ve çeşitli cevaplar alınmıştır. Elde edilen bulgular, *yaşlanmanın anlamı* olarak tek bir alt temada incelenmiştir. Bu alt tema kendi içinde çeşitli kodlara sahiptir. Bu kodlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.16 Yaşlanmanın anlamı

Tema	Kod
Yaşlanmanın Anlamı	Bedensel, Fizyolojik ve Biyolojik Yaşlanma
	Doğal Bir Süreç
	Ruhsal Yaşlanma
	Sağlık Problemleri
	Tecrübe
	Hayattan Zevk Alamama ve Enerji Kaybı
	Yaş Almak
	Emeklilik
	Ölüme Yaklaşmak
	Olgunlaşma
	Hareketlerin Kısıtlanması

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda en çok tekrar eden kod *bedensel, fizyolojik ve biyolojik yaşlanma (10)* olmuştur. Bunu sırasıyla *doğal bir süreç (9)*, *ruhsal yaşlanma (5)*, *sağlık problemleri (4)*, *tecrübe (3)*, *hayattan zevk alamama ve enerji kaybı (2)* ve *yaş almak (2)* kodları takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir.

Aşağıda akademisyenlerin yaşlanmayı nasıl ifade ettiklerine dair alıntılara yer verilmiştir:

K3-E: “Fiziksel olarak çok hoş bir şey değil. Çünkü çok küçük şeyleri bile dert ediyorsun. Eskiden gücünün yettiği şeyleri yapamaz duruma düşüyorsun. Konserve kapağını bile açarken zorlanıyorsun. Ama duygusal açıdan da anı yaşıyorsun, sabretmeyi biliyorsun, sabrettiğin için de olmaz dediğin olayların kolaylıkla çözüldüğünü görüyorsun. Sabır seni daha dikkatli kılıyor. İnsan ilişkilerinde daha başarılı oluyorsun. Yaşlanmanı fiziksel olarak sıkıntısı olmasına rağmen, öbür taraftan avantajları da oluyor.”

K4-E: *“Yaşlanma hem bedensel olarak hücrelerini yerine getirememesi, hem de düşünce olarak yeni şeyler ortaya koymamasıdır. Eskiler köhnemiş derler.”*

K5-E: *“Doğal bir süreç. Bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, sonra yaşlılık. Bu bir döngü.”*

K9-E: *“Yaşlanma aslında korkutucu bir süreç. Çünkü insanlar ölüme yaklaştıkça her insan ölümden korkabilir. Yaşlanma süreci zaten ölüme yaklaşmak demek.”*

K13-K: *“Hayattan zevk alamama ve enerjinin tükenmesi. Sağlığın bozulması.”*

K16-K: *“Tecrübe kazanma sürecidir. Çünkü yılların birikimi var.”*

K19-E: *“Yaşlanma doğaldır. Her şey doğar ve yaşlanır. Ağaç da karınca da kedi köpek de insan da. Doğan ve ölen her şey yaşlanacaktır.”*

K20-K: *“Yaşlanma yaşam boyu süren bir süreçtir. Yaşlılık fizyolojik olarak işlevlerde yavaşlamaya neden olur. Çünkü zaman geçiyor.”*

K27-E: *“Çok geniş bir kavram. Yaşlanmak metabolizmanın yavaşlamasıyla belli hastalıkların ortaya çıktığı ve enerjisinin azaldığı, davranışların azaldığı, düşünmenin azaldığı bir dönem. Hormonlar bu dönemi etkiliyor.”*

K28-E: *“Belli bir yaştan sonra yaşlanma dönemlerini birbirinden ayırmak oldukça zor. Belli bir yaşın üstüne geçince bedensel rahatsızlıklar ve değişimler ortaya çıkıyor. Saçlarda dökülme, beyazlaşma, görme problemleri, bedensel aktivitelerde düşme...”*

K30-E: *“İnsan biyolojisinde aksaklıkların meydana gelmesi ve normal seyrinden çıkmaya başlaması.”*

Yaşlanma süreci, doğal bir süreç olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların yaşlanmayı, bedensel, fizyolojik ve biyolojik olarak ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra yaşlanmayı ruhsal bir süreç olarak ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

Yaşlılık gibi yaşlanma süreci de görecelidir ve akademisyenler bu süreci farklı şekillerde deneyimlemektedir. Bazı akademisyenler yaşlılık süreci hakkındaki görüşlerini dile getirirken bu süreci deneyimlediğini ifade etmiştir.

Katılımcılardan bazılarının konuyla ilgili örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K10-E: *“Yaşlanma hareketlerin sınırlandırılması, bunun yanında üretimin fazla olduğu dönem. Gençlikte üretebildiğim bilimsel çalışmaların çok daha olgunlaşmışını hoşuma giden şekilde yapabiliyorum.”*

K11-K: *“Doğal bir süreç olarak hissediyorum.”*

K18-K: *“Yaşlanma kendimden deneyimlediğim bir süreç. Aslında insanın gönlü yaşlanmıyor. Ama beden olarak aynı şeyleri söyleyemeyiz. Akademisyenliğe ilk başladığımda neler yapmak istiyorsam şu anda aynı heyecanla istiyorum. Ama sağlığım el vermiyor. Ama aynı zamanda yaşadığım tecrübeler, deneyimler, insanı gençlerden çok daha öne geçiriyor.”*

K22-E: *“Fizyolojik bir süreç. Önceden çok aktıftım, her yere yürüyerek giderdim, koşardım. Şimdi eskisi gibi değilim.”*

K26-E: *“Yaşlanmanın daha başlarındayız. Yeni başlıyoruz. Bana göre yaşlanma süreci vücuttaki değişimler, zihindeki yorgunluklar şeklindedir. Vücuttaki hücre, doku, organlar yaşlandıkça değişime uğruyor ve sorunlar ortaya çıkarıyorlar. İflas durumu ortaya çıkıyor. Normal giden fonksiyonlar bozuluyor. Zihinsel olarak da yorgunluklar, yıpranmalar ortaya çıkıyor.”*

K32-E: *“Çok da farkında olmadan ulaştığım bir nokta.”*

K36-E: *“Yaşlanmayı hissediyorsunuz. 50 yaşından sonra daha iyi fark ettim. Zaman hızlı geçiyor. Psikolojik olarak bir şey yaşamadım. Biyolojik olarak hissediliyor. Deneyimleriniz artıyor. Fiziksel ve ruhsal iyilik haliniz devam ediyorsa, olumlu bir süreç olarak görüyorum.”*

Bu süreci deneyimlediğini ifade eden akademisyenlerin söylemlerinden yola çıkıldığında, katılımcıların kendilerinin yaşlılık sürecinin içerisinde olduğunu düşündüklerini söylemek mümkündür. Bu süreci deneyimlerken fizyolojik, biyolojik ve bedensel yaşlanmanın daha etkili olduğu dile getirilmiştir.

Bedensel hareketlerdeki kısıtlılık ve gerilemeler, sağlık problemleri, zihinsel yorgunluklar, doku ve organlardaki değişimler akademisyenlerin deneyimleri bağlamında en çok ifade edilen yaşlılık ibareleri olmuştur.

Olumsuz durumların yanında olumlu deneyimler de ifade edilmiştir. Deneyim ve olgunlaşmanın artmasıyla birlikte üretim süreçleri de bundan olumlu şekilde etkilenmektedir. Ruhsal iyilik hali devam ettiği, heyecan korunduğu ve üretimde süreklilik sağlandığı sürece, insanın gönlünün yaşlanmayacağını söylemek, akademisyenlere ilişkin verilerden hareketle mümkündür. Şöyle ki, insan ürettikçe ve başkalarına faydalı oldukça var oluşunu devam ettirmektedir. Bedensel ve kronolojik olarak yaş alsın da amaçlarını gerçekleştirmeye devam ettikçe ruhen genç kalabilmektedir.

4.3 Akademisyenlerin Yaşlanma Deneyimi

Çalışmanın amacı doğrultusunda “Yaşlanma Deneyimi”, ikinci tema olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, söz konusu tema bağlamında burada, 60 yaş ve üstü akademisyenlerin yaşlanma deneyimleri ele alınacaktır.

“Yaşlanma Deneyimi” teması *yaş alırken hissedilenler, akademide yaşlılık, yaşlılığın olumlu yanları, yaşlılığın olumsuz yanları, yaşlanma ve gündelik hayat, yaşlı hitabı, yaşlı bakımı olmak* üzere yedi alt temayı içermektedir. Bu temalar da kendi içlerinde alt temalara ayrılmaktadır.

Akademisyenlere “*Yaş alırken neler hissediyorsunuz?*” sorusu sorulmuş ve nedenleriyle birlikte açıklamaları istenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda yaşlılığa dair hem olumlu hem de olumsuz birçok his olduğu, verilerden hareketle söylenebilir. Yaşlılığa dair hissedilenler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.17 Yaş alırken hissedilenler

Tema	Kod
Yaş Alırken Hissedilenler	Hissizlik
	Ölüme Yaklaşmak
	Tecrübe
	Fiziksel/ Bedensel Kayıplar
	Mutsuzluk
	Memnuniyet
	Öğrenme İsteği
	Objektiflik
	Kaygı
	Doğal Süreç
	Kabullenememe
	Dinginlik
	Gençleşmek

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda en çok tekrar eden kod *hissizlik (12)* olmuştur. Akademisyenler neredeyse yarısına yakını (12 kişi) yaş alırken hiçbir şey hissetmediğini ve bu sürecin farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K1-E: “*Açıkçası benim yaşlılıkla ilgili çok hissim yok. Yaşlılığı düşündüğüm de yok. Yaşlılığı üretimle ilgili tutuyorum. Yaşlılık ve yaşlanma bence edinilmiş*

tecrübelerin aktarımının üst düzeye çıkartılması gibi bir şey. Daha fazla tecrübeyle beraber hayatta yapacağınız şeyler artıyor.”

K3-E: *“Her döneme göre değişir. 30’larda farklı, 40’larda farklı. Benim yaşımda yaş alıp almamak çok da önemli değil çünkü gerekli çalışmayı yaş alsam da almasam da yapıyorum. Sorumluluklarımız artıyor. Ama çocuklarla ilgili sorumluluklarımız azalıyor. Kendi ayakları üzerinde duruyorlar.”*

K6-E: *“Gönlüm çok genç, çalışmaktan çok da önemli bir şey hissettiğimi söyleyemem. Üzerinde durmuyorum.”*

K17-E: *“Bizim işler çok yoğun geçiyor. Çalışma temposundan dolayı çok düşünemiyoruz ve farkında değiliz.”*

K24-E: *“40-50 yaşından sonra pek de bir şey hissetmiyorsun, farkında bile olmuyorsun. Normal bir süreç.”*

K32-E: *“Nasıl yaş aldığımı hissetmeden, yaş aldığımı hissediyorum. Geçişin hızlılığından dolayı.”*

K33-E: *“Hiçbir şey hissetmiyorum. Geriye baktığımda çok zaman olmuş, zamanın hızlı geçtiğini fark ediyorum.”*

Akademisyenlerin yaşlanma sürecinde hiçbir şey hissetmemelerinin en önemli nedenlerinden birinin iş yoğunluğu ve çalışma temposu olduğu, verilerden hareketle söylenebilir. Bununla birlikte zamanın hızla akıp gitmesi nedeniyle bu süreci farkında olmadan deneyimlediklerini de belirtmişlerdir. Buna paralel olarak yaşlılık ve yaşlanma üzerine düşünmeyen ve bundan dolayı bir şey hissetmediğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır.

Dikkat çekilmesi gereken noktalardan biri de yaşlanırken hiçbir şey hissetmediğini belirten akademisyenlerin tamamının erkek akademisyenler (12 kişi) olmasıdır. Kadın akademisyenlerden bu şekilde görüş bildiren olmamıştır. Çalışma kapsamında yer alan erkek akademisyenlerin yaş alma sürecini farkında olmadan geçirdiği ve belki de üzerine düşünülmeyen bir süreç olduğu söylenebilir. Sonuç olarak yaş alırken hissedilenler bağlamında kadın ve erkek akademisyenler arasında farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür.

En çok tekrar eden diğer kodlar ise *ölüme yaklaşmak (7)* ve *tecrübe (7)* olmuştur. Bunları sırasıyla *fiziksel/bedensel kayıplar (3)*, *mutsuzluk (2)* ve *memnuniyet (2)* kodları takip etmektedir. Tabloda verilen diğer kodlar birer kez söylenmiştir. Aşağıda, bazı katılımcıların örnek ifadelerine yer verilmiştir:

K12-K: “Yaş alırken kaygı hissediyorum. İstediğim hedeflerime ulaşamama kaygısı, çocuklarımla ilgili gelişmeleri görememe kaygısı, sağlık kaygıları ve ölüm kaygısı.”

K18-K: “Bunu da çok yeni hissetmeye başladım, ilk defa bu yıl ölüme yaklaştığımı hissettim. Zamanın daraldığını ve kalan zamanını çok iyi kullanmak gerektiğini. Öte taraftan gençlerin göremediği pek çok şeyi kestirebildiğini ve insanları daha iyi analiz edebildiğini hissediyorsun. Zaman zaman hüzünleniyorsun, zaman azaldı şunları da yapmak isterdim diye. Zaman zaman da hayatın yüklediği sorumlulukların birçoğunu yerine getirmiş olmanın rahatlık duygusunu hissediyorsun. Mesela emeklilik hakkını kazanmış olmak ve istediğin zaman bırakabilmek.”

K21-K: “Olaylar karşısında daha sakin olabildiğimi ve ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğunu görüyorum. Çünkü doğanın gidişatı böyle, ölümün varlığı herkesin gerçeği.”

K28-E: “Dünyadaki yaşam süresinin azaldığı, hayatın değiştiği, ölümün kendisine yaklaştığı hissi ve duygusu ön plana çıkıyor. Ahiret hayatına önem vermek ve maneviyatla yaşama duygusuna sahip olunabilir.”

K31-E: “İnançlı insan her zaman ahirete yaklaştığını hisseder.”

K34-E: “Ölüme biraz daha yaklaştığımı hissediyorum.”

Verilerden hareketle, akademisyenlerin yaş alırken, ölüm duygusunu yoğun şekilde hissettikleri söylenebilir. Yaş aldıkça yaşamın sonuna yaklaşıldığı, ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğu ve ahiret inancının etkisiyle birlikte ahiret hayatına hazırlık düşüncesi ön plana çıkmaktadır.

Din, yaşam muhasebesi yapan insanlara kendini yeniden değerlendirme fırsatı vermektedir. Birey yaş aldıkça ve ölüme yaklaştıkça, varoluşunu ve ölümü anlama ihtiyacı bağlamında bu muhasebeyi yaparken kendini bulmaktadır. Bununla birlikte din ve maneviyat, yaşlılık dönemindeki bireyin ruh sağlığını desteklemektedir. Amerika ve Avrupa’da yapılan birçok araştırmada dini mekanların ziyareti ve dua edilmesinin, yaşlılarda depresyon ve stres duyarlılığını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Yavuzer, 2020, s. 82).

Ölüm, dünya yaşamının son evresidir. İçinde bulunduğu anı yaşayamayan insanlarda ölüm korkusu yaygın olabilmektedir. Ölümle yüzleşen birey, gerileme sürecine girdiğini fark edip korku hissedebilmektedir. Ölüm de yaşamın bir parçasıdır ve kaçınılmazdır. Bertrand Russell’in (1956) tanımladığı gibi “Yaşam,

önceleri hızla akan, engebeleri aşan ve çağlayanlar oluşturan bir ırmaktır. Bu ırmak giderek genişler ve daha sakin akmaya başlar. En sonunda görünür bir sınır olmaksızın denizle birleşir ve böylece varoluşunu yitirir.” (Yavuzer, 2020, ss. 83-84). Sonuç olarak doğum, yaşlanma ve ölüm hepsi yaşamın bir parçasıdır. Birey yaşamındaki her bir dönemi aktif ve üretken geçirdiği sürece, kendini gerçekleştirmekte ve ölümü kabul etmektedir.

Nitel araştırmada, sayılardan çok anlam önemli olmakla birlikte akademisyenlerden yaş alırken ölümü hissettiğini belirtenlerle, tecrübe cevabını verenlerin sayısının birbirine eşit olması yine de önemlidir. Nitekim ölüm de bir yaşam yolculuğu tecrübesidir. Birey yaş aldıkça, yeni deneyimler kazanmakta, hayata bakış açısı genişlemekte ve elde ettiği tecrübeleri genç kuşaklara aktarmak istemektedir. Bu bağlamda verilen cevaplardan birkaç örnek ifade aşağıda yer almaktadır:

K7-E: *“Geride kalan bir yılın, yaşayacağım sonraki yıllara tecrübe anlamında faydası olacağını hissediyorum.”*

K10-E: *“Daha fazla tecrübe edindiğimi hissediyorum. Çünkü her sene bir şeyler öğreniyorum.”*

K13-K: *“Tecrübe kazandığımı ve bilge olduğumu hissediyorum. Sorunlara daha iyi çözümler üretebildiğimi hissediyorum. Sağlık sıkıntısı olmayınca yaşlanmış gibi hissetmiyorum.”*

Yavuzer’e (2020, s. 78) göre, “Bir anda yaşlanıvermek diye bir şey yoktur. İyi ya da kötü hepimiz, zaten sürekli yaşlanmakta, belki de bir yandan da bilgeleşmekteyiz.” Birey sahip olduğu yaşam deneyimlerini kabullendiğinde ve benlik bütünlüğüne ulaştığında, bilgeliğe ulaşmış olmaktadır. Bilgelik, parça parça bilgileri birleştirip onlardan büyük anlamlar çıkarabilmeyi ifade etmektedir. Bu kavram ile kendisiyle barışık ve olgun insan ifade edilmektedir. Olgun kişi, kendisini olumlu değerlendirebilen kişidir. Yaşlı bireyler de yaşamda kazandıkları tecrübeler sonucunda kendileri ve çevreleriyle nedensel ilişki kurarak değerlendirme yapmaktadırlar. Bu değerlendirmeler de bireyin hayata karşı bakış açısını ve davranışlarını etkilemektedir (Yavuzoğlu, 2020, ss. 81-82). Buradan hareketle, akademisyenler bağlamında düşünüldüğünde de onların yaşam deneyimleri sonucunda kazandıkları olgunluk ve bilgi birikimi, yaşlılık döneminde de devam etmektedir. Benlik bütünlüğünü tamamlayan ve kendini gerçekleştiren

bir akademisyenin, yaş alırken tecrübe ve bilgelik hissetmesinin olağan olduğu verilerden hareketle söylenebilir.

Yaş alırken bedensel ve fiziksel kayıplar yaşadığını, mutsuzluk hissettiğini belirten katılımcılar olduğu gibi bu süreci memnuniyetle karşılayan katılımcılar da vardır.

K9-E: *“Yaş alırken mutsuz oluyorsun, çünkü yaşamın sonu geliyor.”*

K16-K: *“Mutluluk hissediyorum çünkü olgunlaşmak ve tecrübe kazanmak bana mutluluk veriyor.”*

K22-E: *“Her geçen yılın benden fiziksel ve fizyolojik anlamda bir şeyler götürdüğünü ve bedenimin eski dinamik halinde olmadığını hissediyorum. Bununla birlikte deneyim sahibi de oluyorsun, bilgin ve bakış açın genişliyor. Bir uzman demiş ya yaşlılık bir dağın zirvesine çıkmaya benzer, çıkarken nefesiniz kesilir ama bakış açınız genişler. Onu yaşıyoruz.”*

K29-E: *“Gençlik döneminde kolaylıkla yaptığın şeyleri yapmakta zorlandığın, daha fazla sağlığını korumak için çaba harcadığın, sağlığını hayatta en değerli şey olduğuna daha çok inandığın bir süreç olduğunu hissediyorum.”*

K36-E: *“Hiç geriye bakmıyorum. Nerede eksik kaldı diye bakıyorum. Memnuniyet duygusu hissediyorum. 1 yaş daha aldım. Olumlama yapıyorum, süreçlere olumlu bakıyorum.”*

Katılımcılardan K1-E, yaş aldıkça daha da gençleştiğini şu kelimelerle dile getirmiştir: *“Daha da gençleştiğimi hissediyorum, şuandaki enerjim ve azmim keşke 11 yaşında da olsaydı. Daha iyi anlıyorum, öğreniyorum, toleranslıyım, yardımseverim ve anlayışlıyım.”*

Katılımcılardan K27-E, *“Yaş aldıkça yaşımı söylemek istemiyorum, eskiden böyle bir şey yoktu”* diyerek yaş alma sürecini kabullenemediğini dile getirmiştir.

Akademisyenlerin yaş alma sürecine ilişkin hissedilenlerin, bireyler arasında farklılaştığını söylemek mümkündür. Bu farklılıkların, her bireyin kendine ait yaşlanma deneyimi ve yaşlılık süreci geçirmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Erkek akademisyenlerin yaklaşık yarısı (12 kişi) bir şey hissetmezken, bir diğer yarısı ise yaşlılığa dair çeşitli hislere sahiptirler. Akademisyenlerin yaş alırken kendi yaşantıları bağlamında farklı yaş alma deneyimlerine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ölüm kaygısı, fiziksel/bedensel kayıplar, mutsuzluk ve kaygı bu süreçte hissedilen olumsuz duygularken; tecrübe, memnuniyet ve dinginlik olumlu duygular olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcılar tarafından, akademisyen olanla olmayan birinin yaşlılık dönemini yaşama biçimi arasında farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Şöyle ki, çalışma kapsamında yer alan akademisyenler arasından beş katılımcı, yaşlanma süreci açısından akademisyen olan biri ile olmayan biri arasında bir fark olmadığını belirtirken, bunlar dışındaki tüm katılımcılar (31 kişi), akademide yaşlanmanın büyük oranda farklı olduğunu ve avantajlarının olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların cevapları aşağıdaki tabloda kodlanmıştır.

Tablo 4.18 Akademide yaşlılık

Tema	Kod
Akademide Yaşlılık	Gençlerle İletişim
	Üretimde Süreklilik
	Bilgi Birikimi ve Paylaşımı
	Öğrenmeye Açıklık
	Dinamiklik
	Tecrübe Birikimi
	Bilinç Düzeyinde Yükseklik
	Topluma Katkı Sunma
	Sağlıklı Hayat
	Eğitim Düzeyi
	Beslenme Düzeni

Akademisyen olanların yaşlanmasının avantajları bağlamında en çok tekrar eden kodlar *gençlerle iletişim (9) ve üretimde süreklilik (9) olmuştur*. Bunu sırasıyla *bilgi birikimi ve paylaşımı (8), öğrenmeye açıklık (4), dinamiklik (4), tecrübe birikimi (3), bilinç düzeyinde yükseklik (3), topluma katkı sunma (3), sağlıklı hayat (2), eğitim düzeyi (2) ve beslenme düzeni (2)* kodları takip etmektedir. Katılımcılardan bazılarına ait örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

K4-E: “*Akademisyen biri okula geldiğinde derslere girdiğinde hep gençlerin arasında olduğu için kendisini genç hissediyor. Çevreyle ilgili. Huzurevine gitseniz herkes gençliğinden bahsediyor. Ben gençken şöyleydim... köyde olsanız artık elin işe varmıyor, traktörü kullanamıyorum. Buraya geldiğimizde sizleri görünce kendimizi sizler gibi hissediyoruz.*”

K6-E: “Akademisyen kendine, topluma, yakın ve uzak çevresine katkı sağlayabilmesi için sürekli kendini geliştirmek zorundadır. Esasında akademisyen yaşamın her döneminde sürekli öğrenmeyi ilke edinmiş bir öğrencidir.”

K8-E: “Yaşlanma dönemi akademisyen olarak benim için daha iyi geçiyor çünkü çalışma ortamında hem kendi arkadaş grubum hem de genç nesille karşı karşıya olduğum için onlardan da yeni şeyler öğreniyorsun ve yaşlandığını hissetmiyorsun. Bu akademisyen olmayan bir yaşlıya göre avantaj.”

K15-E: “Akademisyen yaşlandığı zaman daha verimli olur. Bilgisini birikimini kâğıda dökme, öğrenci yetiştirme konusunda verimli olur. Öbür adamın farklı meşguliyetleri vardır. Firdevsî’nin bir sözü var, ömrün en güzel olarak tüketileni ilimle tüketilendir. Her şey biter, para da pul da yiyecek de insanın ömrü de biter.”

K18-K: “Akademisyen olan biri henüz emekli olmamışsa bizzat sorumluluk taşıyabiliyor ve hayattan elini eteğini çekmiyor. Diğer emekliler gibi ununu eleyip eleğini duvara asmıyor. Çünkü sahip olduğu birikimi paylaşmak istiyor, başkalarına ulaştırmak istiyor. Yıllardır heybesinde neler biriktirdiyse onları ortaya çıkarmak istiyor.”

K19-E: “Akademisyenler daha bilgili, görgülü ve öğrenmeye açık. Bütün dünyada özellikle akademisyenler uzun ömürlüdür, sağlıklıdır çünkü az yerler, iyi hareket ederler, dinamikler. Halil İnalcık 100 yaşında vefat etti. Profesör Doktor Aziz Sancar 80 yaşına yaklaştı. Akademisyenler insan ömrünü uzatan ümitli olmak, spor yapmak, dünyayı tanımak, merak etmek gibi şeyleri doğal olarak yapıyorlar. Ama tersi de olabiliyor. Akademisyenlik bir yaşam tarzıdır, ilim, ilim, ilim...”

K30-E: “Akademisyenlik daha genç tutuyor. Beynin çalıştığı için daha genç kalıyorsun. Köyde ilkokulu beraber okuduğum arkadaşlarıma bakıyorum dede olmuşlar, sen daha gençsin diyorlar.”

K34-E: “Evet vardır. Akademisyenin emekliliği olmaz, işini bırakmaz, faaliyetlerine devam eder, okur, yazar, ders verir. Sağlığı el verdikçe devam eder. Bu fark da yaşlılık dönemini olumlu etkiler, hayatı daha anlamlı olur.”

K36-E: “Gençlerle birlikte olursunuz, bir ömrü o yaştaki gençlerle birlikte geçiriyorsunuz. Gençlerle birlikte olmak sizin yaşlılık duygusunu hissetmenize engel oluyor. Diğer meslek gruplarında farklı olabilir. Gençlerle beraber üretiyoruz.”

Akademisyen olan biri ile olmayan birinin yaşlılık dönemini yaşama biçimi arasında fark olmadığını düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcılardan birkaçının örnek ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K3-E: *“Türkiye’de fark yok çünkü akademisyenler Batılı akademisyenler gibi değiller. Adam erkenden emekli olup bağ bahçeye girmeye çalışıyor. Aklında akademisyenlik yok, gönlü uygun değil. İple çekiyor bırakayım diye. O yüzden karayollarından emekli bir adamın emekliliği ile akademisyenin emekliliği arasında bilgi farkından başka hiçbir şey yok. O bilgi de yaşlılıkta zaten çekilmiyor.”*

K7-E: *“Pek fark olacağını düşünmüyorum çünkü insanlar yaşlandığında o zamana kadar edindiği yaşanmışlıklara uygun davranır.”*

K33-E: *“Çok farklılaşmaz. Akademisyen olmayan arkadaşlarım da var. Süreç benzer.”*

Akademisyenlerin tamamına yakını (31 kişi), akademide yaşlılığın birçok yönden farklılaştığını belirtmiştir. En çok dikkat çeken verilerden biri, akademide gençler ile vakit geçirildiği için yaşlılığın hissedilmemesi ve genç kalmak hissi olduğu söylenebilir. Bir akademisyenin kaç yaşına gelirse gelsin, gençlerle iletişim kurmaya devam ettiği, onlarla ürettiği ve onlara tecrübelerini aktardığı sürece, kendini genç hisseceği verilerden hareketle söylenebilir.

Dikkat çeken bir diğer veri ise akademide üretimin sürekli devam etmesi ve akademisyenin kendi bilgi ve birikimini diğer kuşaklar ile paylaşma arzusudur. Bu bağlamda akademisyen yaşamın her döneminde sürekli öğrenmeyi ilke edinmiş bir öğrenci gibi düşünülmektedir. Kendini sürekli geliştirir, günceli takip eder, üretir ve kendi heybesinde biriktirdiği bilgi birikimini başkalarına aktarmak için çaba gösterir. Bu aktarımı ders anlatarak, makale yazarak, projeler hazırlayarak ve daha birçok farklı yolla sağlayabilmektedir. Bu paylaşım devam ettiği sürece de akademisyenin yaşlılık dönemini, aktif bir şekilde sürdürmeye devam edebileceği, verilerden hareketle söylenebilir. İster 50 yaşında olsun ister 100 yaşında olsun, birey içindeki merak duygusunu ve üretme isteğini diri tuttukça hem kendine hem de topluma faydalı olmaya devam edecektir. Akademisyenlerin deneyimleri bağlamında da bu sürecin bu şekilde ilerlediğini söylemek mümkündür.

Katılımcılardan K14-E, akademideki yaşlanma sürecini şu şekilde ifade etmiştir: *“Çok büyük farklılıklar vardır. Akademi bir yaşam biçimidir. O yaşam biçimi öğrencilerle derslerle o kadar bütünleşiyor ki birden o ortamda ayrıldıkları*

zaman boşluğa düşüyorlar, yaşamdan kopuyorlar. Bu anlamda büyük üniversiteler şöyle bir gelenek sürdürüyor, emekli olsalar bile o hocalara dışarıdan en az bir iki ders vererek o yaşam ortamından kopmamalarını sağlıyor.”

Buradaki örnekten hareketle, akademisyenlerin emeklilik yaşlarına dair çeşitli çözümler üretilebilir. Bir anda akademi ortamından tamamen kopmak yerine, bu süreçte haftada birkaç derse girerek emeklilik sürecine kademeli geçiş yapılarak alışılması sağlanabilir. Bu yolla akademisyenlerin hem yaşlılık dönemi hem de emeklilik dönemi, gençlerden ve üniversitenin sosyal ortamından uzaklaşmadan sürdürülebilecektir.

Çalışmanın kapsamında yer alan akademisyenler arasında, emeklilik yaşı geldiği halde emekli olmak istemeyen akademisyenler olduğu gibi, emekliye ayrılmak isteyenler de bulunmaktadır.

Katılımcılardan K9-E, emekliliğe dair görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Akademisyenler bence çalışabildiği müddetçe çalışabilmelidir. Çünkü birikimleri çok yüksek. Test edilmeli, mental aktivitesi iyiye akademisyenliğe devam edebilecek yetide olan kişiler devam etmelidir. Emeklilikte yaş sınırı olmamalı, öyle insanlar var ki 80 yaşında kitap yazmaya başlıyor.”*

Bu noktada da akademide emekliliğin ya kişilerin tercihinin bırakılmasının ya da emeklilik yaşının uzatılmasının aktif yaşlanma bağlamında çok önemli olduğu, verilerden hareketle söylenebilir. Çünkü akademide yaş almak, emeklilik için bir sınır değildir. Bilgi birikimi ve yılların tecrübesini öğrencilerine aktarmayı sürdürmek ve topluma katkı sağlamaya devam etmek isteyen akademisyenler için, yaşam süresinin uzaması da göz önüne alınarak, emeklilik şartları yeniden düzenlenebilir.

Çalışma kapsamında akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerini anlayabilmek amacıyla üzerinde durulması gereken noktalardan biri de katılımcıların yaşlanmaya yükledikleri olumlu ve olumsuz anlamlardır. Yaşlılığa ve yaşlanmaya dair oluşturulan bu anlamlar, bireylerin yaşlanma süreçlerine yönelik bakış açılarını da etkilemektedir.

Akademisyenlere, yaşlılığın olumlu ve olumsuz yanları sorulmuş ve alınan cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgulara aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 4.19 Yaşlılığın olumlu yanları

Tema	Kod
Yaşlılığın Olumlu Yanları	Tecrübe
	Bilgi Birikimi
	Olgunluk
	Saygınlık
	Kendini Gerçekleştirme
	Zaman Yönetimi ve Planlama
	Objektiflik
	Sakinlik
	Umut
	Sabır
	Pozitiflik
	Huzur
	Faydalı Olma İsteği

Katılımcıların cevapları incelendiğinde en çok tekrar eden kod *tecrübe* (21) olmuştur. Bunu sırasıyla *bilgi birikimi* (12), *olgunluk* (6), *saygınlık* (4), *kendini gerçekleştirme* (3), *zaman yönetimi ve planlama* (3), *objektiflik* (3) ve *sakinlik* (2) takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir. Akademisyenler tarafından yaşlılık dönemine ilişkin olarak *tecrübe*, *bilgi birikimi*, *olgunluk*, *saygınlık* gibi birçok olumlu özelliğin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Katılımcıların, yaşlılığın olumlu yanlarına dair örnek ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K1-E: “*Tecrübe kazanıyorsun, olasılıkları daha iyi görebiliyorsun. Gelecekle ilgili plan program yapmanız kolaylaşıyor ve planı yaparken zamanın değerini daha iyi anlıyorsun. Yaşlılık bir umut da doğuruyor insanlarda ve sizde. Size bakıp örnek alabilecekler. Bir bilim insanının on tane kitabı varsa, bu genç arkadaşlara ve sonraki gelecek nesillere de bir ilham olabilir, bir motivasyon olabilir, bir örnek teşkil edebilir. Akademik yaşlanma diye bir süreç varsa insanların daha üretken olabilmesi söz konusu.*”

K4-E: “*Herkesten saygı görüyorsun. 65 yaşı geçtiysen dolmuşa ücretsiz biniyorsun. Birikimin oluyor, birisi bir şey sorduğunda yol gösterici olabiliyorsun. Yaşlılık psikolojisine kapılmadıysan ve içine olduğun duruma uyum*

sağlayabiliyorsan hoş bir şey. Gelirin varsa, çoluk çocuk saygı duyuyorsa, sen de onlara sevgi besliyorsan güzel tarafı bu.”

K13-K: *“Belli bir tecrübeye ulaşmış olması. Yaşlanmışsındır ama artık bilge kişisindir. Sabırlıdır. Birçok şeyle baş edebilmeyi öğrenmiştir.”*

K14-E: *“Yaşlılık dönemlerinin daha verimli, olgun ve iyi geçtiği izlenimi vardır. Birikimler orada çıkar. Yazarlar iyi romanlarını yaşılan ileren dönemlerinde yazarlar. Müzisyenler öyle. Bu deneyimler insana birçok deneyim sağlar.”*

K22-E: *“Birikimleriniz var, deneyimlerinizi paylaşmak önemli. Anılarınız güzel. Cenap Şahabettin hatıralar, kocayan dimağların koltuk değneğidir der ama koltuk değneği de gerekli. Geriye bakıp anılarınızla yaşlanabiliyorsunuz.”*

K29-E: *“Daha tecrübelisin, hayat tecrübesi, sağlık tecrübeleri...Bilgi birikimin var.”*

K34-E: *“İnsanın daha da kemale erdiği, olgunlaştığı, hırslarını dizginlediği bir dönem.”*

Akademisyenler tarafından yaşlılığın olumlu özelliklerinin yanı sıra, olumsuz özelliklerinin olduğunu da belirtenler olmuştur. Akademisyenlere göre yaşlılığın olumsuz yanları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.20 Yaşlılığın olumsuz yanları

Tema	Kod
Yaşlılığın Olumsuz Yanları	Güç Kaybı ve Fiziksel Problemler
	Hastalıklar ve Sağlık Sorunları
	Yalnızlık
	Bağımlı ve Muhtaç Olma
	Ölüm Korkusu
	Gereksizlik Hissi
	Kaygı
	Ekonomik Sıkıntılar
	Uykusuzluk
	Boş Vermişlik
	Beyin Fonksiyonlarında Düşüş
	Tekrara Düşmek ve Üretememek
	Fevrilik

Katılımcıların cevapları incelendiğinde en çok tekrar eden kod *güç kaybı ve fiziksel problemler (18)* olmuştur. Bunları sırasıyla *hastalıklar ve sağlık sorunları (13)*, *yalnızlık (5)*, *bağımlı ve muhtaç olma (3)*, *ölüm korkusu (3)*, *gereksizlik hissi (3)*, *kaygı (3)* ve *ekonomik sıkıntılar (2)* takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir. Katılımcılardan sadece K7-E, yaşlılığın olumsuz bir yanı olmadığını söyleyerek bunu şu şekilde ifade etmiştir: “*Kişiyeye göre farklılık olabilir ama benim için yok. Çünkü dünya hayatının anlamını bilmek yeterli.*”

Yaşlılığın olumsuz yanlarına dair örnek katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K1-E: “*Yaşlılıkta kendi ülkemi düşündüğümde, insanlar profesör oldum diye çalışmalarının birçoğunu asistanlara, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine bırakıyorlar, daha fazla hazır bekliyorlar. Ben profesör olduktan sonra laboratuvara bile girmeyen, mikroskop kullanmayan, araziye çıkmayan birçok insan biliyorum. Bölümüne gitmeyen insanlar var. Bu insanların ne ürettiklerine bak, hiçbir şey üretmiyorlar. Bu sebepten dolayı intihal olayları da artıyor bana göre. Bu da olumsuz bir durum. Akademik yaşlılıkta olumsuzluk, boş vermişlik. Kendi işine de hakimiyeti kuramıyor bir süre sonra. Hep tekrar eder, bu tekrarın içine düşmek demek, yeniliği ve teknolojik gelişmeyi kaybetmek demek. Bunları kaybettiğin zaman o ülkeye hiç katkı olmaz, tam tersine zarar verir.*”

K4-E: “*Bir şey yapmak istediğinde ya gücün yetmiyor ya izin tutmuyor ya dermanın olmuyor. Yaşlılıkla ilgili korkulardan biri de ele bağımlı olmak, yatalak olmak.*”

K11-K: “*Fiziksel becerilerin azalması. Bazı yaşlılarda beyinsel fonksiyonların düşmesi.*”

K13-K: “*Başkasına muhtaç olma, bağımsızlığının azalması, daha kolay hasta olmak.*”

K15-E: “*Herkes gibi yaşlılıkla birlikte fiziki problemler başlar. Günümüzde insanlar değer yargılarını kaybettikleri için sanki yaşlılar lüzumsuz yaşıyormuş gibi onları lüzumsuz görmeye başladılar. Bu bir kayıp.*”

K18-K: “*Zamanınızın daralmış olması düşüncesinin oluşturduğu bir baskı oluyor. Belki geçmişle daha çok hesaplaşıyorsunuz. Gelecek kaygınız artıyor, acaba sağlığım nasıl olacak gibi. Kimseye yük olmak istemiyorsunuz. O tür düşünceler insanı çok yoruyor.*”

K25-E: “Fevri hareket etmek, aniden düşünmeden hareket etmek ve fiziksel olarak hareketlerin yavaşlaması.”

K26-E: “Vücut size gençliğinizdeki gibi fiziki çalışma fırsatı vermiyor. Kolunuzdaki lif kopuyor. Olumsuz etkiler sonucunda ciddi hastalanma oranlarınız artıyor. Hayatta biriktirdiğiniz tüm stresin faturasını ödüyorsunuz.”

K29-E: “Birtakım hastalıklar ve sıkıntılarla uğraşmak. Emekli maaşının düşük olması.”

K33-E: “Hareketliliğiniz azalıyor. Gençken istediğiniz bazı şeyleri istemiyorsunuz. Örneğin top oynamak.”

K34-E: “Karamsarlık. Ölüm, yalnızlık ve sevdiklerinden ayrı kalma korkusu.”

Akademisyenlerin yaşlanma deneyimleri bağlamında verdikleri cevaplar incelendiğinde yaşlılığın olumsuz yanı olarak güç kaybı, fiziksel problemler ve sağlık problemlerinin yoğun şekilde dile getirildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra yalnızlık ve ölüm kaygısı, bir başkasına muhtaç olma korkusu ve gereksizlik hissi de dile getirilen durumlardandır. Yaşlılık döneminde olumsuzlukları en aza indirmek ve bu dönemi sağlıklı bir şekilde geçirmek için, başta sağlık alanı olmak üzere yaşlı bireyler birçok alanda desteklenmelidir. Akademideki yaşlanma sürecinin daha sağlıklı ve verimli geçmesi amacıyla da çeşitli çalışmalar yapılmalıdır. Erken müdahale ve tarama programları ile sağlık alanındaki problemler önceden teşhis edilebilir ve bunun önüne geçilebilir. Belirli periyotlarla çeşitli tarama testleri yapılarak, akademisyenlerin daha verimli olması için kişiye özel programlar uygulanabilir. Akademisyenlerin aktifliğinin devamlılığı sağlanarak ve kuşaklararası iletişim sürdürülerek, yaş almış akademisyenlerin üretimden kopmasının önüne geçilebilir. Bu sayede hem yaş almış akademisyenler topluma faydalı olmaya devam edecek hem de akademide verimlilik artacaktır.

Akademisyenlerin yaşlanma deneyimleri ele alınırken, gündelik yaşam deneyimlerini anlamak da önemlidir. Yaşlanmanın hayatlarında neleri nasıl değiştireceği, yaşlanma ve yaşlılık hakkında başkalarıyla neler konuştukları ve yaşlılıkla ilgili neleri değiştirmek istedikleri bu bağlamda incelenmesi gereken önemli noktalarlardır. Bu amaçla da katılımcılara, yaşlanmanın hayatlarında neleri nasıl değiştirdiği sorulmuştur. Elde edilen veriler incelendiğinde, yaşlılığın olumlu ve olumsuz yanlarında olduğu gibi burada da yaşlılığın gündelik yaşama olumlu ve olumsuz yansımaları dile getirilmiştir. Bununla birlikte yaşlanmanın gündelik

yaşamda bir şeyi değiştirmeyeceğini (11 kişi) ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.21 Yaşlanma ve gündelik hayat: yaşlanma neleri nasıl değiştirir?

Tema	Kod
Yaşlanma Neleri Nasıl Değiştirir?	Sosyal İlişkiler
	Sağlık Problemleri
	Zaman Kullanımı
	Çalışma Hayatı
	Bedensel Kısıtlamalar
	Bakış Açısı
	Özgürlük
	Temkinlilik
	Sabır
	Yaşam Biçimi
	Olgunluk
	Hoşgörü
	Bilgi Birikimi
	Soğukkanlılık
	Sakinlik
	Tecrübe
	Yetersizlik

Akademisyenlerin verdiği cevaplar ele alındığında yaşlanmanın neleri nasıl değiştirdiğine dair en çok tekrar eden kod *sosyal ilişkiler* (5) ve *sağlık problemleri* (5) olmuştur. Bunu sırasıyla *zaman kullanımı* (4), *çalışma hayatı* (4), *bedensel kısıtlamalar* (3), *sabır* (2), *bakış açısı* (2), *özgürlük* (2), *temkinlilik* (2) ve *yaşam biçimi* (2) takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcılar tarafından yaşlılığın gündelik yaşama kısmen olumlu yansımalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Şöyle ki, sosyal ilişkilere daha çok zaman ayrılması, çalışma hayatındaki değişimler ile daha fazla özgür olma düşüncesi, zaman kullanımındaki serbestlik ve yaşam biçimindeki değişimler olumlu yansıma olarak ifade edilmiştir. Aşağıda akademisyenlerin, yaşlılığın gündelik yaşama olumlu ve olumsuz yansımalarına dair örnek ifadeleri yer almaktadır:

K2-E: *“Yaşlandığınız zaman yapacağınız birtakım şeylere yetersiz kalma durumu ortaya çıkar. Kongreye gitmeye çalışırsınız gidemezsiniz, sağlığınız el vermez.”*

K5-E: *“Yaşam biçimim değişir, kendimi daha rahat hissederim.”*

K6-E: *“Kendime, aileme, çocuklarıma daha çok zaman ayırabilirim.”*

K13-K: *“Yeni stressiz bir yaşam. Daha özgür olmak, mesaiden bağımsız olmak. Tatilleri derslere göre ayarlamakla uğraşmamak.”*

K14-E: *“Değişim sadece yaşlılığa bağlı bir olay değil. Ama genel anlamda baktığınızda yaşlandıkça sağlık sorunlarınız daha fazla artıyor. Sağlıklı yaşamak daha fazla önem arz ediyor. Yaşamınızı uykunuza varıncaya kadar düzenlemek zorundasınız. Bunlar herkes için aynı oranda olmasa bile yaşlılığın insan üzerinde yaptığı değişikliklerdir. Bunu her insan bir biçimde yaşar, ben de yaşayacağım, yaşıyorum.”*

K21-K: *“Çalışma hayatınızdaki günlük zaman kullanımı değişir, çalışma hayatından serbest hayata geçersin.”*

K34-E: *“Daha da olgunlaşmak, sabırlı olmak, daha tahammüllü olmak...”*

Yaşlanmanın gündelik yaşama yansımalarına yönelik olumsuz ifadeler sayıca daha az olmakla birlikte, yaşlanmanın olumsuz değişimleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Sağlık problemleri en fazla ifade edilenlerin başında gelmektedir. Bedensel kısıtlamalar ve yetersizlik duygusu da bu kapsamda düşünülebilir. Çalışma hayatına dair dile getirilen ifadelerde özgürlük ve serbest zamanın artması nedeniyle olumlu değişimler ifade edilse de emeklilik sonrasına dair kaygısını dile getiren katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcılardan K30-E bunu: *“Yaşlanmaya hazırlıklıyım ama emekli olunca bir boşluğa mı düşerim diye çekincem oluyor”* şeklinde ifade etmiştir. Emeklilikle birlikte rol kaybının yaşanacak olmasının akademisyenlerde boşluk hissi oluşturabileceği ve geleceğe yönelik kaygı duymasına neden olabileceği, verilerden hareketle söylenebilir.

Yaşlanmanın gündelik yaşama olumlu ve olumsuz yansımalarının olabileceğini belirten akademisyenlerin yanı sıra bu sürecin kendisi için hiçbir şey değiştirmeyeceğini ifade eden azımsanmayacak sayıda (11 kişi) akademisyenin olduğu da belirtilmelidir. Örnek ifadelerden birkaç tanesine aşağıda yer verilmiştir:

K16-K: *“Yaşlandım ve çok fazla bir şey değiştirmedim.”*

K18-K: *“Henüz bir şey değiştirmedim. Yaşlandım diye pek ciddi bir farklılık olmadı. Zaman zaman önceki tempomun üstüne çıktığımda oluyor...”*

K24-E: “Çok bir değişiklik olmaz diye düşünüyorum.”

K33-E: “Sanki ben hep aynıymışım gibi gene öyle devam ediyor. Yedisinde neyse yetmişinde de o...”

Akademisyenlerin cevapları incelendiğinde, kendini yaşlı olarak tanımlayanlar olduğu gibi, gelecek zaman kipiyle konuşarak yaşlanmaya dair ileriye yönelik ifadelerde bulunanların olduğu da görülmektedir. Bu farklılığın katılımcıların kendi yaşlanma deneyimlerinden ve süreçlerinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte çalışma kapsamına dahil edilen akademisyenlerin 60-67 yaş arasında olmasının ve ileri yaşta (85 ve üzeri) olan akademisyenin olmamasının, başka bir deyişle halen çalışıyor olmalarının da etkisi olduğu düşünülebilir.

Akademisyenlerin yaşlanma deneyimi bağlamında, yaşlılık ve yaşlanma hakkında başkalarıyla konuşup konuşmadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan 16 kişi bu soruya evet cevabını verirken, 14 kişi ise hayır cevabını vererek yaşlılık ve yaşlanmaya dair başkalarıyla konuşmadığını dile getirmiştir. 6 katılımcı ise zaman zaman/kısmen bu konuya dair konuşmalarda bulunduğunu belirtmiştir. Evet cevabı veren akademisyenlerin, yaşlılık ve yaşlanmanın en fazla hangi yönüne dair konuştuğu ile ilgili cevaplar aşağıdaki tabloda kodlanmıştır.

Tablo 4.22 Yaşlanma ve gündelik hayat: yaşlılığın konuşulması

Tema	Kod
Yaşlılığın Konuşulması	Hastalıklar ve Sağlık Problemleri
	Gelecek Planlamaları
	Fiziksel Gerilemeler ve Yetersizlikler
	Çalışma Hayatı ve Emeklilik
	Genç Kalmaya Dair

Akademisyenlerin yaşlılıkla ilgili başkalarıyla en çok *hastalıklar ve sağlık problemleri* (9) hakkında konuştukları söylenebilir. Bunu, daha sonra sırasıyla *gelecek planlamaları* (6), *fiziksel gerilemeler ve yetersizlikler* (6), *çalışma hayatı ve emeklilik* (3) ve *genç kalmaya dair* (2) konular takip etmektedir.

Katılımcıların yaşlılık ve yaşlanmayla ilgili başkalarıyla konuştukları konuların başında sağlık problemlerinin ve hastalıkların olması yaşlanmanın kısmen de olsa, hastalıkla ilişkilendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Geleceğe yönelik planlamalar, çalışma hayatı ve emeklilik planları da konuşulan diğer

konulardandır. Özellikle gelecekte “Yaşlandığımda bana kim bakacak?” düşüncesinin oluşturduğu kaygı ve belirsizlik de bu süreçte konuşulan ve önem arz eden bir konudur. Bu bağlamda yaşlılık ve yaşlanma düşüncesinin, bakım ve yaşam alanına dair soru işaretlerinin oluşmasına yol açtığını, bakıma dair belirsizlik olduğunu söylemek mümkündür. Sadece akademisyenler özelinde değil, genel olarak yaşlı bakımı konusunun, gelecekte Türkiye’de en önemli sorunlardan biri olmaya aday olduğu söylenebilir. Çünkü Türkiye çok hızlı yaşlanmaktadır ve alt yapı olarak da buna henüz hazırlıklı değildir.

Akademisyenlerin başkalarıyla yaşlılığa ve yaşlanmaya dair neler konuştuğu ile ilgili birkaç örnek ifadeye aşağıda yer verilmiştir:

K1-E: *“Tabi ki. Daha çok emeklilik kavramı üzerinden konuşuluyor. Ne zaman emekli oluyorsun, emekli olunca ne yapacaksın gibi. Emeklilikle yaşlılık sanki biraz özdeş anlamda kullanılıyor. Emekli olan ya yaşlı olduğu için emekli oluyor, ya da zamanını doldurduğu için.”*

K4-E: *“Konuşuruz tabi ki. Ne yaparız? Huzurevine mi gidelim? Çoluk çocuk bize bakar mı? Rahat eder miyiz?”*

K12-K: *“Evet, konuşuruz. Sağlığını kaybetme kaygılarını ve ileriye dönük yapabileceklerimizi.”*

K13-K: *“Konuşurum, yaşlanınca elden ayaktan düşünce acaba nasıl bir yol izlemeliyim diye. Çocuğum olmadığı için.”*

K22-E: *“Yakın arkadaşlarımla konuşurum. Sağlıkla ilgili. Akademisyen arkadaşlarım var konuşuyoruz, emekli oldular. Kimi mutlu olduğunu söylüyor. Kimisi boşlukta olduğunu yalnız kaldığını söylüyor. Yavaş yavaş finale yaklaşıyoruz, finalimiz hayırlı olsun diye konuşuyoruz. Hazırlıklı olmak lazım.”*

K25-E: *“Kısmen konuşurum. İnsanın çalışması ve kendini genç tutması ile ilgili konuşurum.”*

Yaşlılık ve yaşlanmaya dair konuşmadığını, bu konuyu problem olarak görmediğini, yaşlı hissetmediğini ve genç olduğunu söyleyen akademisyenlerin örnek ifadelerinden birkaç tanesine aşağıda yer verilmiştir:

K6-E: *“Yaşlılık ve yaşlanma hakkında başkalarıyla konuşmam. Umursamam.”*

K19-E: *“Hiç konuşmam. Yaşlılıktan kaçtığım için değil. Gencim, dincim. Genç kalmaya çalışıyorum.”*

K20-K: *“Konuşmam, gerek duymuyorum.”*

K26-E: “Hayır konuşmam. Kendimizi genç hissediyoruz, daha o aşamada değiliz.”

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenler, “ellerinde sihirli bir değnek olsa, yaşlılıkla ilgili en çok değiştirmek isteyecekleri” durumlara ilişkin kodlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Bu veriler aynı zamanda katılımcıların, yaşlanmanın olumsuz olarak gördükleri yanlarıyla da paralellik göstermektedir (Bkz. Tablo 4.20).

Akademisyenlerin yaşlanma deneyimi bağlamında, katılımcılara “Elinizde sihirli bir değnek olsaydı, yaşlılığınızla ilgili neyi değiştirmek isterdiniz?” sorusu sorularak yaşlılıkla ilgili değiştirilmek istenen özellikler veya durumlar kodlanmıştır. Elde edilen bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.23 Yaşlanma ve gündelik hayat: yaşlılığa dair değiştirilmek istenen

Tema	Kod
Yaşlılığa Dair Değiştirilmek İstenen	Sağlık Problemleri
	Fiziksel Yetersizlik ve Hareket Kabiliyetleri
	Fizyolojik Yapı ve Dış Görünüş
	Yaşlanmayı Durdurmak
	Zihinsel Yetersizlik
	Yalnızlık

Akademisyenlerin, ellerinde sihirli bir değnek olsa, yaşlılıkla ilgili en çok değiştirmek istedikleri, *sağlık problemleri* (14) olmuştur. Bunu daha sonra sırasıyla *fiziksel yetersizlik ve hareket kabiliyetleri* (10), *fizyolojik yapı ve dış görünüş* (4) ve *yaşlanmayı durdurmak* (2) kodları takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir.

Yaşlanmaya dair değiştirilmek istenen diğer durumlar ise, yalnızlık, zihinsel yetersizliklerin giderilmesi ve yaşlanmanın durdurulabilmesidir. Genç kalmak istediğini ve yaşlanmamak istediğini dile getiren katılımcılar olmuştur. Bununla birlikte, katılımcılardan yaşlılığa dair hiçbir şey değiştirmek istemediğini (7 kişi) belirtenler de azımsanmayacak sayıdadır. Örneğin katılımcı K31-E bunu: “Hiçbir şeyi değiştirmek istemem, bu olacak. Yaşlanacak gideceksin, sistem bu” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bu durum yaşlanmanın doğal bir süreç olduğunun kabul edildiğini göstermektedir.

Aşağıda örnek katılımcı ifadeleri yer almaktadır:

K9-E: *“Yaşlanmayı durdurmak isterdim. Çünkü yaşamayı seviyorum.”*

K11-K: *“Beyin fonksiyonlarımı kaybetmemeyi ve zorunlu ihtiyaçlarımı karşılamayacak duruma gelmemeyi isterdim. Yatalak olmamayı ve aklımı kaybetmemeyi isterdim. Çünkü başkasına muhtaç olmak istemem.”*

K13-K: *“Yalnız olmamayı isterdim. Çünkü yalnızlık ürkütücü. Vakit geçirdiğin kişiler varsa daha iyi hissederim.”*

K18-K: *“Sağlığımın iyi olmasını isterdim. Çünkü bundan sonrası için beni kaygılandıran tek şey sağlığım.”*

K25-E: *“Fiziksel yeterliliklerin örneğin görme ve duyma gibi.”*

K29-E: *“Genç kalmak isterdim. 90 yaşına kadar 35 yaşındaki gibi dinamik olmak isterdim.”*

Akademisyenlerin yaşlanmayı, fizyolojik, zihinsel ve bedensel süreçleri içeren bütüncül bir yapı olarak gördükleri, verilerden hareketle söylemek mümkündür. Kimi bu süreci fiziksel olarak kimi de zihinsel olarak deneyimlemektedir. Akademisyenlerden bazıları (2 kişi) daha genç kalmak ve yaşlanmayı durdurmak istediğini belirtirken, bazıları (7 kişi) da yaşlanmayı kabul etmekte ve doğal bir süreç olarak görmektedir.

Tüm bu veriler, başka bir deyişle bakış açısındaki farklılıklar, yaşlanma deneyiminin bireysel olduğunu göstermektedir. Akademisyenler kendi yaşam tarzları ve yaşayış biçimlerine göre bu dönemi deneyimlemektedirler.

Akademisyenlere, kendilerine *“Yaşlı denilmesi yerine ne denilmesini isterdiniz?”* şeklinde sorulduğunda, katılımcılardan bu konuda alternatif bir hitap şekli belirtmeyerek, bu konu üzerine hiç düşünmediğini (4 kişi) belirtenlerin yanı sıra, yaşlı hitabından rahatsız olduğunu (13 kişi) dile getirerek, alternatif olarak yaşlı kelimesi yerine farklı seçenekler olabileceğini belirtenler de olmuştur. Buna neden olarak ise, yaşlı kelimesinin olumsuz çağrışımlar içermesi gösterilmiştir.

Katılımcıların yarısından fazlası (19 kişi) ise yaşlı hitabının kendilerini rahatsız etmediğini ve bu şekilde hitap edilebileceğini belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerden kendilerine yaşlı denilmesinden rahatsız olacaklarını belirtenlerin, yaşlı hitabı yerine önerdikleri hitaplar, aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.24 Yaşlı hitabı

Tema	Kod
Yaşlı Hitabı	Yaş Almış
	Beyefendi
	Büyüğüm
	Olgun Kişi
	Emekli
	İhtiyar
	Tecrübeli

Tabloda yer alan kodlardan en çok tekrar eden kod *yaş almış* (3) hitabı olmuştur. Bunu daha sonra sırasıyla kendisine *beyefendi* (2), *büyüğüm* (2) ve *olgun kişi* (2) şeklinde hitap edilmesini isteyenler takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir. Örnek ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

K8-E: “*Yaşlı kelimesi tabi ki rahatsız eder. Yaşlı, artık işe yaramıyorsun gibi klişe bir kavramdır... Yaşlı yerine beyefendi denilmesini tercih ederim.*”

K17-E: “*Nasıl ki eskiden sakat kelimesi kullanılırken artık kullanılmıyor, yaşlıya da yaş almış denilmeli. Onları daha onure edici ve deneyimini vurgulayıcı bir terim.*”

K25-E: “*İhtiyar denilebilir, yetkin anlamına geliyor.*”

K29-E: “*Çok hoşlanmam, büyüğüm veya abim denilebilir.*”

K35-E: “*Yaşlı rahatsız eder, tecrübeli denilebilir.*”

Yaşlı hitabının onları rahatsız etmediğini ve bu şekilde hitap edilebileceğini söyleyen katılımcıların örnek ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K19-E: “*Eski Türkçede kart deniliyordu, yaşlı, yaş almış demek. Yaşlı denilebilir, negatif bir anlamı yok.*”

K20-K: “*Yaşlı isem ne denilmesini bekleyebilirim ki? Yaşlı denilebilir.*”

K36-E: “*Yaşlı hitabı güzel. Bebek, çocuk, yetişkin, yaşlı... İhtiyar hitabı sevimli değil. İhtiyarlık farklı, yaş almak farklı. Yaşlanana yaşlı denilir.*”

Yaşlı hitabının olumsuz bir anlam ifade etmediğini belirten katılımcılar için nasıl ki bebeklik, çocukluk, yetişkinlik dönemleri birer süreç ise, yaşlılık da bir süreçtir ve hayatın doğal akışında olan bir dönemdir. Bu nedenle de yaşlılık dönemindeki bireye yaşlı denilmesinin herhangi bir sakıncasının olmadığı dile getirilmiştir. Buna karşılık, kendisine yaşlı denilmesinden rahatsız olan katılımcılar

ise, toplumda yaşlıya yüklenen işe yaramaz ve hastalık sahibi vb. ön yargılar nedeniyle, yaşlı kelimesi yerine kendilerine, yaş almış, beyefendi ve olgun kişi gibi hitapları tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla verilerden hareketle kişinin kendisine nasıl hitap edileceğine dair tercihinin de yaşlılık ve yaşlanmaya dair deneyimleri üzerinden şekillendiği söylenebilir.

Daha önce değinildiği üzere, Türkiye’de yaşlı nüfus oranı hızla artmaktadır (TÜİK, 2025) ve bu açıdan gelecekte Türkiye için yaşlı bakımı olgusu en önemli sorunlardan biri olacaktır. Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerin yaşlılık döneminde birlikte yaşamak istedikleri kişilere ilişkin tercihleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.25 Yaşlı bakımı: yaşlılık ve mekan

Nerede?	Yakınlarının Yanında	Kurumsal Bakımevinde	Koşullara Bağlı Değişir	Tek Başına
Kişi Sayısı	21	6	6	2

Akademisyenlerin yaşlılık dönemine ilişkin nerede ve kimlerle yaşanması gerektiğine ilişkin tercihleri farklılık göstermektedir. Şöyle ki, yakınlarının yanında (21 kişi), kurumsal bir bakımevinde (6 kişi) ve tek başına (2 kişi) geçirmek istediğini söyleyenler olduğu gibi, bu durumun koşullara bağlı olarak değişebileceğini (6 kişi) belirtenler de olmuştur. Örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır:

K3-E: “Kolay karar verilebilecek bir şey değil. Eski zamanda tabi ki aile ile kalıyordunuz ama günümüzde insanlar daha fazla yaşıyor. Ortalama 80-90 yaşına kadar., Parkinson, Alzheimer, şeker hastalığı, kalp rahatsızlıkları, psikolojik rahatsızlıklar görülüyor... Hayat şartları bakımevlerine zorluyor. Ama bu, kültüre müsait değil. Bizim çocuklarımız belki müsait olur ama biz bu ikilemi yaşayan insanlarız. Zorunlu kalınırsa bakımevi çok önemli tabi ama bakımevlerinin özel bir donanımda olması ve ailenin bunu karşılayabilmesi lazım. Herkesin bireysel kararı.”

K9-E: “Bakımevinde geçirmeyi asla düşünmem. Kendi evimde kendime baktıracak birilerinin nezaretinde olabilir. Kendimi daha güvende hissederim.”

K11-K: “İkisi de olabilir. Hatta kurumsal iyi hizmet veren bir yer olursa isterim yani. Özellikle bunun olması gerektiğini de düşünüyorum.”

K13-K: “Kurumsal ve gelişmiş modern yaşlılık merkezlerinde kalmak isterim. Hemşire, doktor her daim yanında. Yemekler hazır.”

K15-E: “Kendi yakınlarım, çoluğum çocuğum akrabalarım. Çünkü huzurevleri aslında huzursuzluk evleri. İnsanların atıldığı, itildiği yerler. İstemem.”

K18-K: “Zamana ve şartlara göre değişir. Sağlığım yerinde olursa, yakınlarım ile isterim. Ama kurumsal bakımevine gitmem gerekirse bundan rahatsızlık duymam.”

K26-E: “Bunların hiçbirine gerek kalmadan kendi başıma geçirmek isterim. Kimseye muhtaç ve yük olmama iç güdüsü. Çocuklarla da yaşlı bakım evinde de yük gibi algılanıyor.”

Katılımcıların yarısından fazlasının (21 kişi) yaşlılık günlerini yakınları, ailesi ve akrabalarıyla geçirmek istediği görülmektedir. Kurumsal bakımı tercih eden akademisyenlerin, tercih etme nedenleri arasında, ailelerine ve çocuklarına yük olmak istememe, söz konusu kurumlarda sağlık hizmetlerine (doktor, hemşire vb. gibi) ulaşmanın daha kolay olacağı düşüncesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra kurumsal bakımevlerini tercih eden katılımcılar modern imkanlarla donatılmış ve iyi hizmet veren bakımevlerini tercih edeceklerini de eklemişlerdir.

Katılımcılara, yaşlının kiminle yaşaması gerektiğinin yanı sıra kimin bakması gerektiği de sorulmuştur. Akademisyenlerin yaşlı bakımını kimin üstlenmesi gerektiğine dair görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.26 Yaşlı bakımı: kim bakmalı?

Kim Bakmalı?	Aile	Kurumsal Bakım	Kurum ve Aile Birlikte	Bireysel Tercihe Bırakılmalı	Kendisi
Kişi Sayısı	12	9	7	5	3

Katılımcıların, yaşlılık döneminde nerede ve kimle yaşaması gerektiğine dair birbirinden farklı görüşlere sahip olduğu gibi, yaşlıya kimin bakması gerektiği konusunda da görüşler farklılaşmaktadır. Şöyle ki, yaşlının bakım sorumluluğunun sırasıyla ailesi tarafından (12 kişi), Devlet (kurumsal bakım) (9 kişi) tarafından hem aile hem de Devlet tarafından (7 kişi) üstlenilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte bakımın yaşlının kendi bireysel tercihinin bırakılması (5 kişi) gerektiğini belirtenlerle, yaşlı bireyin kendi kendine bakması (3 kişi) gerektiğini belirtenler de

bulunmaktadır. Verilerden hareketle, yaşı bakımını öncelikle ailenin üslenmesi gerektiği, bunun olmadığı durumda kurumsal bakımın devreye girmesi gerektiği ve daha da önemlisi aile-Devlet iş birliğiyle bakım sorunun çözülmesi gerektiği şeklinde düşünüldüğü sonucuna ulaşılabilir. Örnek ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

K11-K: *“Kamu ve aile bireyleri. Ama aile bireyelerine fazla yük olmamak gerekiyor. Kamusal kaynaklarla yaşlılar için iyi yatırımlar yapılması gerektiğini düşünüyorum.”*

K14-E: *“Devlet. Ülkenin vatandaşının sağlığından, yaşamından, can güvenliğinden devlet sorumlu olmalıdır.”*

K19-E: *“Kendi oğlu kızı üstlenmeli. Ben bunu yaptım. Elin bakıcısı gelip bakamaz.”*

K22-E: *“Öncelikle en yakınları, eşi ve çocukları. Başkası o özeni göstermez, sadece para için bakabilir.”*

K36-E: *“Birey kendi kendine bakımını yapmalıdır. Kimseye yük olmadan.”*

Yaşlı bakım hizmetlerinde temel yaklaşım, yaşlının entelektüel, kültürel ve inanç değerlerini göz önünde bulundurarak, onu kendi sosyal çevresinden ve evinden koparmadan yaşamını sürdürmesini sağlamaktır. Hizmetler genel olarak yataklı ve ayakta tedavi kurumları olarak sınıflandırılrsa da asıl hedef yaşlının kendi evinde desteklenmesidir. Nitekim ülkemizde de Sağlık Bakanlığı öncülüğünde yürütölen çalışmalar, yaşlıyı hastane ortamından ziyade evde tutmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda sunulan hizmetler; evde tıbbi bakım ile sınırlı kalmayıp, yaşlının günlük yaşamını sürdürebilmesini sağlayan genel destek hizmetlerini (temizlik, alışveriş vb.), gündüz bakım merkezlerini ve rehabilitasyon ünitelerini de kapsayacak şekilde çeşitlenmektedir (Yavuzer, 2020, s. 112).

Dünya genelinde yaşlılara sunulan hizmetler temel olarak iki ana kategoride değerlendirilmektedir: Akut ve kronik rahatsızlıkların tedavisine odaklanan tıbbi hizmetler (hastaneler, geriatri üniteleri) ve barınma, beslenme gibi günlük yaşam gereksinimlerini karşılayan sosyal bakım hizmetleri (huzurevleri). Ancak, kronik bir rahatsızlığı bulunmayan fakat günlük işlevlerini yerine getirmekte zorlanan veya yalnızlık çeken bireyler için kurumsal bakıma alternatif olarak evde bakım modeli giderek önem kazanmaktadır (Yavuzer, 2020, s. 113).

Türkiye’de ise yaşlılara yönelik hizmetler, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından çok paydaşlı bir yapıda yürütölmektedir. Bu kurumlar aracılığıyla

sunulan koruyucu, önleyici ve tedavi-rehabilite edici hizmetler; huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile gündüzlü bakım merkezleri çatısı altında toplanmaktadır. Temel amaç, yaşlı bireylerin güvenli bir ortamda bakım ve sosyal ihtiyaçlarını gidererek yaşam kalitelerini yükseltmektir (Yavuzer, 2020, s.113).

Yaşlı bakım modelleri karşılaştırıldığında, evde bakım hizmetlerinin kurumsal bakıma göre daha avantajlı olduğu söylenebilir. Yavuzer'e (2020, s. 114) göre, yaşlı bireylerin bildikleri ve güven duydukları ev ortamında kalmaları, onların özerklik ve bağımsızlık hislerini korumalarına yardımcı olmaktadır. Kurum bakımında kalan yaşlılarda ruhsal sorunların görülme riski artarken, ev ortamı, bireyin aile üyeleri ve yakın arkadaşlarıyla sosyal etkileşimini sürdürmesine ve olumlu duygusal deneyimler yaşamasına olanak tanımaktadır. Ayrıca evde bakım, hem yaşlının yaşam kalitesini artıran 'yeryerde yaşlanma' anlayışını desteklemesi hem de kurumsal bakıma kıyasla çoğu zaman daha ekonomik bir seçenek olması nedeniyle giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerden bazıları (12 kişi) aile ve yakın çevreye daha fazla güven duyduğunu ve bundan dolayı kurumsal bakım tercih etmediğini dile getirmiştir. Bununla birlikte kurumsal bakımın yapıldığı mekanların imkanlarının iyileştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi durumunda tercih edebileceğini belirten katılımcılar (7 kişi) da olmuştur. Dolayısıyla hem kurumsal hem de evde bakım hizmetlerinin çok yönlü olarak avantaj ve dezavantajlarının bütüncül şekilde değerlendirilmesinin önemli olduğu, verilerden hareketle söylenebilir.

Evde bakım hizmetleri, yaşlı bireylerin psikolojik iyileşme süreçlerini desteklemesi, sosyal hayata katılımlarını artırması ve aile bütünlüğünün korunmasına katkı sağlaması açısından çok da çeşitli faydalar sunmaktadır. Kurumsal bakım modellerine kıyasla hastanede yatış sürelerini kısaltması ve bakım maliyetlerini düşürmesi nedeniyle de tercih edilen ekonomik bir modeldir. Bu hizmet, yalnızca tıbbi bir destek süreci olmayıp; doktor, hemşire, sosyal çalışmacı ve psikolog gibi farklı disiplinlerden uzmanların iş birliğiyle yürütülen koruyucu ve tedavi edici kapsamlı bir organizasyondur. Ayrıca, yatağa bağımlı veya kronik rahatsızlığı olan bireyler için sunulan evde sağlık hizmetleri ile bilişim teknolojileri aracılığıyla uzaktan destek sağlayan tele-sosyal hizmet modelleri, modern toplumlarda artan bakım ihtiyaçlarını karşılamada önemli birer araç haline gelmiştir (Müftüler, 2019, s. 309).

Müftüler'e (2019, s. 310) göre, evde bakım hizmetlerinin temel amacı, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek ve günlük yaşam aktivitelerini sürdürebilmelerine destek olmaktır. Türkiye'de bu hizmet modeli hem devlet hem de özel sektör tarafından ideal bir hedef olarak benimsenmiş olsa da Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında uygulamaların henüz istenilen yaygınlık düzeyine ulaşmadığı görülmektedir. Özellikle büyükşehirlerde yapılan araştırmalar, evde bakım ve temizlik hizmeti alan yaşlıların oranının, hizmete ihtiyaç duyanlara kıyasla düşük kaldığını göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen verilerden biri de kırdan kente göç ve tarımdan sanayiye geçişle birlikte, geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinin, yaşlı bireyin aile içinde konumunu belirsizleştirmesidir. Nitekim katılımcılar, geleneksel yapıda yaşlıya aile içerisinde bakıldığını, günümüzde ise bu görevin kurumsal bakıma devredildiğini sık sık dile getirmişlerdir. Modernleşme süreciyle birlikte meydana gelen sosyal, kültürel ve siyasal değişimler, geleneksel aile yapısını ve yaşlının aile içindeki statüsünü dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin önem kazanmasına ve kurum bakımına duyulan ihtiyacın artmasına neden olmuştur (Müftüler, 2019, s. 312).

Günümüzde artan yaşam süresi ve yaşlanan dünya düşünüldüğünde, modern aile yapısı içerisinde yaşlı bakımının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Kültürel anlamda bakımevleri kabul edilmeyen veya dışlanma hissi uyandıran yerler olsa da modern aile yapısında bireysellik tercih edildiği müddetçe bakımevlerine ihtiyaç artacaktır. Bundan dolayı yaşlı bakım merkezleri ve huzurevlerindeki kurumsal yapı geliştirilmeli ve iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Kurumsal yapıdaki sosyolog, gerontolog, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve yaşlı bakım uzmanı sayısı arttırılmalı ve birçok disiplinin bir arada süreci yürütmesine imkân sağlanmalıdır.

Yaşlı bakım sürecinde hem kamu hem de aile bireyleri ortaklaşa hareket etmeli ve yaşlı bakım hizmeti alan bireyin sağlıklı ve güvenli bir şekilde yaşlanma sürecini geçirmesi sağlanmalıdır. Tüm bunlardan daha da önemlisi, yaşlı bireyin nerede ve nasıl yaşlanmak istediği öncelikle onun tercihinine bırakılmalıdır. Çünkü bu süreci deneyimleyecek olan bireyin kendisidir. Nerede sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir yaşlılık geçirecekse, orada yaşlanmalıdır. Bizim istediğimiz yerde değil, kendi istediği yerde yaşamalıdır!

4.4 Akademisyenlerin Gençlik Dönemine Bakış Açısı

Gençlik dönemi, bireyleri hayatında önemli bir zaman dilimini temsil eden dönemlerden biridir. Bu dönemde geçirilen yaşantılar, sosyal ilişkiler ve bireysel tercihler, bireyin sonraki yaşam dönemlerini de şekillendirmektedir. Bundan dolayı bireylerin yaşlanma deneyimleri ele alınırken, gençliğe dair yaşantılarının da incelenmesi önemlidir. Bu bağlamda katılımcılara “*Geçmişe dönebilecek olsaydınız, hangi yaşınıza dönmek isterdiniz?*” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar aşağıdaki tabloda kodlanarak verilmiştir.

Tablo 4.27 Gençlik dönemine bakış: geçmişe dönüş

Tema	Kod
Geçmişe Dönüş	Çocukluk Dönemi
	Gençlik Dönemi
	18-20 yaş
	30-35 yaş
	40-45 yaş

Tablo incelendiğinde katılımcıların geçmişte dönmek istedikleri yaş aralıkları ve dönemlerin farklılaştığı görülmektedir. Katılımcılardan sırasıyla 30-35 yaş aralığındaki dönemlerine dönmek istediğini (14 kişi), 18-20 yaş aralığındaki dönemlerine dönmek istediğini (7 kişi) ve 40-45 yaş aralığındaki dönemlerine dönmek istediğini (4 kişi) belirtenler olmuştur. Söz konusu yaş dönemlerine dönmek isteme nedeni olarak ise, bu dönemlerde daha dinamik, daha enerjik, daha olgun ve daha üretken olduklarını belirtmişlerdir.

Bununla birlikte katılımcılar arasında herhangi bir yaş belirtmeden, belli bir dönemi ifade edenler de olmuştur. Şöyle ki çocukluk dönemine (3 kişi) ve gençlik dönemine (1 kişi) dönmek istediklerini söylemişlerdir. Ayrıca, azımsanmayacak sayıda katılımcı ise şu andaki yaşından memnun olduğunu, geçmişe dönmek istemediğini (7 kişi) ve her yaşın kendine has güzelliğinin olduğunu dile getirmiştir. Verilerden hareketle, çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerin yarısından fazlasının (21 kişi), daha dinamik ve üretken olabildikleri için 18-35 yaş aralığındaki dönemlerine dönmek istediği söylenebilir. Örnek ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

K12-K: “40’lı yaşlarıma. Çünkü insanların en olgun olduğu, mesleki ve fiziksel anlamda doruğa ulaştığı noktadır.”

K14-E: “20’li yaşlar çünkü bütün gençliğin heyecanının ve o yılların insana verdiği tüm enerjilerin en yoğun yaşandığı dönem.”

K16-K: “Bulunduğum yaş iyi. Çünkü bir sürü tecrübe kazandığımı düşünüyorum.”

K20-K: “Geçmişe dönmek istemem çünkü geçmişle ilgili bir hesabım yok. Kendimi gerçekleştirdiği düşünüyorum.”

K28-E: “25-30 yaş olabilir. Çünkü maddi ve manevi olarak en fazla faaliyetlerin yapıldığı ve topluma yararlı olunduğu dönem.”

K36-E: “Hiçbir yaşıma geri dönüp tekrar yaşamak istemem. Her yaşın bir güzelliği vardır.”

Katılımcılara “Zaman zaman keşke insan hiç yaşlanmasaydı dediğiniz olur mu?” şeklinde sorulduğunda çoğunluğu (24 kişi) bu soruya “hayır” yanıtını vermiştir. Bunu daha sonra “evet” diyenler (10 kişi) ve “nadiren” dediğini belirtenler (2 kişi) izlemektedir. Akademisyenlerin cevaplarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.28 Gençlik dönemine bakış: yaşlılık olmasaydı?

Yaşlılık Olmasaydı?	Hayır	Evet	Nadiren	TOPLAM
Kişi Sayısı	24	10	2	36

“Zaman zaman keşke insan hiç yaşlanmasaydı demediğini” belirten (24 kişi) akademisyenler, nedeni dini ve bilimsel olmak üzere iki farklı bakış açısıyla açıklamışlardır. Dini bakış açısıyla açıklayanlar, insanın ölümlü olduğunu, ölümsüzlüğün Allah’a ait olduğunu belirtmişlerdir. Bilimsel bakış açısıyla açıklayanlar ise, her canlı gibi insanın da doğup büyüdüğünü ve yaşlanarak öldüğünü, yaşlanmanın doğal bir süreç olduğunu, her bireyin bu süreci deneyimleyeceğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte “Zaman zaman keşke insan hiç yaşlanmasaydı dediğini” belirten (10 kişi) akademisyenlerin yaşlanmak istememe nedeni 18-35 yaş arası dönem gerekçeleriyle paralellik göstermektedir. Genç ve dinamik olmak, daha fazla üretebilmek, fiziksel anlamda yetersizlikler yaşamamak için bunu dediklerini belirtmişlerdir.

Örnek ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

K4-E: *“Hayır. Benim inancıma göre dünya kaç defa doldu boşaldı. Mezarlıklarda Hüve'l-bâki yazar. Bâki olan Allah'tır. Bizler ölümlüyüz. Bunu kabul etmemiz lazım. Dolayısıyla yerimizi ve bayrağı arkadan gelenlere bırakmak lazım.”*

K12-K: *“Evet olur. İnsan fiziksel gücünü kaybediyor. Hep aynı güçte olmayı istiyorsunuz.”*

K13-K: *“Hayır olmaz. Hiç öyle düşünmedim. Allah bizi yaratmış. Doğduk, büyüdük ve öleceğiz. Kaçınılmaz bir süreç.”*

K14-E: *“Bireysel olarak söylesem bile dünyanın döngüsel yapısı içinde olmaz. Her canlı belli bir yaşam süresini bu doğada geçirmek zorunda. Ben sürekli yaşarsam benden sonraki kuşaklar nasıl ve nerede yaşayacak? Dünya sadece bize ait değil, bütün insanlara aittir.”*

K21-K: *“Evet, çünkü insanoğlu hep genç kalmak ister.”*

K31-E: *“Nadiren olur. Geriye bakıp bir şeyler yapmak istediğinde ve yapamadığında.”*

4.5 Akademisyenlerin Emekliliğe Bakış Açıları

Çalışma kapsamında son olarak “Emeklilik Süreci” teması ele alınacaktır. Bu bölümde akademisyenlerin emekliliğe dair bakış açıları ele alınmaya çalışılacaktır.

Müftüler'e (2019, s.232) göre emeklilik, "20. yüzyılın olgusu olan emeklilik, bireyin belli bir iş günü veya yıl olarak hesaplanan sürede çalışarak elde ettiği haktır".

Emeklilik, rol kaybı başta olmak üzere çok çeşitli boyutlarıyla yaşlanma sürecini etkilemektedir. Günümüzde yaşam süresinin uzamasıyla birlikte emeklilik yaşının kaç olması gerektiği, gündemdeki yerini korumaktadır. Akademisyenler söz konusu olduğunda ise emeklilik yaşı ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü yılların birikiminin gençlere aktarımının sektöre uğraması anlamına gelmektedir bu!

Çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerin emeklilik yaşına ilişkin görüş ve önerileri, yaşlanma deneyimlerinin anlaşılabilmesi için önemlidir. Akademisyenlere *“Sizce akademisyenler kaç yaşında emekli olmalıdır?”* sorusu sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda, çalışma kapsamında yer alan akademisyenlerin emeklilik yaşına ilişkin görüş ve önerileri, mülakat verilerinden hareketle kodlanmıştır.

Tablo 4.29 Emeklilik süreci: emeklilik yaşı

Tema	Kod
Emeklilik Yaşı	Sağlığını Kaybettiğinde
	65-67 Yaş
	Kendi İsteddiği Yaş
	70 Yaş
	Verim Düştüğünde
	75 Yaş
	80 Yaş

Katılımcıların cevapları incelendiğinde en çok tekrar eden kod *sağlığını kaybettiğinde* (14) olmuştur. Bunları sırasıyla *65-67 yaş* (8), *kendi istediği yaş* (5), *70 yaş* (4) ve *verim düştüğünde* (3) kodları takip etmektedir. Tablodaki diğer kodlar birer kez söylenmiştir. Katılımcılar tarafından “emekliliğin yaş ile bağlantılı olmadığı ve akademisyenlerin sağlığını kaybettiğinde emekli olmasının” “bireyin kendi istediği yaşta emekli olmasının” gerektiğini belirtilmesi, akademisyenlikle emekliliğin yan yana durmaması gereken iki olgu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca verimliliğin düşmesine bağlı olarak emekliliğe karar verilmesi gerektiğini belirtenlerin olması da bu yorumu destekler niteliktedir. Örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

K1-E: “Akademisyenlerin emekliliği düşünülmemeli. 60-65 yaşına geldiğinde doğru düzgün akademisyenlik yapanlar için emeklilik söz konusu olmamalı. O insanın üretimine ve çabasına bakılmalı...Biz akademisyenlikte bir döngü olsun isteriz. Ben yirmi beş senede bir laboratuvar kurmuşum, ben gidince orası boş mu kalacak? Bu işi dünyada yapan on kişi anca var. Hadi yirmi olsun. Devamı gelmesi lazım. Dolayısıyla 65 yaş gerçek işini yapanlar için düşünülmesi gereken bir yaş. 70 olabilir belki...”

K2-E: “Düşünme yeteneği halen iyi durumda olan birinin 75 yaşına kadar kalması da uygundur, 65 yaşını dolduran birinin emekli olması gereken durumlar da olabilir. Akademisyene bağlı.”

K12-K: “Akademisyenler fiziksel gücünün yeteceği ve bilişsel anlamda düşünce üretebileceği yaşa kadar çalışmalı. 90 yaşında düşünce üreten insanlar var.”

K14-E: “Ben 67 yaşı çok erken buluyorum. Sağlıklı ders verebileceğine dair bir rapor olduktan sonra 75 yaşına kadar ders verilebileceğini düşünüyorum.”

K15-E: “Akademisyenler gücü yetiyor, çalışma kudreti var ve üretebiliyorsa yaş sınırı çizmemek lazım. Mimar Sinan Selimiye Camisini 85 yaşında yapmıştır. Halil İnalcık en önemli eserlerini 90 yaşından sonra yazmıştır.”

K34-E: “Bence akademisyenler sağlığı el verdikçe ve çalışmak da istiyorsa emekli olmamalı. Yeter ki sağlıklı olsun. Zorla emekliye sevk edilmek onun akademik birikimini toprağa gömmek gibi oluyor. Ama zihin sağlığı ve fiziksel sağlığı yerinde olmalı.”

Akademisyenlerin deneyimleri bağlamında emeklilik yaşının akademiye sabit bir sınıra yerleştirilmemesi gerektiğini, verilerden hareketle söylemek mümkündür. Emeklilik yaşının belirlenmesinde sadece kronolojik yaş değil birçok unsur etkilidir. Akademisyenin sağlığı, devam etmesine el veriyorsa ve emekli olmayı istemiyorsa buna yönelik tercih imkânı sunulmalıdır. Akademisyen, bilgi birikimini aktararak topluma faydalı olmaya devam edebilmesi için emeklilik yaşının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte farklı alternatif yollar da geliştirilebilir. Şöyle ki, akademisyenler yaş kuralı gereği emekliliğe ayrılrsa dahi, kendileri istedikleri takdirde üniversitelerde veya farklı kurumlarda eğitim vermeye, aktif olarak ders anlatmaya ve topluma faydalı olmaya devam edebilirler.

Günümüzde zorunlu emeklilik uygulaması, insan hakları perspektifinden eleştirilmekte; 65 yaş ve üzerinde olup halen dinç ve üretken olan bireylerin çalışma haklarının ellerinden alındığı savunulmaktadır. Sabit bir yaş sınırı yerine, bireylere prim ödeme ve yaş tercihinde bulunma hakkı tanıyan esnek modellerin ve aşamalı emeklilik (tam zamanlıdan yarı zamanlıya geçiş) sisteminin uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Ayrıca ekonomi sektöründe yaşlılara ve emeklilere yönelik tutumlar incelendiğinde; işe alım ve mesleki eğitim süreçlerinde yaş ayrımcılığı yapıldığı, yaşlı deneyiminin yeterince önemsenmediği ve özellikle kiracı olan yaşlılar gibi ekonomik dezavantajlı gruplara karşı olumsuz davranışların sergilendiği görülmektedir (Müftüler, 2019, s. 232).

Bu tez yazım süreci devam ederken akademisyenlerin emeklilik yaşına dair düzenleme girişimleri söz konusu olmuştur. Şöyle ki, 2025 yılı Kasım ayında, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Plan ve Bütçe Komisyonunda, Millî Eğitim Bakanlığının 2026 yılı bütçesi üzerine görüşmeler yapılmıştır. Komisyonunda, Millî

Eğitim Bakanlığının yanı sıra Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) Başkanlığı, Yükseköğretim Kalite Kurulu ve üniversitelerin 2026 yılı bütçeleri de kabul edilmiştir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanı Prof. Dr. Erol Özvar komisyonda üniversitelere yönelik bazı açıklamalarda bulunmuş ve çeşitli düzenlemelerden bahsetmiştir. Bununla birlikte öğretim üyelerinin emeklilik yaşına ilişkin Özvar, *"Bununla da alakalı bir düzenleme yapıyoruz. Emeklilik yaşının 72'ye kadar çıkarılabileceğini Yükseköğretim Kurulu olarak düşünüyoruz. 72 yaşından da 75 yaşına kadar üniversiteler ile öğretim üyesi arasında hususi bir sözleşmeyle 75'e kadar da uzatılabileceği kanaatini taşıyoruz. Bundan sonrası, Meclisimizin vereceği kararla şekillenecektir"* ifadelerinde bulunmuştur (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2025). Bu gelişme akademisyenler ve üniversitelerdeki eğitim süreçleri anlamında büyük önem taşımaktadır.

Yavuzer'e (2020, s.75-76) göre emeklilik bireyler için yoğun emek sonrası iş yaşamından ayrılmayı ifade eden bir kavramdır. Emeklilik sonrasında bireyin yaşam stili değişmekte ve birtakım rolleri bırakmak zorunda kalmaktadır. Bundan dolayı emekliliğin uyum problemlerine yol açtığı ve sağlık anlamında da düşüslere neden olan stresli bir süreç olduğu düşünülmektedir. Buna yönelik olarak, akademisyenlerin emeklilik süreci bağlamında ele alınması gereken bir diğer konu da emeklilik sonrasında nasıl bir yaşam istendiğidir. Akademisyenlerin emeklilik sonrasına dair planlarına yönelik elde edilen kodlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.30 Emeklilik süreci: emeklilik sonrası yaşam

Tema	Kod
Emeklilik Sonrası Yaşam	Kitap Yazmak ve Okumak
	Doğayla İç İçe Dingin Bir Yaşam
	Hobiler ile Vakit Geçirmek
	Seyahat Etmek
	Sosyal Etkinlikler
	Aile ile Zaman Geçirmek
	Topluma Fayda Sağlamak
	Ticaret Yapmak

Akademisyenlerin emeklilik dönemi yaşamlarını farklı şekillerde planladıkları söylenebilir. Emeklilik sonrası yaşama dair verilen cevaplar incelendiğinde en çok tekrar eden kod *kitap yazmak ve okumak (11)* olmuştur. Bunu daha sonra sırasıyla *doğayla iç içe dingin bir yaşam (8)*, *hobiler ile vakit geçirmek (7)*, *seyahat etmek (7)*, *sosyal etkinlikler (5)*, *aile ile zaman geçirmek (5)*, *topluma fayda sağlamak (2)* ve *ticaret yapmak (1)* kodları takip etmektedir. Bunlara ek olarak emeklilik sonrasına dair şu an herhangi bir plan yapmadığını ve buna emekli olduğunda karar vereceğini (4 kişi) belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Örnek ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

K1-E: “Emeklilik sonrası tabi ki birtakım planlarım var. Emeklilik sonrası yine üniversite gibi bir ortamda, buna yönelik işler yapmayı düşünüyorum. Kitap yazmaya devam etmek istiyorum. Çevre, kültür, bilim hakkında sunumlar yapıyorum. Bunları bir seri haline getirmek istiyorum. Öğrenciler ile konuşmak ve bu bilgiyi aktarmak istiyorum.”

K3-E: “Emeklilik planı yapma şansın yok. Post modern bir zamanda yaşadığımız için aile bireylerinin her biri her yerde. Herkes yersiz ve yurtsuzluğu yaşıyor. Eskiden aile kabristanlığı olurdu. Şimdi herkes her yerde, her çocuk farklı yerde yaşıyor. Nerede ölüp gömüleceğim bile belli değil...”

K4-E: “Köye gideceğim, verandada oturacağım ve anılarımı yazacağım.”

K20-K: “Hayatımı renklendirecek çeşitli aktiviteler, bilimsel çalışmalar yaparak ve hobilerle uğraşarak geçirmek istiyorum.”

K34-E: “Toprakla uğraşmak. Sevdiklerimle ve komşularımla daha iyi vakit geçirmek. Eski arkadaşlarımı ziyaret etmek. Eşimle seyahat etmek.”

Bazı akademisyenler emeklilik sonrasında kitap yazmak, bilimsel çalışmalarına devam etmek ve topluma faydalı olacak birtakım çalışmalar yapmak istediğini söylemiştir. Akademisyenlerin bir kısmı ise emeklilik sonrasında daha dingin, huzurlu ve doğayla iç içe bir yaşamı arzulamaktadır. Seyahat etmek, kişisel hobiler ile meşgul olmak, ailesi ve sevdikleri ile vakit geçirmek ve sosyal aktivitelere katılmak istediğini dile getirenler de olmuştur. Tüm bunlar emekliliğe dair planlamaların, bireylerin yaşam deneyimlerine paralel olarak şekillendiği ve akademisyenlerin yine üreterek yaşlanmak ve yoğun çalışma nedeniyle yapamadıklarını emekli olduklarında yapmak istediklerini göstermektedir.

Emeklilik sonrası yaşama dair yaşlı bireylerin topluma katılımının sürdürülmesi ve aktif yaşlanmanın mümkün kılınması önemlidir. Modern

toplumlarda yaşı bireylerin ekonomik bağımlılığını azaltmak ve gelir düzeylerini korumak amacıyla, iş piyasasında kalıcılığı teşvik eden politikalar geliştirilmektedir. Bu bağlamda, yaşlılara yönelik 'Esnek Çalışma Modeli' uygulamaları (evden çalışma, esnek saatler vb.) ve yaş ayrımcılığının önlenmesi gibi stratejilerle çalışma koşullarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde isteğe bağlı emeklilik yaşının 70'e kadar uzatılması, Avrupa'da ise erken emekliliğin teşvik edilmemesi bu yaklaşımın göstergeleridir. Ayrıca Japonya gibi teknolojinin yoğun kullanıldığı ülkelerde yaşlıların iş hayatında robotlarla desteklenmesi veya Çin'deki gibi yasal düzenlemelerle yaşlı bakımının güvence altına alınması gibi çeşitli ekonomik tedbirler uygulanmaktadır (Müftüler, 2019, s. 234).

Çalışma kapsamında emekliliğe dair ele alınan diğer bir konu da emekli hitabıdır. Katılımcılara “*Emekli olduğunuzda size emekli denilmesi yerine ne denilmesini isterdiniz?*” sorusu sorulduğunda, akademisyenler bu durumdan rahatsız olmayacağını ve kendilerine *emekli* şeklinde hitap edilebileceğini (33 kişi) belirtmişlerdir. Bu hitap şekli yerine kendisine hocam şeklinde hitap edilmesinden daha çok memnun olacağını (3 kişi) belirtenler de olmuştur. Verilerden hareketle, akademisyenlerin tamamına yakınının (33 kişi), emekli hitabını uygun buldukları söylenebilir. Emekli kelimesinin akademisyenlerdeki çağrışımı “*emek veren*” şeklindedir. Bu da kelimeye olumlu bir anlam yüklenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla akademisyenler için emekli olmak demek, “*elini eteğini çekmiş ve kenara çekilmiş*” demek değildir!

Örnek ifadelerle aşağıda yer verilmiştir:

K6-E: “*Eğitimcinin, akademisyenin emeklisi yoktur. Bu nedenle kendime hocam denilmesini isterim.*”

K14-E: “*Fark etmez ama ben emekli şeklinde bir kategorik sınıflandırmayı uygun bulmuyorum. Ben emekliliğimde şu anda mevcut mesleğimde yaptığımdan daha aktif ve etkin de olabilirim. Emekli denildiğinde tasını tırağını toplamış, ununu elemiş, eteğini asmış olarak nitelendiriliyor. Ama insanlar emeklilikte başka hobiler edinebiliyor...*”

K19-E: “*Emekli güzel bir kelime. Eski Türkçede emgek kelimesi kan ter içinde kalmak ve çok çalışmak anlamına geliyor.*”

K20-K: “*Emekli denilmesini gurur verici buluyorum.*”

K36-E: *“Sözcüklere takılmam. Emekli, emek harcayan demek. Emekli denilebilir.”*

Akademisyenlerin emekliliğe dair bakış açıları ve emeklilik süreçlerine dair görüşleri, onların emeklilik deneyimlerini şekillendirecek olan en önemli etkidir. Bununla birlikte emekliliğe dair bakış açılarının, yaşlılık deneyimlerini de etkileyeceğini söylemek mümkündür. Her birey yaşlılığa, yaşlanmaya ve emekliliğe farklı anlamlar yüklemektedir. Bu bağlamda yaşlanma deneyiminin, emeklilik süreçlerini de içeren çok boyutlu bir süreç olduğunu söylemek mümkündür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde görev yapan 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin yaşlılık olgusunu nasıl algıladıkları, yaşlanma sürecini nasıl deneyimledikleri ve bu döneme yükledikleri anlamlar fenomenolojik bir yaklaşımla incelenmiştir. Çalışmada, fenomenolojik kuramın temel aldığı bireysel deneyimin özüne, başka bir deyişle akademisyenlerin emeklilik deneyimlerinin özüne ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırma, yaşlılığın sadece biyolojik bir süreç değil; sosyal, kültürel ve mesleki dinamiklerle şekillenen çok katmanlı bir fenomen olduğunu ortaya koymuştur. Bu bölümde, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde (BAİBÜ) görevine devam eden 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerine yönelik ulaşılan sonuçlara yer verilerek elde edilen bulgular ışığında geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunulmuş; uygulamaya ve politika yapımına yönelik kapsamlı öneriler sunulmuştur.

Nitel araştırma deseni olan fenomenoloji kullanılarak 36 akademisyen (29 erkek, 7 kadın) ile yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda ulaşılan bulgular, yaşlanma deneyiminin kronolojik yaştan bağımsız, öznel ve bireysel bir fenomen olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular, akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerinin genel yaşlı nüfustan belirgin farklılıklar gösterdiğini ve mesleki kimliğin bu süreçte koruyucu ve dönüştürücü bir rol oynadığını göstermektedir. Yaşlılık olgusu, biyolojik bir süreç olmanın ötesinde, bireyin sosyal çevresi, mesleki statüsü ve yaşam deneyimleriyle şekillenen çok boyutlu bir fenomendir.

Araştırmanın temel problemi olan *"60 yaş üstü akademisyenlerin yaşlanmayı nasıl deneyimledikleri?"* sorusunun yanıtlarından biri, akademisyenlerin yaşlılığa bakışlarının üretkenlik ve sosyal etkileşim ekseninde şekillendiğidir. Katılımcılar, kendilerinin yaşlı olarak nitelendirilmesini istememekte ve yaşlılığı çoğunlukla deneyim, olgunluk ve tecrübe gibi olumlu kavramlarla ilişkilendirmektedirler. Yaşlılığa yüklenen metaforik anlamlarda dahi, olgun bir meyve veya meyve veren ağaç gibi üretkenliğe vurgu yapan tanımlamalar yapılmaktadır.

Çalışmanın verileri, akademisyenlerin yaşlanmaya dair bakış açılarının, geleneksel yaşlılık kuramlarından (Defizit Kuramı gibi) farklılaştığını göstermiştir. Akademisyenler, yaşlıyı kronolojik yaşla değil, "umudunu yitiren ve hayattan

kopan kişi" veya "üretim yapamayan kişi" olarak tanımlamaktadır. Bu durum, Aktivite Kuramının (bireyin aktif kalmasıyla mutluluğun arttığı) ve Süreklilik Kuramının (rol kaybı yerine yeni roller edinme) akademik yaşam için geçerliliğini desteklemektedir.

Bu araştırma, Türkiye'de hızla yaşılanan nüfus bağlamında, akademisyenlik gibi özgün ve yüksek eğitimli bir meslek grubunun yaşılanma deneyimlerini nitel (fenomenolojik) araştırmayla derinlemesine inceleyerek yerel literatüre katkı sağlamaya çalışmıştır. Çalışma, akademisyenlerin yaşılanma sürecini "gençlerle iletişim" ve "üretimde süreklilik" sayesinde daha dinamik ve bilinçli deneyimlediğini göstermiştir. Akademik ortam, bireyin bilişsel faaliyetlerini sürdürmesini sağlayarak yaşılanmanın olumsuz etkilerini (bilişsel kayıplar) azaltma potansiyeli taşımaktadır.

Akademisyenler, zorunlu emeklilik yaşı olan 67'yi erken bulmakta ve emeklilik yaşının, bireyin sağlığını kaybettiği zamana veya kendi isteğine bağlı olarak esnekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu, üretken bireylerin bilgi birikimini aktarmaya devam etme arzusunun bir yansımasıdır. Yaşlılığın olumsuz yanları olarak en çok güç kaybı/fiziksel problemler ve hastalıklar belirtilirken, çoğu katılımcı yaşlılık günlerini yakınlarının yanında geçirmeyi tercih etmektedir.

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar neticesinde ulaşılan temel sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Yaşlılığın Yeniden Tanımlanması: "Bilgelik ve Olgunluk Dönemi":

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaşlılığı fiziksel bir gerileme dönemi olarak değil, zihinsel bir yükseliş ve olgunlaşma evresi olarak tanımlamıştır. Araştırmaya katılan akademisyenlerin yaşlılığı tanımlarken biyolojik kayıplardan (güçsüzlük, hastalık) ziyade, zihinsel süreçlere (tecrübe, olgunluk, bilgelik) odaklandıkları görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğu için yaşlılık, "işe yaramazlık" veya "köşeye çekilme" değil; bilgeliği temsil eder. "Yaşlı" kelimesi yerine "tecrübeli", "yaş almış" veya "bilge" ifadelerinin tercih edilmesi, bu grubun yaşlılığa atfettiği pozitif anlamı yansıtmaktadır. Katılımcılar, yaşlılığı birikimlerin toplandığı ve genç kuşaklara aktarıldığı bir "hasat mevsimi" olarak görmektedir. Bu bulgu, yaşlılıkta yaşam doyumunun aktivite ve üretkenlikle ilişkili olduğunu savunan Aktivite Kuramı ve yaşlılığın bir uyum süreci olduğunu belirten Süreklilik Kuramı ile örtüşmektedir. Bu durum, akademisyenlerin yaşlılıkta da aktif kalarak yaşam doyumlarını sürdürdüklerini göstermektedir.

Yaşlılık İmgeleminde "Kayıp" ve "Hazan" Metaforlarının Baskınlığı:

Araştırma bulguları, aktif çalışma hayatının içinde olan ve entelektüel üretimini sürdüren akademisyenlerin dahi, yaşlılığı zihinlerinde kodlarken "kayıp" odaklı metaforlara başvurduklarını göstermektedir. Katılımcıların yaşlılığı en sık "kuru dalları ve sararmış yaprakları olan bir ağaç" ve "sonbahar mevsimi" ile özdeşleştirmeleri; yaşlanma sürecinin bilinçaltında bir olgunlaşmadan ziyade, biyolojik bir "tükeniş", "solma" ve "canlılığın yitimi" olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Özellikle sarı rengine yüklenen "hastalık" ve "ayrılık" anlamları, bu metaforik algıyı güçlendirmektedir. Bu durum, akademisyenlerin "aktif yaşlanma" pratiklerini sergileseler bile, toplumsal bellekte yer eden geleneksel ve melankolik yaşlılık algısından tamamen sıyrılmadıklarını, yaşlılığı "hayatın kışı" veya "sonu" olarak içselleştirdiklerini göstermektedir.

"Yaşlı Birey" Tanımında Kronolojik Yaştan Kopuş ve İşlevsel

Tanımlama: Araştırma bulguları, katılımcıların yaşlı birey tanımlaması yaparken biyolojik veya kronolojik yaş sınırlarını (60, 70, 80 yaş vb.) ikinci plana attıklarını; bunun yerine bireyin psikolojik durumunu ve toplumsal işlevselliğini merkeze aldıklarını göstermektedir. Katılımcıların en sık vurguladığı "umudunu yitiren ve hayattan kopan kişi" ve "üretim yapmayan kişi" kodları, yaşlılığın toplum nezdinde bir "rakam" olmaktan ziyade; bir "tükenmişlik hali" ve "atıl kalma durumu" olarak kodlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yaşlılığa bakış açısının eylemsizlik ve gelecek beklentisinin yitimi ile özdeşleştirildiğini, kişinin üretkenliği ve yaşama bağlılığı devam ettiği sürece, kronolojik yaşı ilerlese dahi "yaşlı" olarak etiketlenmediğini göstermektedir.

Akademik Kimliğin "Gençleştirici" Etkisi:

Çalışmanın en çarpıcı sonuçlarından biri, akademisyenlik mesleğinin bireyleri "sosyal yaşlanmadan" koruyan bir kalkan görevi görmesidir. Katılımcılar, sürekli genç kuşaklarla (öğrencilerle) etkileşim halinde olmanın, zihinsel üretimi sürdürmenin ve günceli takip etmenin kendilerini "ruhsal olarak genç" hissettirdiğini belirtmişlerdir. Akademisyen olmayan yaşlılarına kıyasla kendilerini daha dinamik, hayata bağlı ve amaç sahibi olarak tanımlamışlardır. Kampüs ortamında sürekli gençlerle bir arada bulunmak, zihinsel üretimi sürdürmek, güncel bilimsel gelişmeleri takip etmek ve sürekli öğrenme halinde olmak, akademisyenlerin kendilerini kronolojik yaşlarından daha genç hissetmelerini sağlamaktadır. Akademisyenler, zihinleri

çalıştığı sürece yaşlanmayacaklarına inanmakta, bu durum da zihinsel aktivitenin ve sosyal etkileşimin yaşlılık algısını pozitif yönde etkilediğini göstermektedir.

Toplumsal Cinsiyet ve Yaşlanma: Örneklem grubundaki cinsiyet dağılımı (29 erkek, 7 kadın) nedeniyle, cinsiyet temelli bir çözümleme yapabilmek zor olsa da yine de eldeki verilerden hareketle kadın ve erkek akademisyenlerin yaşlanmayı deneyimleme biçimlerinin kısmen farklı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Şöyle ki erkek akademisyenler süreci daha çok iş ve kariyer devamlılığı üzerinden, adeta "fark etmeden" yaşarken; kadın akademisyenler fiziksel değişimler, sağlık, bakım emeği ve toplumsal roller bağlamında daha çok boyutlu bir farkındalık sergilemişlerdir. Zamanın hızla akıp gitmesi ve akademik üretimin sürekliliği, biyolojik yaşlanma sürecinin üzerini örten bir yalıtım işlevi görmekte; bireyin kendi yaşlılığı üzerine düşünmesini ötelemektedir. Akademisyenlerin yaş alırken hissettikleri hissizlik durumu, bir maraton koşucusunun bitiş çizgisine yaklaştığında, yorgunluktan dolayı çevresindeki manzarayı ya da zamanın nasıl geçtiğini fark etmemesine benzetilebilir. Yoğun tempoda tek hedefe (üretim, dersler) odaklanmak, biyolojik ve ruhsal değişimi durup düşünme fırsatı vermez; ancak maraton bittiğinde (emeklilik/yaşlılık), geride kalan tecrübenin (bilgelik) farkına varılır, ancak aynı zamanda bedenin sınırları (kayıplar ve ölüm yakınlığı) da netleşir. Bu durum, akademisyenlerin yaşlanma sürecini, yoğun üretkenlik nedeniyle bilinçsizce kat edilen bir yolculuk olarak deneyimlediğini göstermektedir. Hissizlik durumunun ardından en sık tekrar eden kodların "ölüme yaklaşmak" ve "tecrübe" olması, akademisyenlerin yaşlanmayı bir yandan varoluşsal bir son (ölüm), diğer yandan ise mesleki bir birikim (tecrübe) olarak ikili bir yapıda gördüklerini ortaya koymaktadır. Ancak her iki grup da "üretkenlik" ve "bağımsızlık" konularında ortak bir hassasiyete sahiptir.

Yaşlılığın Konuşulması: Araştırma bulguları, akademisyenlerin yaşlılık olgusunu kavramsal düzeyde "bilgelik ve tecrübe" olarak idealize etseler de gündelik yaşam pratiklerinde ve sosyal çevreleriyle olan iletişimlerinde konuyu ağırlıklı olarak biyolojik ve medikal bir çerçevede ele aldıklarını göstermektedir. Katılımcıların yaşlılık hakkında konuşurken en sık başvurdukları temanın hastalıklar ve sağlık problemleri olması ve bunu fiziksel gerilemelerin takip etmesi; akademisyenlerin yaşlanma sürecini zihinsel bir yetkinleşmeden ziyade, bedensel bir "kayıp" ve "tehdit" algısı üzerinden konumlandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca gelecek planlamaları ve çalışma hayatı/emeklilik konularının gündemde

olması; akademisyenlerin yaşlılığı belirsizlikle dolu bir süreç olarak gördüklerini ve bu belirsizliği yönetmek (kontrol altına almak) adına stratejik bir planlama arayışında olduklarını da göstermektedir.

Yaşlılığa Bakışta Biyolojik Gerçekliğin ve Bedensel Bütünlüğün Merkeziyeti: Araştırma bulguları, akademisyenlerin yaşlılık sürecine dair değiştirmek istedikleri unsurların başında sağlık problemleri ve fiziksel yetersizlik/hareket kabiliyetinin geldiğini göstermektedir. Zihinsel üretim odaklı bir meslek grubuna mensup olmalarına rağmen, katılımcıların en büyük arzusunun bilişsel değil, "bedensel/fizyolojik" iyileşme olması dikkat çekicidir. Bu durum, akademisyenlerin yaşlılığı öncelikle biyolojik bir yıpranma süreci olarak kodladıklarını ve yaşam kalitesini belirleyen temel faktörün "sağlıklı bir beden" olduğuna inandıklarını ortaya koymaktadır.

Varoluşsal Kabullenme ve İnanç Temelli Baş Etme Mekanizması: Araştırma bulguları, akademisyenlerin büyük bir çoğunluğunun "Keşke insan hiç yaşlanmasaydı" sorusuna "Hayır" cevabını vererek, yaşlanmayı ve ölümü yaşamın doğal ve kaçınılmaz bir döngüsü olarak içselleştirdiklerini göstermektedir. Bu kabullenişin temelinde dini inanç ve tevekkül kültürünün yanı sıra pozitivist bilim anlayışı da yatmaktadır. Dini bakış açısıyla yaklaşan akademisyenler, yaşlanmayı bir "son" veya "yok oluş" değil, ilahi bir nizamın parçası olarak görürken, pozitivist bakış açısıyla yaklaşan akademisyenler ise bunu doğal bir süreç ve ekolojik bir gereklilik olarak yorumlamaktadır.

Zorunlu Emekliliğe Direnç ve Üretme Arzusu: Araştırmanın dikkat çekici bir diğer sonucu, akademisyenlerin kronolojik yaşa dayalı zorunlu emeklilik (67 yaş) sınırını reddetmeleridir. Katılımcıların neredeyse tamamı, kronolojik yaşa dayalı zorunlu emeklilik uygulamasına mesafeli yaklaşmaktadır. Katılımcılar, zihinsel ve fiziksel sağlıkları elverdiği sürece, yaşları kaç olursa olsun üretmeye ve ders vermeye devam etmek istemektedirler. Emeklilik, onlar için arzulanan bir "dinlenme" değil, aksine mesleki kimliğin yitirilmesi, statü kaybı ve sosyal izolasyon riski taşıyan bir "boşluk" olarak algılanmaktadır. Bu durum, yaşlılıkta rol kaybının birey üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulayan Rol Kuramı ve emekliliğin aktif yaşlanma önündeki bir engel olabileceğini tartışan literatürle paralellik göstermektedir.

Gelecek Beklentisi ve Bakım: Akademisyenler, yaşlılığın ilerleyen evrelerinde fiziksel yetilerini kaybetmekten ve başkalarına muhtaç olmaktan derin

bir endişe duymaktadır. "Kendi kendine yetebilme" arzusu çok güçlüdür. Bakım konusunda geleneksel eğilim (aile/evde bakım) ağır bassa da değişen aile yapısı, çocukların farklı şehirlerde/ülkelerde yaşaması gibi nedenlerle modern ve nitelikli kurumsal bakıma (bakımevi/huzurevi) yönelik rasyonel bir yönelim de bulunmaktadır. Katılımcılar, "yük olmama" düşüncesiyle kurumsal bakımı bir seçenek olarak değerlendirmektedirler.

Çalışmada yaşlanma olgusunu ve yaşlılık sürecini, bizzat deneyimleyenlerin gözünden anlamak amacıyla fenomenolojik yaklaşım kullanılarak deneyimin özüne ulaşılmaya çalışılmıştır. "Akademisyenlik üretmektir, üretmek de gençleşmektir!" Bu sürecin sonunda ulaşılan yaşlanma deneyiminin özü ise "*bilgeliliğin tecrübesi*" olarak tanımlanabilir.

Gelecekteki Çalışmalar İçin Öneriler

Bu çalışmanın bulguları, yaşlılık sosyolojisi ve gerontoloji alanında yapılacak yeni araştırmalar için bir zemin oluşturmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, literatüre katkı sağlayabilecek gelecek araştırmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

Karşılaştırmalı Çalışmalar: Farklı coğrafi bölgelerde (Doğu ve Batı) veya farklı üniversite türlerinde (Devlet, Vakıf vb.) çalışan akademisyenlerin yaşlılığa bakışı ve emeklilik beklentileri karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Ayrıca, "fen bilimleri" ve "sosyal bilimler" gibi farklı disiplinlerden akademisyenlerin yaşlanmaya bakışları ve yaşlanma deneyimleri karşılaştırmalı olarak araştırılabilir. Akademik yolculuğa yeni başlamış olan araştırma görevlilerinin yaşlılığa bakış açıları ile 60 yaş ve üzeri akademisyenlerin yaşlılığa ve yaşlanmaya bakış açıları karşılaştırmalı olarak araştırılabilir. Yaşlılık ve yaşlanma çok boyutlu ve disiplinler arası bir alan olduğu için, disiplinler arası karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

Kadın Akademisyenlere Odaklanma: Akademide sayıları giderek artan kadın akademisyenlerin yaşlanma deneyimlerine, menopoz, "sandviç kuşak" olma (hem çocuğa hem yaşlı ebeveyne bakma) durumu, kariyer dengesi ve bakım emeği gibi süreçlerine odaklanan araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca akademideki yaşlanma deneyiminin kadın ve erkek akademisyenler açısından nasıl farklılaştığını (emeklilik kaygıları, aile rolleri, yalnızlık vb.) derinlemesine inceleyen çalışmalar da feminist kuram perspektifinden literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Emeklilik Sonrası Yaşam Kalitesi Araştırmaları: Çalışan akademisyenlerin yanı sıra, emekli olmuş ve aktif akademik hayattan kopmuş bireylerle yapılacak boylamsal çalışmalar, "emeklilik şoku", "rol kaybı" ve "yeni yaşam düzenine uyum" süreçlerinin anlaşılmasına büyük katkı sağlayacaktır. Emekli olan akademisyenlerin (zorunlu veya gönüllü) emeklilik sonrası yaşam doyumlarını, sosyal katılım düzeylerini ve yeni rollere uyum süreçlerini inceleyen boylamsal çalışmalar planlanabilir. Bu tür bir çalışma, emekliliğin bir "sosyal çöküş" hali olup olmadığını ampirik olarak test edebilir.

Nicel Araştırmalar: Daha geniş örneklemle yapılacak nicel araştırmalarla, akademisyenlerin yaşam doyumu, yaşlılık algısı ve emekliliğe hazırlık düzeyleri ölçülebilir.

Karma Desen Araştırmaları: Yaşlanma deneyimi, yaşlılık algısı ve emeklilik beklentileri üzerine nicel verilerin (anketler) kullanıldığı, ardından elde edilen bulguları derinleştirerek anlamak için nitel veri toplama tekniği kullanarak yapılan karma desen araştırmaları tasarlanabilir.

Fenomenolojik Kuramın Uygulanabilirliğine Dair Çalışmalar: Yaşlılık sosyolojisi kuramlarından fenomenolojik kuramın, akademisyenlerin deneyimlerini anlama ve yorumlamadaki gücünü değerlendiren, metodolojik odaklı araştırmalar yapılabilir.

Yaşlılıkta Teknoloji Kullanımı: Yaşlı akademisyenlerin uzaktan eğitim, dijital yayıncılık, yapay zekâ gibi dijitalleşen akademiye uyum süreçleri ve bu durumun mesleki tatminlerine etkisi incelenebilir. Günümüzde hızla artan teknolojik gelişmeler düşünüldüğünde bu tarz çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Gençlik Çalışmaları: Yaşlılığı henüz yaşamayan ve elbet bir gün yaşayacak olan gençlerin de yaşlılığa dair görüşleri önemlidir. Bu kapsamda kuşaklar arası ilişkilerin daha net anlaşılabilmesi için genç bireylerle de hem nicel hem de nitel, karma desen ile araştırmalar yapılabilir.

Uygulama ve Politika Önerileri

Araştırma bulguları, akademisyenlerin yaşlanma sürecini aktif, üretken ve sağlıklı bir şekilde sürdürmeleri için kurumsal ve ulusal düzeyde atılması gereken adımlara işaret etmektedir. Bu öneriler, uygulayıcılara (Üniversiteler) ve politika yapıcılara (YÖK, MEB, TBMM) yöneliktir. Türkiye'nin demografik dönüşüm

süreci ve yaşlanan nüfus yapısı dikkate alındığında, özellikle yüksek nitelikli insan gücünü oluşturan akademisyenlere yönelik şu politika ve uygulamalar önerilmektedir:

Esnek ve Kademeli Emeklilik Modelleri: Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından gündeme getirilen emeklilik yaşının yükseltilmesi (72 veya 75 yaş) çalışmaları, bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir ve yasalaşması teşvik edilmelidir. Kronolojik yaş sınırı yerine, "performans ve sağlık durumu" esaslı emeklilik modelleri hayata geçirilmelidir. Ancak bu, herkes için zorunlu değil; sağlık durumu elverişli, akademik üretkenliği devam eden ve çalışmak isteyen akademisyenler için bir "opsiyon" veya "kademeli geçiş" (yarı zamanlı çalışma, sadece lisansüstü ders verme vb.) şeklinde düzenlenmelidir. Bu sayede, zihinsel üretkenliği zirvede olan bilim insanlarının sistemden zorla koparılmasının önüne geçilecektir.

"Emeritus Profesörlük" ve Mentörlük Sisteminin Yaygınlaştırılması: Emekli olan ancak bilgi birikimi ve tecrübesiyle kuruma katkı sağlayabilecek akademisyenler için "Emeritus" kadroları yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca, bu deneyimli hocaların genç akademisyenlere yol gösterici olacağı kurumsal "Mentörlük" programları oluşturulmalı ve üniversitelerde resmileştirilmelidir. Bu sayede kuşaklararası bilgi transferi sağlanacak ve yaşlı akademisyenlerin "işe yarama" ve "statü koruma" ihtiyaçları karşılanmış olacaktır. Bu, "Süreklilik Kuramı" bağlamında yaşlı akademisyenin rolünü korumasını sağlarken, kurum hafızasının da aktarılmasını da sağlayabilecektir.

"Üretken Yaşlanma" Modellerinin Teşvik Edilmesi: Araştırma verilerinde üretim yapmayan kişinin yaşlı olarak tanımlanması, toplumun yaşlı bireylerden beklentisinin "kenara çekilmek" değil, "katkı sağlamaya devam etmek" olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, emeklilik sonrası dönemde bireylerin atıl kalmalarını önleyecek sosyal politika araçları geliştirilmelidir. Yaşlıların bilgi ve tecrübelerini aktarabilecekleri gönüllü çalışma programları, sivil toplum kuruluşlarında aktif rol alabilecekleri mekanizmalar ve hobi-sanat atölyeleri gibi meşguliyet terapisi temelli alanlar yaygınlaştırılmalıdır. Böylece bireyin "üretimden koptuğu" algısının önüne geçilerek, psikolojik yaşlanma hissi ötelenmiş olacaktır.

Yaş Ayrımcılığının Önlenmesi: Akademik kariyerde ve idari görevlendirmelerde yaş ayrımcılığı (ageism) uygulamaları önlenmeli, tecrübenin, bilginin ve olgunluğun değerine vurgu yapılmalıdır.

Kampüs İçi Aktif Yaşlanma Olanakları: Üniversiteler, sadece öğrenciler için değil, yaşlanan akademik ve idari personeli için de "yaşlı dostu kampüs" uygulamalarını hayata geçirmelidir. Fiziksel erişilebilirlik düzenlemelerinin yanı sıra, personelin sosyalleşebileceği lokaller, sağlık taramaları ve fiziksel aktivite imkanları sunulmalıdır. Bu sayede kuşaklararası iletişimin sürdürülebileceği aktif yaşam alanları oluşturulmuş olur. Akademisyenlerin en büyük beklentisinin sağlık sorunlarını minimize etmek ve fiziksel yetkinliği korumak olduğu gerçeğinden hareketle, üniversiteler sadece birer eğitim kurumu değil, aynı zamanda personeline "sağlıklı yaşam kültürü" kazandıran merkezler haline gelmelidir. Üniversite kampüslerinde 60 yaş ve üzeri personel için erişilebilir, uzman eşliğinde yürütülen "Fiziksel Aktivite ve Egzersiz Programları" (yoga, pilates, yürüyüş grupları) hayata geçirilmelidir.

Koruyucu Sağlık Programları: Akademisyenlerin yaşlanmanın olumsuz yanları olarak en çok fiziksel güç kaybı ve sağlık sorunlarını belirtmesi nedeniyle, üniversiteler tarafından 60 yaş ve üzeri personel için düzenli sağlık taramaları, zihinsel dinçliği destekleyici programlar ve kişiselleştirilmiş sağlıklı yaşam rehberliği (beslenme, fiziksel aktivite) sunulmalıdır.

Emekliliğe Psikososyal Hazırlık Programları: Emeklilik, akademisyenler için ani bir "boşluğa düşme" hissi oluşturabilmektedir. Yaş alırken hissedilen ölüm kaygısı ve yalnızlık korkusu ile mücadele etmek amacıyla, kurumsal sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla psikososyal destek ve manevi rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır. Üniversitelerin Personel Daire Başkanlıkları veya Sürekli Eğitim Merkezleri, emekliliği yaklaşan personele yönelik "Emekliliğe Hazırlık Seminerleri" düzenlemelidir. Bu programlarda, emeklilik psikolojisi, yeni hobiler edinme, zaman yönetimi, finansal planlama ve sağlık koruma gibi konularda destek sağlanmalıdır. Emeklilik öncesi psikolojik ve sosyal hazırlık programlarının düzenlenmesi, emekliliğin bir "son" değil, "yeni bir başlangıç" olarak algılanmasına ve sürece uyum sağlanmasına destek olacaktır.

Sağlık Taramaları ve Ergonomi: İlerleyen yaşla birlikte ortaya çıkan fiziksel kısıtlılıklar (görme, işitme, hareket) göz önüne alınarak, akademisyenlerin çalışma ofisleri ve dersliklerde ergonomik iyileştirmeler yapılmalı; üniversite hastaneleri iş birliğiyle periyodik geriatrik sağlık taramaları teşvik edilmelidir. Ayrıca yaşlı akademisyenlere yönelik özelleştirilmiş geriatrik sağlık hizmetleri ve ihtiyaç durumunda evde bakım destek mekanizmaları geliştirilebilir. Bu, kuruma

yıllarca hizmet etmiş bireylere yönelik bir vefa örneği olmasının yanı sıra, onların yaşam kalitesini artıracak somut bir sosyal politika adımı olacaktır.

Yerinde Yaşlanma Modelinin Güçlendirilmesi: Akademisyenlerin büyük çoğunluğunun aile yanında yaşlanma isteği göz önüne alınarak, yaşlı bireylerin kendi evlerinde sosyal çevrelerinden kopmadan yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan evde bakım hizmetleri (tıbbi ve sosyal destek) geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kurumsal Bakım Kalitesinin Artırılması: Kurumsal bakımevlerinin "huzursuzluk evleri" olarak algılanması önlenmeli, bu kurumların kapasitesi, donanımı ve profesyonel personel (sosyolog, gerontolog, psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb.) sayısı artırılmalıdır. Kurumlar, yaşlının yerinde yaşlanma hissini destekleyecek, aile ortamını aratmayacak şekilde düzenlenmelidir.

Sosyoloji Müfredatı ve Araştırma Odakları: Yaşlılık olgusunun sadece biyolojik değil, derinlikli bir sosyolojik fenomen olduğu gerçeğinden hareketle; Sosyoloji bölümlerinin müfredatlarında "Yaşlılık Sosyolojisi", "Yaşlanma Sosyolojisi" ve "Sosyal Gerontoloji" derslerine zorunlu veya seçmeli olarak daha geniş yer verilmelidir. Özellikle lisans ve lisansüstü düzeydeki öğrencilerin, "yerinde yaşlanma", "kuşaklararası çatışma/dayanışma", "yaş ayrımcılığı" ve "yaşlı yoksulluğu" gibi konularda saha araştırmaları yapmaları teşvik edilmelidir. Ayrıca, bölüm bünyesinde kurulacak bir "Yaşlanma Çalışmaları Araştırma Birimi" ile hem üniversite personelinin hem de yerel halkın yaşlanma pratiklerini izleyen boylamsal (uzun erimli) araştırmalar başlatılarak, sosyolojik veri tabanının zenginleştirilmesi sağlanmalıdır.

Kamuda Sosyolog İstihdamının Yaygınlaştırılması: Türkiye'nin demografik dönüşümü ve yaşlanan nüfus projeksiyonları, kamusal hizmet sunumunda sadece tıbbi veya ekonomik değil, bütüncül bir sosyolojik perspektifi zorunlu kılmaktadır. Mevcut durumda huzurevleri, yaşlı bakım merkezleri ve hastanelerde sosyolog istihdamının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Özellikle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, yerel yönetimler (belediyeler) ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurumlarda sosyolog kadroları artırılmalıdır. Sosyologlar, bu kurumlarda yalnızca veri toplayan değil; yaşlı bireylerin sosyal uyum süreçlerini yöneten, kuşaklararası çatışmaları çözümleyen ve aile danışmanlığı süreçlerinde aktif rol alan "uygulayıcılar" olarak konumlandırılmalıdır. Bu sayede, yaşlılık

hizmetlerinde disiplinler arası bir yapı (doktor, hemşire, gerontolog, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve sosyolog iş birliği) kurumsallaştırılmış olacaktır.

Yaşlılık Hizmetlerinde Çok Disiplinli (Multidisipliner) Çalışma Modelinin Kurumsallaştırılması: Yaşlılık, yalnızca biyolojik bir gerileme süreci değil; psikolojik değişimlerin yaşandığı ve sosyal rollerin dönüştüğü çok katmanlı bir fenomendir. Bu nedenle, yaşlı bireylere sunulan hizmetlerde tek bir disiplinin (örneğin sadece tıbbın) yaklaşımı, bireyin yaşam kalitesini artırmada yetersiz kalmaktadır. Üniversitelerdeki ve kamu kurumlarındaki Tıp, Hemşirelik, Fizyoterapi, Psikoloji, Sosyoloji, Sosyal Hizmet, Gerontoloji ve Yaşlı Bakımı bölümleri arasında koordinasyonu sağlayacak "Yaşlı Refahı Kurulları" veya "Entegre Bakım Üniteleri" oluşturulmalıdır. Bu modelde; tıp ve hemşirelik fizyolojik sağlığı, fizyoterapi fiziksel hareketliliği, psikoloji ruhsal uyumu, sosyoloji toplumsal entegrasyonu, sosyal hizmet hak savunuculuğunu, gerontoloji yaşlanma süreçlerinin bilimsel yönetimini ve koordinasyonunu, yaşlı bakımı ise günlük yaşam desteğini üstlenerek bütüncül bir hizmet sunmalıdır. Akademik düzeyde ise bu bölümlerin ortak yürüteceği "Gerontoloji Yan Dal Programları" veya ortak seçmeli ders havuzları oluşturularak, geleceğin profesyonellerinin disiplinler arası çalışma kültürüne öğrencilik yıllarından itibaren uyum sağlamalarına olanak tanınmış olacaktır.

Pozitif Yaşlılık Algısının Yayılması: Medya ve eğitim kanalları aracılığıyla yaşlılığın olgunluk, bilgelik ve deneyim dönemi olduğu vurgulanarak, toplumsal kalıp yargılar ve "işe yaramazlık" hissi (gereksizlik hissi) ile mücadele edilmelidir. "Yaşlı" hitabından rahatsız olan bireyler için "yaş almış" gibi onurlandırıcı alternatiflerin kullanımı teşvik edilmelidir.

Toplumsal Algıda "Hazan" dan "Hasat" Dönemine Geçiş: Metaforik Yeniden Çerçeveleme: Çalışmada tespit edilen "kurumuş ağaç" ve "sonbahar" gibi karamsar metaforların, bireylerin yaşlılık dönemine dair motivasyonlarını ve psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkileme riski bulunmaktadır. Bu nedenle, yaşlılığa dair toplumsal söylemin ve kullanılan dilin dönüştürülmesi gerekmektedir. Eğitim müfredatlarında, medyada ve kurumsal iletişimde yaşlılık, bir "kuruma" veya "sona eriş" değil, yaşam boyu biriktirilen deneyimlerin toplandığı bir "hasat dönemi" veya kökleri derinleşmiş, gölgesinde başkalarının dinlendiği bir "ulu çınar" metaforu üzerinden yeniden kurgulanmalıdır. Sosyolojik ve kültürel çalışmalarla desteklenecek bu "söylem değişikliği", yaşlılığın "işe yaramazlık" ve

"tükeniş" ile değil, "derinleşme", "aktarım" ve "toplumsal bellek olma" nitelikleriyle anılmasını sağlayacaktır. Özellikle üniversiteler, emekli akademisyenlerini "kurumuş bir yaprak" olarak değil, kurumsal hafızanın ve bilgeliğin taşıyıcısı olan "kökler" olarak onurlandıran ritüeller geliştirmelidir.

Kuşaklararası İletişimin Teşviki: Akademisyenlerin gençlerle etkileşimden aldıkları hazzın ve dinamizmin önemi göz önüne alınarak, üniversiteler ve yerel yönetimler genç ve yaşlı nüfusu bir araya getirecek, bilgi ve tecrübe aktarımını sağlayacak sosyal etkinlikler ve mentorluk programları düzenlemelidir.

Sonuç olarak, akademisyenlerin yaşlanma süreci, toplumun genelinden farklı dinamiklere sahip, üretkenliğin ve zihinsel aktivitenin ön planda olduğu bir deneyimdir. Bu potansiyelin sistem dışına itilmesi yerine, esnek modellerle değerlendirilmesi hem bireysel refah hem de toplumsal ve bilimsel gelişim açısından büyük önem taşımaktadır. Akademisyenlerin yaşlanma deneyimi, "bilgelik" ve "üretkenlik" ekseninde şekillenen, topluma katkı sunmaya devam etme arzusuyla dolu bir süreçtir. Bu potansiyelin doğru değerlendirilmesi, sadece akademisyenlerin bireysel refahı için değil, ülkenin bilimsel birikiminin korunması ve geliştirilmesi için de elzemdir. Topluma faydalı olmayı sürdürdüğü ve üretim yaptığı müddetçe akademisyenlerin bilgi birikimleri ve tecrübeleri kullanılmaya devam edilmelidir.

Bu çalışma, yaşlanmayı sadece kaçınılmaz bir biyolojik süreç olarak değil, aynı zamanda deneyim ve üretkenlik ile zenginleşen bireysel bir yolculuk olarak ele almıştır. Akademisyenlerin yaşlanma deneyimi, tıpkı ***değerli bir kütüphane*** gibidir: Duvarları (beden) zamanla yıpranabilir, ancak içindeki kitaplar (bilgi birikimi ve tecrübe) var oldukça, o kütüphane toplum için en kıymetli hazine olmayı sürdürür ve asla emekli olmaz. Çalışmanın bu bilgi birikiminin değerini ortaya koyması, tezin bilimsel ve toplumsal değerini pekiştirmektedir.

KAYNAKLAR

- Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Ataş, O. (2023). *Üniversite mezunu yetişkinlerin yaşlanma sürecindeki din eğitimi algısı* [Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Atilla, S. (2006). *Toplumsal değişimin aile ve yaşlılar üzerine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>.
- Bektaş, O. E. (2021). Felsefenin akademideki yeri üzerine. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* 15, 115–128.
- Bengtson, V., Burgess, E., & Parrott, T. (1997). Theory, explanation, and a third generation of theoretical development in social gerontology. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 52(2), 72–88.
- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi. (2025). *Tarihçe*. <https://www.ibu.edu.tr/Website/Contents.aspx?PageID=1369&LangID=1>
- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi. (2025). *Fotoğraflarla BAİBÜ*. <https://www.ibu.edu.tr/Website/Contents.aspx?PageID=2792&LangID=1>
- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi. (2025). *Personel İstatistikleri*. <https://ubys.ibu.edu.tr/BIP/BusinessIntelligence/Officer/Academicians>
- Bozkurt, V. (2009). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Ekin Yayınları.
- Brun, J. (2007). *Platon & akademia* (İ. Yerguz, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi: 1960).
- Canatan, A. (2008). *Sosyal yönleriyle yaşlılık*. Palme Yayıncılık.
- Canatan, A. (2018). Gerontolojiye giriş. A. Canatan ve E. Özmete (Ed.), *Temel gerontoloji*. Ankara: Hedef CS Basım Yayın.
- Canlı, F. (2023). *Türkiye’de yaşlılarla sosyal hizmet uygulamasında gerçekleştirilen sosyal etkinliklerin değerlendirilmesi ve sosyal politikalarla ilişkileri* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Çelik, B. (2019). Kur’an’da zikri geçen renkler ve renklerle verilen mesajlar. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 81–100.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (ts.). *Zümer suresi 21–22. ayet tefsiri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Portalı. Erişim tarihi 10 Ekim 2025, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Zümer-suresi/4079/21-22-ayet-tefsiri>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (ts.). *Hadîd suresi 20. ayet tefsiri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Portalı. Erişim tarihi 10 Ekim 2025, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Hadid-suresi/5095/20-ayet-tefsiri>
- Dokumacı, M. (2020). Renklerin insan yaşamındaki etkileri ve renklerin tarih boyunca yolculuğu. *Takvim-i Vekayi*, 8(2), 120–131.
- Durmaz, S. H., & Canatan, A. (2024). Emekli subayların emeklilik ve yaşlılık dönemine ilişkin algıları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 17(1), 21–32. <https://doi.org/10.46414/yasad.1404231>
- Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

- Elder Jr, G. H. (1994). Time, human agency, and social change: Perspectives on the life course. *Social Psychology Quarterly*, 57(1), 4–15.
- Güler, Z., Özsel, D., & Güler, N. (2015). Arafta kalan yaşlılar kırdan kente göçün yaşlılara etkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 2(52), 685-713.
- Gürses, S. (2023). *Yetişkin bireylerde sağlık okuryazarlığının sağlık algısı üzerindeki etkisi* [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Kaba, Y. (2019). *Huzurevinde yaşayan bireylerin ölüm kaygısı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Kanun Hükmünde Kararname No. 671. (2016). *Resmî Gazete* (Sayı: 29804). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160817-18.htm>
- Kenan, S. (2015). Modern üniversitenin oluşum süreci. *Osmanlı Araştırmaları*, 45(45), 333–367. <https://doi.org/10.18589/oa.570017>
- Kutsal, Y.G. (2007). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. *Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam* içinde. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (GEBAM), Ankara.
- Mackinlay, E. (2001). *The spiritual dimension of ageing (1. Baskı)*. Jessica Kingsley Publishers.
- Müftüler, H. G. (2019). *Yaşlılık sosyolojisi kurumsal yaklaşım*. Ankara: Pegem Akademi.
- National Institute of Aging, National Institutes of Health, and World Health Organization. (2011). *Global health and aging*. https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/global_health_aging.pdf
- Özmete, E. (2019). Yeni yüzyılda yaşlanma için gündem: Temel kavramlar ve yaklaşımlar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve sosyal hizmet (ss.1–25)*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Sever, H. (2018). *Yaşlılıkta bir yaşam aranjmanı olarak tek başına yaşamak: Gaziantep'te yaşlanmak* [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Starks, H. & Trinidad, B. S. (2007). Choose your method: A comparison of phenomenology, discourse analysis, and grounded theory. *Qualitative Health Research*, 17(10), 1372–1380.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık sosyolojisi: Yaşlılığın toplumsal yörüngeleri*. Dora Yayıncılık.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Yaşlanma Vizyon Belgesi*. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://www.aile.gov.tr/media/135665/yaslanma_vizyon_belgesi_.pdf
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Aile ve tüketici hizmetleri: Yaşlılık süreci*. Ankara. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/yaşlılık%20süreci.pdf
- Trelawny-Cassity, L. (ts.). *Plato: The academy*. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Erişim tarihi 2 Kasım 2025, <https://iep.utm.edu/plato-academy/>
- Tufan, İ. (2001). Yaşlanan dünyada bir delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(3), 27–49.
- Tufan, İ. (2002a). *Antik çağdan günümüze yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yayınları.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak: Yaşlanmanın sosyolojisi*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de yaşlılığın yapısal değişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2025, 21 Kasım). *Millî eğitim bakanı tekin, TBMM plan ve bütçe komisyonunda soruları yanıtıladı*. <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=3adc8132-ae61-4af3-b130-019aa35f7626>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2006). *Sosyal güvenlik reformu*. Dışişleri Bakanlığı. https://www.mfa.gov.tr/sosyal-guvenlik_-reformu.tr.mfa
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Hayat tabloları, 2022–2024* (Yayın no. 54081). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tablolari-2022-2024-54081>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *İstatistiklerle yaşlılar, 2024* (Yayın no. 54079). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9F%C4%B1lar-2024-54079&dil=1>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *İşgücü istatistikleri, Eylül 2025* (Yayın no. 5204066). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Eylul-2025-54066>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Ulusal eğitim istatistikleri, 2024* (Yayın no. 53937). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2024-53937>
- Türkiye Sigorta. (ts.). *Ülkelere göre emeklilik yaşları kaçır? Türkiye Sigorta Blog*. Erişim tarihi 30 Eylül 2025, <https://www.turkiyesigorta.com.tr/blog/bireysel-emeklilik/ulkelere-gore-emeklilik-yaslari-kactir>
- UN. (2015). *The world population prospects: 2015 revision*. <https://www.un.org/en/development/desa/publications/world-population-prospects-2015-revision.html>
- World Health Organization. (1972). *Psychogeriatric, report of a WHO scientific group (Technical Reports Series No. 507)*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/40993/WHO_TRS_507.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- World Health Organization. (1982). *Epidemiological studies on social and medical conditions of the elderly (Euro Reports and Studies No. 62)*. <https://iris.who.int/items/773105f3-22b6-4184-a9a8-ba98e152c52b>
- Yavuzer, H. (2020). *Mutlu yaşlanmak: Genç yetişkinlikten yaşlılığa gelişimsel bir yolculuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğlu, Y. (2022). *45'ten sonra*. İstanbul: Hayykitap Yayıncılık.
- Yurttaş, S. (2016). *Toplumsal ayrımcılıklara farklı bir bakış: Yaşlı ayrımcılığı ve ötekileştirme* [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Yuvakgil, Z. (2020). Yaşlılığa ilişkin yaklaşımlar ve teoriler. D. Say Şahin (Der.), *Yaşlılık sosyolojisi* (2. baskı) (ss. 107–125). Bursa: Ekin Yayın.
- Yükseköğretim Kanunu. (1981, 4 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17506). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>
- Yükseköğretim kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun (Kanun No. 7243). (2020). *Resmî Gazete* (Sayı: 31102). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-1.htm>
- Yükseköğretim Kurulu. (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. <https://www.yok.gov.tr/documents/documents/68f1e051286e0.pdf>
- Yükseköğretim Kurulu. (2025). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi İstatistikleri*. Erişim Tarihi: 28 Aralık 2025, <https://istatistik.yok.gov.tr/>